Claus Rønlev
Slægtsforskning

Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside www.ronlev.dk.

Det er tilladt at dele PDF-filen med andre, da der ikke er ophavsret til titlen.

Besøg www.ronlev.dk. Måske er der andre af mine flere tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

Bidrag

til

Egeslevmagle Sogns Historie

ved

Th. J. Spange.

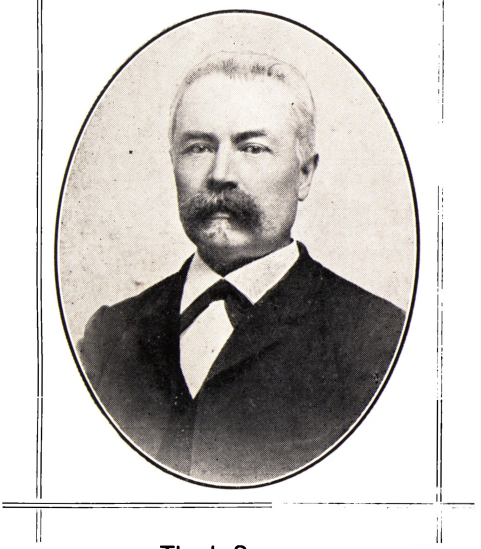

Th. J. Spange,
Lærer ved Egeslevmagle Skole
fra 1874 til 1914.

Egeslevmagle Kirkes Sydside.

Egeslevmagle Kirkes Indre.

Egeslevmagle Skole og Kirkevej.

Bidrag

til

Egeslevmagle Sogns Historie

ved

Th. J. Spange.

1918.

Wm. Larsen & Teilmann-Ibsens
Bogtrykkeri, Skelskør.

Digitaliseret af Claus Rønlev

Forord.

Sig nærmer Tiden, da jeg maa væk!
jeg hører Vinterens Stemme;
thi ogsaa jeg er kun her paa Træk
og haver andet Steds hjemme.

Jeg vidste længe, jeg skal herfra,
det Hjertet ikke betynger,
og derfor lige glad nu og da
paa Gennemrejsen jeg synger. —

— Saaledes synger St. St. Blicher, og jeg med ham, efter at have været Lærer i 50 Aar, hvoraf de 40 i Egeslevmagle. Mange gode Minder har jeg fra den Tid; mange, der er Fælleseje med Sognets Beboere, og som det maaske vil kunne glæde en og anden at have i Samling, naar ogsaa for dem Tiden nærmer sig, da de skal herfra.

„Slægt efter Slægt synker hen paa Nornens Bud", og hver Slægt, der svinder, efterlader noget af sit Eje til den følgende — Minderne, der bølger gennem Slægterne og binder dem sammen.

Hvert Land, hvert Sogn, hvert Hjem har sine Minder, sin Historie, der saavidt muligt bør bevares og blive Baand mellem de enkelte.

Naar vi ser ud over Landet, er alt, hvad vi ser,

Minder: Kirker, Boliger, Skove og de dyrkede Agre. Alt bærer Spor af Fædrenes Færd — fra Oldtid, Arildstid og Nutid. Men meget gaar til Spilde, og for at redde en Del af det, der er værd at bevare som Mærker i Egeslevmagle Sogn, har jeg samlet i Hob, hvad jeg kunde finde. For mig har det i stille Timer været en Glæde at samle; mit Ønske er, at det maa kunne glæde andre.

Th. J. Spange.

Egeslevmagle Sogn.

Fra Toppen af Kanehøj, der ligger 40 m over Havet, har man en milevid Udsigt over Landet fra Skovene mellem Slagelse og Sorø til St. Bælt og Smaalandshavet, og Egeslevmagle Sogn, med sin bølgeformede Overflade, ligger smukt for een til alle Sider. Følger Øjet Sognegrænsen, som er $3_{,85}$ Mile mod Nabosognene og $0_{,42}$ Mil ved Skelskør Nor, har man Rammen, der omslutter den Del af Danmark, vi vil gøre til Genstand for Betragtning.

Det samlede Areal er 4,642 Td. Land.

Sognearealet fremkom paa Svend Estridsens Tid, da han lod Landet inddele i Sogne, og et Sogn blev dannet, hvor der var en Kirke. Kirker blev rejst paa de store Jordbesidderes Grund, eller Bymenighedernes Beboere afstod Plads paa fælles Jord og hjalp hverandre ved Opførelsen af Bygningen. Men „sokn" — d. e. alle de, som søgte samme Kirke — maatte ofte knytte sig til et andet „sokn" for i Forening at skaffe den samme Præst Underhold.

Endnu paa Kong Svend Estridsens Tid var der paa Sjælland 150 Kirker, men i Slutningen af Valdemarstiden var Antallet forøget til det tredobbelte. Næsten alle hine Kirker, og saa godt som alle Bygninger i det 11. og 12. Aarhundrede, var af Træ, der blev hugget i Landets store Skove.

En ældre Inddeling af Landet — og maaske den ældste — har vi i *Herreder*.

„Herr" betyder i det oldnordiske Sprog*) en Afdeling paa 100 Mand, og Herredet har derfor engang paa et eller andet Tidspunkt omfattet hundrede Gaarde, eller maaske stillet hundrede Mand ved Ledingsfærd.

I Kong Valdemars Jordebog er der givet ikke blot en Fortegnelse over de gamle Herreder, men tillige saa meget til Vejledning om, hvor de gamle Herredsgrænser gik, at Professor Johannes Steenstrup paa Grundlag heraf og af andre gamle Aktstykker har kunnet tegne et Kort over den gamle Inddeling af Landet. Paa dette Kort findes *„Flackebierg"* Herred, omfattende det nuværende Vester og Øster Flakkebjerg Herreder.

Endvidere findes paa Kortet angivet, at der, efter Kong Valdemars Jordebog, i Flakkebjerg Herred fandtes 615 Plove. Naboherrederne Slauløse (Slagelse), Alæstath (Alsted), Thyuthæbierg (Tybjerg) og Hamars (Hammer) havde henholdsvis 366, 225, 280 og 285 Plove. Flakkebjerg Herred var det største paa Sjælland. I Fortegnelsen over Herrederne ses det flere Steder, at en Høj har givet et Herred Navn, uden at der ved denne synes at have ligget nogen Bebyggelse, og der kan ikke være Tvivl om, at det er Tinghøjen eller Herredskredsens Forsamlingssted, som har givet Herredet Navn.

Herrederne har afgjort et hedensk Navn. Vi har tre Herreder, hvori Odins Navn forekommer, men ikke eet, hvori Ordet Kirke findes, og dette synes at være et godt Kendetegn paa, hvor oldtidsagtig i Virkeligheden Herredsinddelingen er. („Flak" = et jevnt, fladt Land).

Landsbyerne i Danmark har holdt sig mærkeligt uforandrede gennem Tiderne, hvad Størrelsen af det Jordomraade angaar, som hører under enhver By. Ved Hjælp af Navnets sidste Sammensætningsled kan det saa at sige læses, om de har et større eller mindre Jordtilligende. Lands-

*) Efter Danmarks Riges Historie.

byer med Endelsen —løse eller —by har et stort Areal og Hartkorn, Byerne paa —torp, —drup og —bølle er mindre, paa —rød og —holt ganske smaa.

Danmarks Byer paa —lef hører afgjort til vore store Landsbyer paa ca. 100 Td. Hrtk. eller derover — saaledes har Egeslev—magle By 168 Td. — og over Halvdelen af dem er i vore Dage Kirkebyer. De er mærkelige ved Navnet. Det første Led deraf er altid et Personnavn, og Endelsen —lef vil kunne tydes som „det overladte". Det ligger nær at antage, at Byerne paa —lef angiver den Mand, hvem dette Omraade engang blev „overladt". Han tog det paa Indvandringstiden i Besiddelse eller erhvervede det, da Landet blev erobret. Denne Mand er bleven Eneejer deraf, eller han var langt snarere Høvding for den mindre Hob, som bosatte sig der. Nærmere at bestemme det Tidspunkt, da denne Fordeling fandt Sted, vil ikke være mulig. Men den Lethed, hvormed de gamle Personnavne genkendes i de allerældste Kilders og Sagatidens Navne, synes at tale for, at Tidspunktet for Navnefæstelsen ikke ligger mange Aarhundreder før 800. (Efter D. R. Krønike).

I det hele taget — at bestemme Tiden for Danmarks Bebyggelse er umuligt. Aaret har Beboerne kunnet bestemme ved Vintersolhverv, da de fejrede Lysets Tilbagevenden ved Glædesfester, men om de har kunnet regne ud over, hvad de 10 Fingre kunde angive, ved vi ikke. Det er muligt, at de har kunnet bestemme Aarenes Antal ved Streger i en Træstamme eller lignende, men Tal har de næppe kendt noget til. Siden har de vel lært af sydligere Landes Beboere at betegne Tiden bedre, men hvornaar, ved vi ikke, og vi maa se, ved at gaa over til den historiske Tid, at faa nogenlunde fast Grund under Fødderne.

Af Konger vil jeg nævne Erik Hagensøn, der regerede fra 1137 til 1146, og som i D. R. Krønike omtales „som en tapper Mand, der var trofast og opofrende, men tillige saa sagtmodig, fredelig og stilfærdig, at han fik Tilnavnene

Spag og Lam". Tilsidst blev han træt af Familiestridigheder, opgav Regeringen og gik i Odense Kloster, hvor han kort efter døde. Under et Ophold i Egeslev udstedte han følgende Brev, der gemmes i Herlufholms Arkiv, og er det næstældste Kongebrev fra danske Konger, som er bevaret:

„Da vi ved Djævelens Fristelse og ved Menneskets eget Samtykke ynkelig er gledne bort fra Visdommens evige Kilde og derfor ere kastede ned i denne Taarernes og Elendighedens Dal, saa sker det, at vi blandt andre af den menneskelige Naturs Skrøbeligheder ogsaa maa døje det at blive glemte. Thi hvad nys og nylig er sket, mægte vi næppe at fremkalde i vor Erindring, endsige at vi i vor Hukommelse kunne fastholde, hvad der for lang Tid siden er sket og alt ligger fjernt. Men den almægtige Guds Naade, som barmhjertig tager sig af os, hvor det er fornødent, har dog endelig skænket et bekvemt og herligt Lægemiddel for vor Ukyndighed, at vi nemlig kunne overgive til Skrift og dermed til Ihukommelse de Overenskomster og Velgerninger, som skænkes af de troende i den hellige Kirke til deres Synders Forladelse, saaledes, at hvad der kunde gaa til Grunde ved skrøbelig Forglemmelse bevares i det livskraftige skrevne Ord. Saare rigtigt har derfor hos os den Sæd og Skik vundet Hævd, som gaar ud paa, at man til de Brevskaber, som ere nødvendige for den hellige Kirke, skal tage lovlige og velskikkede Vidner, saa at, om noget Fortabelsens og Splidagtighedens Barn skulde søge at iværksætte nogen Uretfærdighed imod Retfærdigheden, Oldbrevet da maa fremlægges, og han, der monne staa imod, uimodsigelig maa blive gendreven af deres Vidnesbyrd, som have skrevet under. Det være da vitterligt for alle troende i Guds hellige Kirke, de som drage Omsorg saavel for det tilkommende som for det nærværende, at jeg, Erik, Danernes Konge, for min Sjæls Frelse og mit Riges Tryghed, efter Herrens Formaning og efter Anmod-

ning af Hr. Peder samt hans Brødre Jørgen og Hemming, tilstaar Munkene, som i Næstved Kloster tjene Gud og St. Peder, Torvet i ovennævnte By med alle Torverettigheder, med al Billighed og saaledes som Sæd er hos de danske, navnlig Sagefald af 3 Marks Bøder og 40 Marks Bøder, som tilkomme Kongeværdigheden, samt den Skat, som paa dansk Tungemaal kaldes Midsommergæld. Med Hensyn til Overførsel, hvortil Byens Borgere og Munkenes øvrige Landboere ere pligtige, bestemmer jeg, at de, om det maatte være nødvendigt, een Gang om Aaret een Dag skulle tjene mig ved at føre mig eller mine Folk til Falster eller Laaland eller andre omkring liggende Øer. Men foretager nogen sig uretfærdig at borttage noget af disse Besiddelser og Gaver eller andre senere Erhvervelser fra Brødrene eller deres Kirke, som i Kraft af Arveret staar under mit Værn, han være da underlagt Kongens Straf tilligemed Udstødelse og evig Forbandelse efter Kirkens Lov.

Det ske, det ske! Amen!

Udfærdiget og stadfæstet i Eggeslev i det Herrens Aar 1140, 3die Indiktion, 21. Marts, i følgende Vidners Nærværelse: Peder og hans Brødre, Jørgen Jarl og Hemming, Ingemar Ubbesøn, Asser, Kongens Kapellan, og Rejnbald samt Provst Elias tillige med mange andre, efter vor Herre Jesu Christi Tilskyndelse. Hans er Hæderen og Æren i Evighed, Amen!"

Hvornaar Sognets andre Byer er opstaaede vides ikke. Før Midten af det 17de Aarhundrede nævnes Egeslevmagle, Egeslevlille, Frankerup, Højstrup, Lyngby, Baadslunde, Hesselby, Smidstrup og den gamle Adelsgaard Gerdrup.

Om denne sidste findes sparsomme Optegnelser, hvor Ejernes Navne er anførte i Forbindelse med Salg og Køb af Bøndergaarde og ved Dannelsen af Bøndergods omkring den større Herregaard.

Efter Godsforvalter Seehusens „Optegnelser", som er

lidet tilgængelige, meddeles, at den ældste Ejer, der kendes, er:

Peder Pedersen Grubbe,

som i Aaret 1389 har udstedt Skøde paa Strøgods til Bisp Niels i Roskilde. Efter ham:

Jens Grubbe,

rimeligvis hans Søn. Han ejede Ordrup i Voldberg Herred, men maa være død før 1403, da hans Enke Elna Palnesdatter eller Ingier Pallisdatter, som hun ogsaa kaldes, i dette Aar udsteder Pantebrev paa Gods i Voldborg Herred. Hun var anden Gang gift med

Jeyp Jenssen,

der skrev sig som Ejer baade til Gerdrup og Ordrup. I Aaret 1417 tilskødede han Ridder

Anders Jeypsen Lungæ

Gerdrup Gaard, 3 Gaarde i Baadslunde, 3 Gaarde i Egeslevmagle og 5 Gaarde i Lyngby. Han ejede ogsaa Gunderslevholm og havde flere Steder Godser i Danmark. Hans Navn træffer man ofte paa i Dokumenter fra den Tid. Han var saaledes Meddomsmand i en Sag mod Næstved Bymænd, og Behandlingen af Sagen giver et Billede af Tidens Sæder og Retstilstand.

Næstved Borgere drev Strandfiskeri efter stor Maalestok og fiskede ikke alene paa Sjællandssiden, men ogsaa ved Lolland, hvor de trak Vaad lige under Kysten. Dette fandt Munkene i Maribo Kloster var en Krænkelse af deres Rettigheder og søgte at forhindre Fiskeriet, men Borgerne var for mandsstærke. De drev Munkene og deres Svende paa Flugt, forfulgte dem op i Landet, indesluttede dem i en Bondegaard, som de stak Ild paa og tvang dem til Overgivelse. Derefter plyndrede de Gaarden, bortslæbte een af Munkene og to af Klosterets Bønder og førte dem til Næstved. Her optraadte de straks som Klagere, Vidner

og Dommere, dømte dem til Døden og halshuggede dem, uagtet Abbed Villads i Skovkloster -- nu Herlufsholm — søgte at beskytte Lollikerne. Sagen blev paatalt for Kongen og Rigsraadet, og efter at den var undersøgt, blev der dømt, at Næstved Borgere skulde betale Pengebøder til Kongen og Klosteret i Maribo, optage de henrettede af den uindviede Jord, hvor de var begravede, og give dem en kristelig Jordefærd. Den Mand, der havde beklædt Dommersædet i Næstved, blev kendt uværdig til fremtidig at sidde til Doms.

Det følgende Hundredaars Ejere kendes ikke. Flere af dem er formentlig begravet i en Kælder i Egeslevmagle Kirke og deres Navne vilde muligvis være kommen for Dagen 1907, hvis ikke en Undersøgelse af Gravkammeret, hvori der stod 12 Kister, var bleven forhindret. 1529 var Ejeren

Søren Stampe,

der 1546 nævnes blandt de Riddersmænd, hos hvem Kong Kristian d. III udskrev Krigsstyr paa 50 Daler (1 Daler efter Nutidsværdi lig 20 Kr.). Han skal være bleven begravet her i Kirken.

Efter Midten af det 16de Aarhundrede var Gerdrup i Familien Hundermarcks Besiddelse.

Peder Hundermarck

var Ejer 1558. Han var Herre til Øksendrup paa Fyen og gift med Elin Stampe. Deres Søn var

Clavs Hundermarck,

som var gift med Dorrete Daa og nævnes som Herre til Gerdrup 1588 og 1590. Paa en Metalplade, der ved Aabningen af Gravkamret 1907 fandtes paa en Kiste, læses:

„ — — — the Daa, var Jørgen Daas og Kirsten — — — Daater til Snedinge, hindes — — — Hosbond var erlig oc velbyrdig Mand Clavs Hundermarck -- — -- Gerdrup, som var Petr Hundermarcks oc Fru Elin Stam-

pes Søn til Øxendrup, Fyen — — lefde di tilsamen 11 Aar oc hafde tilsamen 6 Sønner oc 3 Døter oc døde hun udi Roskilde den 20. November 1624. Hindes Alder var 61 Aar".

Pladen er noget ødelagt af Fugtighed. Lignende Metalplader, alle med Hundermarckernes Vaaben — en lige og en skraatstillet Mur — er optagne fra 3 Ligkister, hvori Sønnerne,

1) „*Peder Hundermarck* til „Grobis Gard" død i Lejren ved Kalmar i Sverrig „16. August 1611, 27 Aar 3 Uger og 2 Dage gammel". Han skal have været Leutnant paa Orlogsskibet St. Anna 1611 og nævnes som Herre til Gerdrup.

2) „*Ifver Hundermarck* til Gerdrop" døde i Lejren ved Kalmar 25. August 1611, 20 Aar 12 Uger 2 Dage gammel.

3) „*Erick Hundermarck* til Gerdrop" døde 30. April 1617, 24 Aar 3 Maaneder gammel. Hans Forældre nævnes som „S. Klavs Hundermarck til Gierdrop og Fru Dorete Daa".

Efter Seehusens Skrift var Erik Hundermarck Ejer 1612. Han stævnede da en af Skelskør bedste Mænd, „Borgemester" Jens Eriksen, for uhjemlet og ulovlig Skovhugst i Trollehoved Skov og fik ham dømt til at bøde 3 Mark, hvorefter Borgemesteren blev afsat fra Embedet.

Med Erik Klavsen Hundermarck uddøde Mandslinien og det adelige Vaaben (se Tavlerne i Kirken) blev nedlagt. Seehusen skriver, at han var gift med Thale Kaas, hvis Broder Frants Kaas var gift med Eriks Søster Anna Klavsdatter Hundermarck, men Thale Kaas maa være død før 1617, da hun ikke nævnes i hans Gravskrift. Mellem denne Families Kister fandtes een, der indeholdt Resterne af et Kvindelig, som var gravlagt i en Brokadeskjole og med en Brokades-Hue, hvis Spids endte i et nydeligt lille kronedannet, emailleret Guldsmykke, der nu gemmes i Nationalmusæet.

Ved Anna Klavsdatter gaar Gerdrup over til

Familien Kaas,

der i „Danske Atlas" nævnes som Ejer og hvoraf Frants Kaas er gravlagt i Egeslevmagle Kirke. 1631 giver Henrik Stampe Skøde paa sin Part af Gaard og Gods, men der nævnes ikke, hvem der var eller blev Ejer. En Metalplade fra Gravkamret i Kirken kan maaske antyde det. Paa den staar skrevet:

„Her liger begrafven erlig og velbyrdig Mand Anders Skramb thil Degberig Lund, som døde paa Gierdrup den 4de October 1618 i Hans Alders 61 Aar. Hans Fader var erlig og welbyrdig S. Hartvig Skramb thil Degbierg, hans Moder var erlig oc welbyrdig Frue S. Fru Kierstine Skovgaard".

1607 blev en Johan Cunningham, en Skotte, gift med Ellen Hundermarck i Helsingør. Kristian IV var med til Brylluppet, hvilket viser, at Cunningham har været en Mand af høj Byrd. Siden gik Gerdrup over til de to skotske adelige Familier

Cunningham og Welvood.

Om disse Familiers Forbindelse med Familien Kaas fortælles følgende: Da Kristian IV Søster, Prinsesse Anna, 1589 ægtede Kong Jacob VI af Skotland, fulgte Frants Kaas' Søster Sofie Kaas med som Hofdame og blev i Skotland gift med Adelsmanden Andreas Sinclair, der siden drog til Danmark og som Anfører for en Skare skotske Lejetropper deltog i Kalmarkrigen paa dansk Side. En anden Skotte, Oberst Georg Sinclair, der med sine 300 Skotter blev nedhugget af norske Bønder i Gudbrandsdalen, stod i svensk Tjeneste. Den sidste Skotte paa Gerdrup

David Welvood,

ligger begravet her i Kirken. Paa hans Kiste laa en Metalplade med hans Vaabenmærke, Skjoldet er delt paa Midten ved et Bølgebælte, hvori to Bjørne er halvt ned-

sænkede. I den nederste Halvdel af Skjoldet findes een Bjørn halvt nedsænket i Bølger. Hans Arvinger (Sønner, hvoraf en hed Hans) tillige med Lorentz Cunningham, Baron og Friherre til Barens i Skotland, solgte 1654 Gerdrup til Peder Wibe.

Ved denne Handel blev Gerdrup i Skødet „takseret for fire og tredsindstyve Tønder Hartkorn med dets tilliggende Bønder". Der spores et Sagn her paa Egnen, at Bønderne i Lyngby paa denne Tid var saa velhavende, at de havde kobberbeslaaede Porte for deres Gaarde. Dette er næppe rigtigt. Da Byen i Svenskekrigen 1658 og 59 blev lagt øde, og Beboerne flyttede til Boslunde, Bjergby o. fl. St., hørte den under Kronen, men ved Aar 1650 skal den have hørt under Gerdrup. Bondestandens Kaar forværredes netop i dette Tidsrum. Er der noget sandt i Sagnet om de kobberbeslaaede Porte, bør det vist rettere henlægges til Gerdrup, der uden Tvivl har givet Plads til en anselig Bygning paa en Tid, da Kongerne Frederik II og Kristian IV og mange adelige Herrer opførte pragtfulde Bygninger. Sandsynligvis har Hundermarckerne eller de skotske Ejere opført en stilfuld Bygning. Rigdommene, som de havde erhvervet under Plyndringstogene i Sverrig under Kristian IV, gav dem jo Magt dertil. Seehusen skriver: „De store mørkerøde Munkesten, der er fundne sammen med udhuggede Sparehoveder af Sandsten og især en Søjlekapitæl af ualmindelig Skønhed i Formen" bærer Vidnesbyrd om, at Bygningen har været opført i den Bygningsstil, som er fremtrædende i Frederiksborg Slot, Rosenborg, Børsen o. fl. St. „Sandstensornamenternes friske Flader og Linier viser, at Bygningen ikke har staaet i lang Tid", og da en senere Ejer, J. F. Vind, efter Slutningen af Svenskekrigen opførte ny Bygninger, er den uden Tvivl ødelagt under denne. Har Skotterne beriget sig under Kalmarkrigen og senere bygget sig et prægtigt Herresæde paa Gerdrup, har Svenskerne her, rigtignok under en senere Ejer, kunnet gøre Gengæld — maaske ved at føre

det meste af Bygningen til Sverrig paa Skibe fra Skelskør. Da Svenskerne kom hjem efter Krigen, skal de have bygget sig pragtfulde Borge; det var Krigens Gang og her i Landet blev plyndret efter en større Maalestok. Under Belejringen af København var de svenske Officerer optagne af at dele Byens bedste Huse imellem sig, og Svenskekongen gav endog en Hærfører Forskrivning paa den danske Rentemesters Hus — et Løfte, som dog ikke blev indfriet. Og dog mener Svenskerne, at Krigens Ødelæggelser var blevne færre efter Kalmarkrigen, under hvilken Kristian IV fra Januar 1612 hærgede Vestergøtland, hvor han ødelagde en Landstrækning saa stor som hele Sjælland og trængte frem til Skara, der gik op i Luer, medens Gustav Adolf samtidig anrettede frygtelige Ødelæggelser i Skaane.

Fra Sognepræst H. Christoffersens Tid (fra 1602—35) er knyttet en Historie til Gerdrup, hvilken Seehusen fortæller saaledes:

Kl. Hundermarck havde en Huslærer til sine Børn ved Navn Laurids Mogensen, der var en gejstlig Mand. Han troede sig berettiget til at deltage i Herredets Præstekonvent, og da Præsten ikke indbød ham, blev han vred og besluttede at forstyrre Konventet. Han iførte sig et Par snævre polske Bukser, som han selv havde forfærdiget af grønt Spærlagen, stak Hovedet gennem et Sengetæppe, tog en Pude paa Hovedet som Hat, og i denne ejendommelige Paaklædning satte han sig paa en Vogn, der styredes af to Kammerater, som rede paa de to Vognheste. I strygende Fart kom de til Præstegaarden, hvor Præsterne var forsamlede. Laurids gik ind til dem, gjorde Optøjer og kastede sig til sidst med Støvler og Narredragt paa en opredt Seng. Sagen blev paatalt, og han blev beskyldt for at hælde til den katholske Lære. Lehnsmanden paa Taarnborg, Ebbe Munk, drog efter kongelig Befaling til Gerdrup, arresterede Hr. Laurids og lod ham føre til København, hvor han blev tiltalt for Konsistoriet. Han erklærede først, at han havde været indbudt af Provsten, og da

dette blev nægtet, undskyldte han sig med, at han havde haft en Rus og været lystig. Han kunde ikke nægte, at Præsterne var blevne noget „selsomme og underlige", da han traadte ind, men mente forøvrigt, at han ikke havde handlet uskikkeligt. Hans Undskyldning hjalp ham imidlertid ikke; Konsistoriet dømte ham til at udelukkes fra al gejstlig Bestilling, og til „offentlig, med en Tromme, at føres fra Gammeltorv til Slottet i sin egen Invention og tiltagne Habit, og siden holdes en Tid lang i Lænker til Arbejde, for saadan Spot og Ørkesløsheds Paafund, som han havde bevist, sig selv til Spot og Straf igen og andre til Eksempel, at de holde det hellige Ministerium i tilbørlig Reverents og Ære, som Gud strengelig befaler og som det sig bør".

Som før omtalt, blev der omkring Aar 1600 opført pragtfulde Bygninger, der maa have medført stort Brug af Penge. Og et lignende Resultat kommer man til ved Betragtning af nogle store, flade Ligstene, der før har ligget i Midtergangen i Egeslev Kirke, og hvortil der ikke findes Mage her, hverken før eller senere. I Kirkens Kor er mod Muren stillet en stor, smukt forarbejdet Sten, der har dækket Graven over Sognepræst Jens Erasmi Bang, der døde 15. August 1602; i Vaabenhuset en lignende smuk Sten med Navnet Else Her Jensis, død i „Eggidzløf" 12. Juni 1602, og ved Kirkelaagen til Præstegaarden en stor Dørtærskel med Navnet Peder Jensen, Forpagter paa Gerdrup, død 1602.

Aar 1600 blev Kapitelstaksten indført for Kornvarer og var det første Aar for Rug 1 Rd. 2 Mk. $1^1/_2$ Sk., for Byg 1 Rd. 2 Mk. 12 Sk. og for Havre 3 Mk. 4 Sk. For Nutidsøjne ser den ringe ud, men omsat i Kroner efter den Maalestok, der er brugt ved Søren Stampes Krigsstyr 1546, hvor 1 Rd. sættes lig 20 Kr. i Værdi, bliver den meget høj, hvis Rummaalet ikke var større den Gang.

* *
*

Før vi gaa videre frem og kommer til den ødelæggende Krig med Sverrig 1658, er det værd at se paa Forholdene i den sydlige Del af Sognet, hvor Hesselby og særlig Smidstrup var klemt op imod Skelskør, og hvor der af og til opstod Grænsestridigheder.

Først lidt om Skælskør, hvis ældste Navn var Skjælfiskør.

Kong Valdemar Sejr havde i lang Tid været den eneste mandlige Repræsentant for det danske Kongehus. Paa hans Haand var samlet „Kongelevet", de udstrakte Godser rundt om i Landet, der fra gammel Tid var tillagte Kronens Indehaver, men ogsaa store og spredte Familieejendomme. Før sin Død havde han udskiftet Kongefamiliens Arvegods og givet sine Børn hele Landsdele, for at de kunde indtage en Stilling, der svarede til deres høje Fødsel. Da Kristoffer I var bleven Konge og maatte kæmpe med Abels Æt, satte en tysk Ridder, Henrik af Emmeltorp, der enten var en af Abels Lensmænd eller Partigænger i holstensk Sold, sig op mod Kongen og bemægtigede sig Skælskør; Emmeltorp havde befæstet Byen, og da Kongen angreb Staden led han et stort Nederlag og maatte flygte. Da Kongen senere sluttede Fred med Abels Sønner, maatte Henrik af Emmeltorp opgive Skælskør. Han drog bort med stort Bytte, blandt hvilket det mærkeligste var en vældig Tand, seks Fingerbredder lang, som Sagnet vilde gøre til Stærkodders.

1289 sejlede Marsk Stig i Spidsen for de fredløse ind i Store Bælt, og alle Vegne gjordes der Landgang, hvor der var noget at plyndre; Taarnborg med den til Borgen hørende Kirke, Skælskør og Nykøbing paa Falster blev brændte. Samme Aar ved Pinsetid, da Erik Mændved holdt Danehof i Nyborg, lagde Hertug Valdemar af Jylland sig ind i Skælskør og blev her Genstand for et Overfald af Kongens ivrigste Tilhænger, Drosten Peder Hoseøl. Hertugen forsvarede sig godt og Udfaldet blev, at Drosten blev fangen og i kort Tid sad som Fange paa Als.

Det er sikkert, at der ved disse Lejligheder er faldet noget af til de omliggende Sogne, og da Borgerne i Skælskør og Næstved i Forening tog Del i „Adelskrigen" 1535, og blandt andet ogsaa plyndrede Gisselfeld, er det muligt, at Egeslevitterne ogsaa har vist deres Krigermod ved denne Lejlighed.

Erik af Pommern indkaldte 1418 Karmeliter-Munkene, der byggede et Kloster ved Strømmen, øst for Broen; senere kaldte Kristoffer af Bayern Marianer-Munke her ind, og de byggede et Kloster paa det Sted, der kaldes Marie-Kirkegaard og som i den Tid laa under Egeslev Sogn.

Ved Reformationens Indførelse 1536 blev det bestemt, at alle Bispestifters Godser, Slotte, Huse og Jordgods skulde lægges under Kronen, og senere gik Klostrene samme Vej. Kristian III bestemte 1554, at en Del af det Kronen overladte Bøndergods og Kirketiender paa Sjælland skulde henlægges til

Universitetet,

hvorved Professorernes Indtægter blev øgede og Hjælpen til de studerende rigeligere. 1569 stiftede Kongen og Rigsraadet

Kommunitetet,

hvortil henlagdes en Del Krongods, samt Kongetienden af 92 Gaarde paa Sjælland. Af denne Indtægt, som den Gang beløb sig til 4000 Rd. aarlig, skulde 100 fattige Studenter underholdes ved Universitetet med Mad og Drikke hver Middag og Aften. En særlig Bygning indrettedes ved Universitetsgaarden til Brug for Kommunitets-Alumnerne, hvor disse under Tilsyn i Fællesskab nød deres Maaltider.

Af Egeslevmagle Sogn er henlagt til Universitetet Matr. Nr. 3 af Lyngbygaard, Nr. 4 af Gerdrup, Nr. 24, 69 og 70 af Egeslevmagle, Nr. 1, 2, 14, 17 og 18 af Baadslunde og Nr. 2 af Hesselby.

Kommunitetet fik Matr. Nr. 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57 og 74 („Stølen", der er Fælleslod for Gaardene); alle af Egeslevmagle By.

Det her nævnte Fæstegods, der omfattede 11 Gaarde og 25 Huse (Nr. 3 af Lyngbygaard og Nr. 4 af Gerdrup ikke regnede med) blev 1808 givet Brugerne til Arvefæste og Matr. Nr. 10 af Egeslevmagle, Stenmaglebjerg, blev udstykket i 11 Parceller til Huslodder, hvoraf der siden blev samlet 5 under Stenmaglebjerggaard, 3 under et Boelssted og ved senere Udstykning dannet 7 Huslodder af de resterende 3.

Det var en statelig Samling af befæstede Borge med tilhørende Krigsmateriel, der 1536 kom i Kronens Hænder, og en af de vigtigste var Borreby paa Sjælland. 1530 nævnes Johan Urne som Lensmand, og da han ved Overgivelsen af Københavns Slot den 24. Juli 1532 og ved Anerkendelsen af Kristian II som Konge — af Grev Kristoffer under Grevefejden fik gode Forleninger, er det sandsynligt, at Borreby har hørt til disse. Efter Johan Urne kom en Ivar Krabbe, der solgte Gaard og Gods til Kansleren Johan Friis. Denne er i D. R. Historie skildret som en højt dannet, fædrelandskærlig Mand, der havde stor Indflydelse paa mange Omraader. Han var tillige Ejer af Hesselager paa Fyen, hvor han 1538 byggede en prægtig Borg, og af Hagested paa Sjælland. Paa Borreby byggede han 1556 den nuværende smukke Borg, omgiven af stensatte Grave. Han skal have sagt: „Hesselager byggede jeg som Ungkarl, Hagested som Mand, men Borreby som en erfaren Mand".

Til Opførelsen af Borreby skal han have brugt Stenene af Marie Kloster i Skelskør, som han havde købt med tilliggende Gods i Smidstrup og Hesselby.

* * *

købte 1654 Gerdrup af Skotterne. Han var ikke af adelig Slægt, men kom tidlig i Berøring med Hoffet og blev yndet af Kristian IV. 30 Aar gammel blev han sendt som Gesandt til Frankrig, hvor han vandt Ludvig XIII Yndest i den Grad, at han ophøjede ham i Adelsstanden. I Foraaret 1643 var han Gesandt i Stockholm og saa Faren for Krig. Han skildres som en begavet, ærgerrig Diplomat med gode Eftersporingsevner og virkeligt politisk Blik, men han var Uven med Korfitz Ulfeld. Hans Advarsler gjorde intet Indtryk paa Kristian IV; endnu 12. November skrev denne: „Peder Wibe reder formelig til Barsel med Krig", men 12. Decb. stod Fjenden i Landet.*)

Ved Arv, Indtægter af Embeder og ved Giftermaal med den adelige Frøken Anna Cathrine Budde erhvervede han sig en betydelig Formue. Han ejede en Gaard ved Vestervold i København, hvor fordum Tyge Brahe boede; det nuværende Vartov. 1654 købte han Gerdrup, hvor han straks gav sig til at opføre Udlænger. Hertil brugte han Herredets gamle Kirkelader (altsaa ogsaa Laden i Egeslev), som han købte for 10 Daler Stykket.

Gerdrup Gods synes paa den Tid at have indskrænket sig til enkelte Gaarde i Egeslevmagle og Frankerup, samt en Del langt fraliggende Strøgods. Allerede 1655 købte Wibe af Jørgen Kruuse til Hermitslev 2 Gaarde i Egeslevmagle og 1 i Vemmeløse. 1656 5 Gaarde i Frankerup, 2 i Egeslevmagle, 1 i Bjerge og 1 i Krummerup. Med den sidste fulgte en Skovpart paa 1 Svins Olden i Antvorskov Vildtbane, i hvilken Skov han dog maatte „frastaa al Rettighed til Jagt og Skytteri".

Peder Wibe døde i Trondhjem 1658 og blev ført til Roskilde, hvor hans Kiste staar under Domkirkens Kor. Hans Enke A. C. Budde overlevede ham, og da hun den 16. December 1662 ægtede

---

*) D. R. H.

gik Gerdrup og Vartov over til ham. Da han ægtede Wibes Enke, ejede han kun en Gaard paa Skelskør Ahlgade, som han solgte efter at være bleven Ejer af Gerdrup. 1663 solgte han Vartov i København til denne Bys Forstandere, som der oprettede Lemmestiftelsen „Vartov". For denne Ejendom fik han 3200 Daler, som brugtes til at opføre en Hovedbygning for paa Gerdrup, og denne Bygning, der bar Aarstallet 1664, stod til 1864.

Da A. C. Budde døde 1665, giftede Wind sig først med Else Urup og tredie Gang med Maren Bjelke, der bragte ham Gaarden Nørre Vosborg i Jylland. Hans Pengesager var imidlertid komne i Uorden; han var i betydelig Gæld til Broderen Holger Wind og denne erholdt Gaarden som brugelig Pant. Da J. F. Wind døde 1688, blev Gaard og Gods udlagt ved en Lodseddel til Holger Winds Enke, hvori udførlig forklares, hvor nødvendigt det var at sælge Ejendommen, fremfor at bevare den for Arvingerne. Det meddeles blandt andet i Fortegnelsen over Bøndernes Skyld, at der var mange, der skyldte, at Jens Pedersen i Frankerup skyldte: „1 pund Rug, 1 pund Byg, 2 tønder 1 skp. Aure, 1 Fornød, 1 Lam, 1 Gaasz, 4 Hønsz og 24 Skl." Ved Pund af Kornvarer forstodes paa Sjælland omtrent $3^1/_2$ Td. af Rug, 4 Td. af Byg og 5 Td. af Havre. Af Ødegaarde i Egeslevmagle nævnes tre, hvoraf tvende var „slet øde og Husene for lang Tid siden afbrudt", og tre Husmænd var Brugere af Jorden. Og som det var gaaet med disse Gaarde, saaledes var det gaaet, ja meget værre, med Lyngby og Højstrup Byer, der var brændte og forladte.

Af Edvardsens Beskrivelse af Skelskør før 1759 hidsættes følgende: Under Svenskekrigen, da der laa to fjendtlige Rytterregimenter i Skelskør, blev Byen ødelagt. Baade Svenskerne og Borgerne brød Huse ned af Nød og Trang, naar de blev forladte af andre fattige Borgere, der drog bort, fordi de ikke kunde bestaa under det Paalæg af Skatter og Tyngder som lagdes paa dem. Rytterne

lod Hestene æde Sæden paa Marken og Hjælpetropperne, der fulgte efter, var til ikke mindre Skade. Folk nedgravede deres Penge og for manglende Skatter gik Jorderne ind under Kronen. Raadhuset, hvorfra Svenskerne havde taget Døre og Vinduer, faldt sammen 1675, og i 60 Aar var der intet Ting- og Arresthus. Broen var næppe til at passere efter Krigen, og de 500 Daler, Reparationen vilde andrage, kunde ikke skaffes. Præstegaarden faldt ned, og Præsten byggede sig et lille Hus. Det blev indberettet til Rentekammeret 1682, at der i Byen var over 50 øde Byggepladser, og en kgl. Kommission vurderede hele Byen til 5175 Daler 1 Mark.

Holger Winds Enke beholdt ikke Gerdrup ret længe; een af hendes mange Døtre (hun havde 14 Børn) blev gift med Magister

Diderik Grubbe,

Sognepræst til Kvislemark og Fuirendal, og til ham overdroges Gaard og Gods ved Skøde af 11. Juni 1693 „i venlighed og Mindelighed paa hans kjærestes Anna Elisabeth Winds Arvepart efter derom oprettet Testamente".

Grubbe var Søn af „ærlige og velagtede Dannemand Laurids Andersen, Indvaaner i Storehedinge" og født 24. Marts 1656. Han antog Navnet Grubbe, var en flittig Videnskabsmand, og har blandt andet udgivet nogle latinske Psalmer. Ved Forordn. af 28. Januar 1682 var det bleven tilladt enhver at købe og besidde Sædegaarde, og han var den første borgerlige, der har ejet Gerdrup, og det er tillige ham, der oprettede

Lyngbygaard.

Af alt det øde Gods, Kronen havde rundt om i Landet, havde den ingen Indtægt, men kun vidtløftige Regnskaber, og det blev derfor ved Forordn. af 11. December 1688 bestemt, at det skulde sælges og ved Opslag paa Amtstuernes Døre udbydes til Salg hvert Aars 1. Maj.

Lyngby var brændt under Krigen og ikke senere bygget op; Beboerne var flyttede bort og Jorden laa i lang Tid øde. Jorderne blev af Amtmanden bortforpagtet til Faardrup Bymænd, der selv beholdt „Lillevang", men lejede „Grønhøjsvang" og „Søndervang" til andre omliggende Byer. Mændene blev imidlertid snart kede af Forpagtningen, fordi Peter Clemmesen, „som Tienden annammede", var en myndig Mand, og slog sig fra Akkorden. Nu udbødes Jorderne til Salg og Grubbe købte 1696 Lillevang for 1100 Daler, og lagde dem til Gerdrup. Af Byens 12 øde Gaardspladser fik han anvist de 4. Samme Aar købte han en Part af en anden Gaard for 240 Daler 38 Skl. og lagde ligeledes den under Gerdrup. Samtidig forpagtede han de to andre Vange og da de 1701 blev budte til Salg ved Amtstuen, og han ved den Lejlighed var den eneste, der mødte som Køber, købte han dem for 10 Daler pr. Td. Hartkorn eller, da dette Areal udgjorde 61 Td. 4 Skp. 1 Fdk. $^1/_2$ Alb., for 615 Daler 35 Skl., hvoraf hver Rigsdaler var beregnet til 96 Skl. dansk. (I vore Penge var 1 Rdl. Curant lig 3 Kr. 26 Øre).

Saaledes var Lyngbygaard samlet og dreves „under Ening" med Gerdrup, men det forøgede Areal fordrede flere Hovbønder, og derfor købte Grubbe 1701 af Oberst Lützau for 1410 Rdl. 1 Mk. 1 Skl. danske Kroner — der var dengang dobbelt Møntfod; 1 Krone var lig $1^1/_3$ Rdl. Curant — 2 Gaarde i Sønderup, 2 i Egerup og 2 i Lindeskov samt 1 i Sørbymagle, der alle, med Undtagelse af den sidste, var „velbesatte med Bygninger, Besætning og Beboere". Tidligere, i 1694, havde han købt 1 Gaard i Frankerup, 1 i Egeslevmagle og 1 i Torpe for 12 Rdl. pr. Td. Hartkorn, ialt 230 Rdl. 24 Skl. Han døde den 27. Sept. 1702 og blev bisat i Boeslunde Kirkes Kapel. Hans Enke

Anna Elisabeth Wind

blev Ejer af Gaarde og Gods, og styrede Ejendommene i en lang Aarrække med ualmindelig Dygtighed. Hun

udvidede Godset ved 1705 at købe „Hvilebjergvænget“ for 335 Rdl. 1720 købte hun 4 Gaarde i Egeslevmagle, 10 Gaarde og 1 Hus i Sønderup, 2 Gaarde og 2 Boelssteder i Lindeskov, 4 Gaarde i Atterup, 1 i Egerup, 1 i Ø. Bøgebjerg og 1 Vænge paa Skelskør Bymark for tilsammen 8305 Rdl. 28 Skl. Hun erhvervede derved 208 Td. Hrtk. med „al dets Ejendom, Bygning, Landgilde, Stedsmaal, Sigt og Sagefald, Ægt og Arbejde, samt Jagtfrihed“.

Aaret efter Mandens Død aflyste hun ved Sognestævne og Herredsting alle ulovlige Veje og Stier paa Lyngby og Gerdrup Marker, men først 1720 gøres der Modstand mod hendes Virksomhed paa Lyngbygaard, og da Godset samtidig fik Arbejdskraft ved Købet af de mange Bøndergaarde, antages det, at Opdyrkningen af Gaarden ret er begyndt paa denne Tid.

En vidtløftig Sag rejstes mod hende af Sognepræsten Anders Frandsen Toxværd, Egeslevmagle. Oprindelig drejede den sig om en Reparation, ansat til 3 Mk. 8 Skl., paa et Gærde mellem Lyngbygaards og Egeslevmagle Marker, men den antog snart et større Omfang. Der klagedes over, at Fru Wind havde ophævet det Fled og Fællesskab med Egeslevmagle, som fra Arilds Tid havde bestaaet, og at hun ikke drev Jorden „ordentlig, som andet fornuftigt Folk“ med to Aar i Vang og det tredje i Græs, men havde gjort mange Marker og Indelukker; og gjorde Vang og Fælled, naar og hvor hun lystede. Jens Degn i Faardrup, der var barnefødt i Egeslevmagle, vidnede, at i hans Barndom havde Egeslevmaglerne lige saa ofte malket deres Køer paa Lyngby Marker som paa deres egne, men nu tog Fru Wind Optagningspenge, naar fremmede Kreaturer kom paa hendes Ejendom og forlangte, at Gærderne skulde være i Orden overalt, baade Sommer og Vinter, medens Beboerne tilforn, naar Vang mod Vang faldt ind og Kornet groede paa begge Sider, eller naar Ævret var givet op, havde været fritagne for Hegning. Tillige klagede Bønderne over, at de var afskaarne fra et Kildespring, der

fandtes paa Lyngby Mark og som aldrig blev tørt, og over, at der var bleven afspærret en Vej gennem Lillevang, saa rejsende maatte gøre en Omvej, der var saa slet, at en vejfarende sidste Foraar havde tilsat et Par Heste, der druknede. Ligeledes klagedes der over, at hun havde henlagt nogle af Lyngby Marker til Gaardene i Øster Bøgebjerg. Under Processen vankede der mange „knubbede" Ord og Modstandernes Sagfører erklærede i et Indlæg, at han maatte sande det gamle Ordsprog: „At Mands List er vel behænde, men Kvindelist er uden Ende". Hun maatte betale tilbage de 3 Mk. 8 Skl., der var indkomne ved en Udpantning, men kendtes forøvrigt berettiget til at dyrke sin Jord, som hun vilde, uden at spørge Præst eller Bymænd derom.

I denne Proces nævnes flere Gange Navnet Lyngbygaard, hvor der altsaa har været rejst i det mindste Udbygninger, uagtet Gaarden blev dreven sammen med Gerdrup.

Efter at hun havde været Enke i 25 Aar, døde hun den 23. Oktober 1727 og bisattes i Boslunde Kirke. Gaardene gik i Arv og Eje til Døtrene Christiane Elisabeth og Diderikke Elisabeth Grubbe, der enten har ejet dem i Fællesskab eller efter hinanden.

Højstrup.

Denne By blev afbrændt 1658 eller 59 og Markerne blev derefter drevne i Fællesskab af Egeslevmagle og Frankerup Bymænd, Højstrup Marker laa imellem „Øllemoserenden" og Bjerge Aa og til dem hørte „Bæksgaard" og „Møllemarkgaard", der nu er matrikulerede under Frankerup By, og „Højstrupgaard", der hører til Egeslevmagle. Der omtales en Vandmølle i Højstrup, og den kan have ligget i Øllemose, hvor Spangen fører over Renden, eller ved Møllemarkgaard, hvor der er Spor af en Mølledam, eller maaske der har været Møller begge Steder. Ved Højstrupgaard er der en Vej med Spang og Vadested over

Aaen. I ældre Tid omtales en Bro „Jersvaad", som Faardrup og Snekkerup Bymænd erklærede for deres rette Kørevej, men Fru Wind, der var Ejer af Lyngbygaard, oplyste, at den var anlagt, medens Lyngby bestod som By, og at Lyngby Mænd ad den havde haft deres Vej og Sti til en Vand- og Vejrmølle, der hed Højstrup Mølle. Hver af Bymændene havde haft sine visse Stene i Broen, som de skulde holde vedlige og disse Stene var paamalede hver Mands Navn og Bomærke med Tjære. Da Byen og Møllen blev ødelagt, var Vejen unødvendig, og desuden kørte Beboerne af Faardrup og Snekkerup kun en sjælden Gang ad Jersvaad, som det ved Højvande og Isbrud var livsfarligt at passere. De i Anledning af Processen valgte Skønsmænd erklærede, at Faardrup og Snekkerup Byers rette Vej gik over „Uglebro" (tidl. „Øglebro") og Egeslevmagle Bro, og hun kendtes berettiget til at nedlægge Broen og gøre sig Stenene saa nyttige, som hun kunde.

Efter Søstrene Grubbe ejedes Gaardene af Gehejmeraadinde Harboe, der ved Auktion 1736 solgte dem til Assessor

Oluf Brun

og Overførster Jørgen Willumsen. Brun var Kancelliassessor i København, men opgav Embedet og flyttede til Gerdrup, hvor han tre Aar efter købte Willumsens Part i Ejendommen.

Gerdrups Ejer, der sammen med Ejeren af Borreby ejede Boslunde Kirke, fik omordnet dette Forhold saaledes, at Gerdrup tog Kirken med dens Kaldsret til Præsteembedet, og Borreby hele Sognets Kongetiende. Skødet er dateret 29. Juli 1737, og O. Brun kaldte 1741 H. D. Beckmann til Præst i Boslunde. Denne Kirke havde tidligere ligget under Kronen, og var den Gang indtil 1555 Anneks til Skelskør. Kansler Johan Friis til Borreby var dens første Ejer, hvorom een af Klokkerne skal bære Vidnesbyrd i to Linier rundt om Klokken:

„aus Ehrts und Feuer bin ich geflossen, Nicolaus Jürgen aus Callundborg hat mich gegossen".

Anna a Christo MDCLXV Konge i Danmark Frideric dend Tredve och Sognepræst i Boslunde Hr. Ifver Hausson.

(Paa Forsiden neden under):

Der jeg blef qvit for Munchechor
Jeg raabte Folk til Sandheds ord
Da kom jeg strax i Friisers Magt
Da de til Jorden var nedlagt
De Daar antog mig arffoelig
Der mig forsørget christelig
Thi der min Alder tyngste mig
Jeg kund ej klinge lindelig
Da blev jeg gjort af gammel ny
Af Herrer to til Borreby
Oluf Daa Volder Daa

Under Frederik IV byggede Staten Skoler paa de saakaldte Ryttergodser, hvortil Antvorskov hørte, og flere Herremænd fulgte Eksemplet, deriblandt Brun, som byggede Skoler i Egeslevmagle og Sønderup.

Oluf Bruns Hustru, Konradine Sofie Rostgaard, f. 1704 paa Farumgaard, Datter af den lærde Frederik Rostgaard og Hustru Konradine Revenfeldt til Krogerup, Sejerø og Anholt, var første Gang gift med Frederik von der Maare (Søn af Hofpræst Magius), der var Ejer af Førslev, senere af Thybjerggaard, hvor han døde 1728. 1735 solgte hans Enke Thybjerg og ægtede 1736 O. Brun, der havde været hendes Børns Huslærer. Hendes Forældre, der var adlede af Frederik IV, harmedes over, at hun i al Hemmelighed havde indgaaet Ægteskab med en borgerlig, gjorde hende arveløs og nægtede nogensinde at se hende; et Løfte, der ogsaa blev holdt. Sin Sorg skildrede hun i et Digt, hun skrev i sin Bibel, der nu ligger paa Alteret i Egeslevmagle Kirke, og i et lille Digt, der begynder og slutter med disse Linier:

Solen vender,
Aaret ender,
Ende dog min Sorg ej faar;
Jeg maa sukke, jeg maa bede,
Jeg maa græde, jeg maa lede,
Mine Ønsker, jeg ej naaer.

Hun levede med Brun i et lykkeligt Ægteskab i 22 Aar og blev Stammoder til en talrig, endnu levende Slægt. I sit første Ægteskab havde hun 6 Børn, i det andet 4, og disse levede i god Forstaaelse med hverandre. En Sønnesøn var Malthe Conrad Brun, der skrev: „En besynderlig Trykkefrihedslov i Kejserdømmet Abessinien" og af den Grund blev landsforvist i Aaret 1800. I Paris blev han en berømt Geograf og døde der 1826.

Den 30. Novbr. 1740 skrev Fru Brun paa Gerdrup, hvorledes hendes Lig skulde klædes og stedes til Jorden: „Klokkerne vil jeg ej have ringet og over mit Lig aldeles intet talt; ikke desto mindre skal Kirken gives tvende Lys. Paa denne Maade forlanger jeg, at min Jordefærd maatte fuldbyrdes." *)

Hun var en lærd og begavet Kvinde, og da Holberg 1739 udsatte en Prisbelønning for den, der skrev det bedste Poem om et opgivet Æmne, skrev hun et Digt, der fik Dommen: „Dette Vers kand passere for got, saavel i Henseende til Materien, som Poesien", og blev trykt som Nr. 1 i den tredje Prøve af „ziirlige og smukke danske Vers".

Det var hendes Fader, der klagede til Kongen over Holbergs „Peder Paars".

Efter at have været Eneejer af Gerdrup i 11 Aar, drog O. Brun 1750 til Allerslev ved Vordingborg, hvor han blev Birkedommer 1753. Fru Brun døde den 23. Febr. 1758 og blev begravet paa Allerslev Kirkegaard. O. Brun

---

*) Efter Chr. Bruun: Frederik Rostgaards Liv og Levned.

døde den 30. Dec. 1769 og blev bisat i Helligaands Kirkes Kapel i København.

Simon Borthus

købte Gerdrup og Lyngbygaard af O. Brun 1750. Samme Aar købte han Dalmose Kro, der kun var et Hus uden Jord, og Aaret efter af Sognepræsten i Hyldested, Magister Otto Ferslev, Hyldested og Vemmeløse Byer, tilsammen 300 Tdr. Hrtk.

1755 solgte han Ejendommene til Broderen

Otto Borthus,

der bortforpagtede Herregaardene og 1756 solgte det hele til

Caspar Frederik v. Bülow,

der var Major ved det sjællandske geworbne Infanteri-Regiment. Han solgte 1760 til

Morten Iversen Qvistgaard,

der gav 50000 Rdl. for Gaarde og Gods. Af Herligheder til Godset nævnes kun noget Fiskeri i Skelskør Nor, knyttet til Skovhuset paa Klinten. I „Underretninger om Skælskør" siger Edvardsen, at Byens Borgere betragtede sig som eneraadende ved Noret. „Ikke alene er det Søfolkene, der fiske, men Skomager, Væver og Hattemager; havde ikke Byen dette Spisekammer, havde mangen Mand ikke sit Brød, endmindre sit Brændevin. Bønderne deromkring fiske ikke, men ikkun Gerdrup Ejer tager sig der af og til en Fisk".

Foruden Soldaterne af den staaende Hær fandtes rundt om Soldater af de saakaldte nationale Regimenter, der med deres Officerer var stationerede paa Landet og aarlig maatte møde til Eksersits. Der lagdes særlig Vind paa et militærisk Ydre, og det blev jævnlig paalagt Herremændene „alvorligen at betyde vedkommende Soldater at lade deres Knebelsbarter staa og ikke understaa sig til at skjære eller klippe det

Mindste, hverken under Næsen eller ved Siden". Uniformerne opbevaredes paa Herregaardene, og da Regimenterne ophævedes 1767, afleveredes fra Gerdrup og Lyngbygaard Gods til Arsenalet i København 32 fuldstændige Munderinger; desuden Skjorter, Strømper, Sko og Støvletter, Skospænder, Filthatte med Fjer og Haarpiske.

Morten Qvistgaard skal tidlig som Ejer have tænkt paa at ophæve det bestaaende Fællesskab i Agerbruget i Byerne paa Godset, men flere Kvægpestperioder (1762-63, 1766-67) forhalede Arbejdet. Han skrev stadig til de autoriserede Landinspektører for at faa dem til at udskifte Bønderjorderne, men fik bestandig det Svar, at de først skulde være færdige paa Kronens og de beneficerede Godser. Han deltog først i Udskiftningen i Kirkerup, hvor han ejede 3 Huse; derefter i Sørbymagle, hvor han ejede „Hvilebjergvænget", 1 Gaard med Skovpart. Den næste By, der udskiftedes, var Øster Bøgebjerg. Denne Bys Jorder løb med en Spids ned i Gerdrup Long, men dette rettedes, og Byens Gaarde beholdt kun hver et Stykke Jord paa selve Longen. Disse Smaastykker, hvert paa omtrent 6 a 7 Skp. Land, brugtes siden hen til Græsning og kaldtes i gammel Tid for de „frie Beed" eller „Fribedene", og denne Benævnelse gik siden i Tale og Skrift over til Navnet „Friheden".

1774 købte M. Qvistgaard Espe Hovedgaard for 18000 Rdl., men den blev aldrig forenet med de øvrige Ejendomme, og var kun i hans Eje i 15 Aar.

1782 købte han af Sognepræsten Jørgen Nicolaj Achen i Gimlinge det saakaldte Gimlinge Kirkegods, hvortil Kirken hørte, for 5000 Rdl. d. C.

Skolernes Antal blev i hans Tid forøget med to. Hyldested Skole, der var en af Frederik IV. Skoler, var i Aaret 1768 overgaaet til Gerdrup. Til denne Skole søgte Børnene fra Vemmeløse By, men da Vejen var lang, blev der 1794 opført en Skole i denne By, og tillagt den 4 Td. Land. Samtidig oprettedes en Haandgernings- —

eller hvad vi nu kalder — en Husflidsskole i Egeslevmagle paa Matr. Nr. 61, og den blev understøttet af denne og de følgende Ejere af Gerdrup.

Hyldested blev udskiftet 1787, Erdrup 1783 og Sønderup 1792.

De to Hovedgaarde havde stedse haft samme Ejer og var drevne under eet, saaledes, at de underliggende Bønder i Fællesskab havde forrettet Hoveri til begge Gaarde, men deres tilliggende Jord var af meget forskellig Størrelse, idet Lyngbygaard havde 700 og Gerdrup 130 Td. Land. For at raade Bod herpaa fik Qvistgaard Rentekammerets Tilladelse til at lægge to Gaardlodder af Baadslunde By ind under Gerdrup, imod at han udlagde een af Lyngbygaards Hovmarker Matr. No. 2, Ravnemarken, til 2 Bøndergaarde. Derved fik Gerdrup Gaard en Forøgelse paa 70 Td. Land; men Bestemmelsen om Ravnemarken blev senere forandret derhen, at der i Stedet for 2 Gaarde blev bygget 1 Boelssted og 9 Huse, der opførtes 1803.

Morten Qvistgaard blev een af de 16 Mænd, der ved Kongebud af 25. August 1786 kaldtes til at tage Sæde i *den store Landbokommission.* Han er bleven regnet blandt dem, der var Modstandere af Bondestandens Frigørelse, og han har i Folkemunde med Rette faaet Skyld for, at han var den eneste (af de 16), der stemte imod Kommissionens Forslag.

Han mente, at „naar Gaardfæste afløste Stavnsbaandet, vilde alle Vanskeligheder ophøre samt alle øvrige Indretninger og Forskrifter være unødvendige, ja dette var den eneste Frihed, der var Bondestanden selv i Særdeleshed og hele Staten i Almindelighed nyttig". Hans Plan mødte saa megen Modstand hos de andre Medlemmer i Kommissionen, og der spredtes saa mange Rygter om ham, og rettedes Angreb imod ham, at han udgav en Kopi af sin Betænkning.

Han søgte siden at blive optagen i den danske Adel

med Navnet „de Rehling Qvistgaard", men Ansøgningen blev afslaaet.

Morten Qvistgaards Farfader var Bonden Peder Andersen, som boede i Gaarden Sønder Qvistgaard i Vejrum Sogn, og som tog Navn efter Gaarden. Faderen var Ivar Pedersen Qvistgaard, boende paa Gaarden Nørgaard.

Hans 2den Hustru Martha Rehling skal nedstamme paa fædrene Side fra den adelige Rehlingske Familie i Schwaben og paa mødrene Side fra Familien Böhme og Hussiternes Anfører Johannes Zischa. Hendes Fader var Præsten Rehling til Hasle og Braaby Menigheder.

Han var gift 1. Gang med Dorthe Catrine Qvistgaard, 2. Gang med Martha Rehling og døde 9. Sept. 1798.

Peder Christoffer Qvistgaard

overtog som Arving Gerdrup, Lyngbygaard og Gimlinge Kirkegods for en Sum af 127000 Rdl. Han bortforpagtede Lyngbygaard, men beholdt selv Driften af Gerdrup.

Paa Godserne fortsattes Udflytningen af Gaardene fra Byerne, hvortil Regeringen opmuntrede ved at udbetale en Bygningshjælp af 9 Mark pr. Fag; ogsaa en Del Huse byggedes. I den ene af de ved Sønderup Bys Udskiftning indtagne Skovstykker opførte han en Skyttegaard, der blev kaldt „Petersminde". Den første Beboer var Skytten Simon Møller, efter hvem Skoven fik Navn at „Simons Stubbe".

Imidlertid udbrød Krigen med England. P. C. Qvistgaard blev udnævnt til Kaptajn ved Landeværnet, som der var givet Generalleutnant Castenschiold for Vestsjællands og General Oxholm for Sydsjællands Vedkommende Ordre til at operere med. Efter med stort Besvær at have samlet Landeværnet ved Roskilde, hvor Qvistgaard — efter Breve til hans Hustru — indsaa det haabløse i at udrette noget med slige Tropper, drog Landeværnet mod Køge, hvor det blev angrebet af et engelsk Hærkorps paa 6000 Mand og adsplittet. Kapt. Qvistgaard vilde ikke flygte, og forsvarede

sig bag Herfølge Kirkemur, men blev ramt af en Kugle og faldt med Ære.

I Skoven ved Gerdrup blev der rejst en Mindesten med hans Navn og følgende Indskrift:

PETER CHRISTOFFER QVISTGAARD,
født den 16. April 1775, død 27. August 1807.

Venligt, tause Lund, dit Ly modtage
Mindestenen om en ædel Mand,
Livet smilte — kaldt fra Børn og Mage
Segned han i Kamp for Fædreland.
Bort fra Fædreland, fra Børn og Mage
Blev han revet bort i Livets Vaar,
Dana — Dyden — Kærligheden Klage
Ved hans Gravhøj — dybt var deres Saar.
Marmor ikke hædre kan hans Minde,
Ord ej, Læser, tolke Dig hans Værd.
Sku hans Daad — blandt Venskab Taarer rinde
Dine — ved hans Savn — paa Urnen her.

Kaptajn Qvistgaards Enke, Anna Henriette Elisabeth, f. Schow, født 1781, død 1859, overtog nu Ejendommene. Efter et Aars Forløb bortforpagtede hun begge Gaarde, men forbeholdt sig Gerdrup Hovedbygning med Have og Skov, samt Foder til 9 Heste og 11 Køer.

Ved Forpagtnings-Auktion i Juli 1808 blev Forpagtningen af begge Gaarde tilslaaet Landmand Hans Gram for en aarlig Afgift af 8050 Rdl. D. C. og den 1. August 1809 overtog han Gaardene og tog Bolig paa Lyngbygaard. Denne Gaard havde været bortforpagtet og var meget forsømt; men da Gram havde Penge til Indkøb af Besætning og Inventar, kom den snart i god Drift, Gerdrup blev drevet fra Lyngbygaard. Til Besørgelse af det daglige Arbejde var der kun en Ladefoged og en Røgter, som han gav Kostpenge. Han indkøbte Stude til Fedning og dette gav en god Indtægt; men 1814 blev Forpagtningen af Gerdrup af Fru Qvistgaard overdraget til hendes Broder Schow

Den 5. Januar 1813 gik den danske Stat fallit, og der blev fuldstændig Forvirring i alle Forhold. Kort fortalt — Landmændene forarmedes og den 1. Maj 1822 maatte Hans Gram opgive Forpagtningen og var bleven en ødelagt Mand. (I „Aarbogen for historisk Samfund, 1915", har Havebrugskandidat Hans Gram fortalt om denne ulykkelige Tid og meddelt et Brev fra omtalte Hans Gram, der var hans Farfader.)

Efter 7 Aars Forløb ægtede Fru Qvistgaard Etatsraad Peders Johansen de Neergaard til Gunderslevholm, men hver Part holdt sine Ejendomme og Kapitaler udenfor Formuefællesskab.

En Søn af Morten Qvistgaard og Martha Rehling ved Navn Ivar (f. 1767) blev 1819 anden Borgmester i København og døde 1829 paa Guldagergaard i Smidstrup. Han blev 1796 gift med Ellen Marie Dinesen, en Datter af Anders Dinesen til Gyldenholm.

En Fætter til Morten Qvistgaard, Peder Mikkelsen Qvistgaard, købte 1752 Basnæs for 31000 Rdl. af Landsdommer Hoyserich, men solgte Gaarden 1756 til Grev Frederik Christian Wedel Jarlsberg for 60,000 Rdl. og købte siden Vibygaard.

Under Neergaards Ledelse af Godserne bortsolgtes 16 Gaarde og 19 Huse i Hyllested til Brugerne for 3000 Rdl. pr. Gaard, og fra 350 til 600 Rdl. pr. Hus; men da de nye Ejere ikke engang formaaede at betale Renten af disse Summer, blev Salgsprisen siden nedsat med 1400 Rdl. pr. Gaard, hvorimod Bønderne for Restbeløbet overtog solidarisk Forpligtelse og paany overdroge Jagten til Gerdrup. Hyllested Skole gik ved samme Lejlighed over til Selvejerne.

Ved offentlig Auktion i Aaret 1822 købtes Vemmeløse Skole for 10 Rdl., og den til samme hørende Jordlod paa 4 Td. Ld. for 60 Rd.

1831 overtog P. C. Qvistgaards Sønner Ejendommene.

Morten Christen Qvistgaard,

født 1800, fik Gerdrup og drev selv Gaarden i nogle Aar, indtil han døde i Aachen, hvor han ligger begravet. Bestyrelsen af Gaarden og Godset overtoges af Broderen paa Lyngbygaard, der ombyggede Udlængerne. Morten Qvistgaards Søn

Victor Imilius Qvistgaard,

født 1838, overtog Gaarden som fuldmyndig 1863. For den Sum, der var indkommen ved Salget af Hyllested, byggede han næste Aar en ny Hovedbygning.

En Bevilling til at inddrage Bondejord, fri for Fæstetvang, blev anvendt til at forøge Gaardens Jorder med Dele af Matr. Nr. 4 og 5 i Baadslunde. Ved V. E. Qvistgaards Død 1893 blev hans Søn

Viggo Johan Qvistgaard,

født 1867, Ejer af Gaarden. Han solgte den 1918 til

Holger Fabricius,

født den 25. September 1879, Søn af afdøde Godsejer P. Fabricius, Lyngbygaard.

Lyngbygaard,

som fra 1831 gik ud af Forbindelse med Gerdrup ved ikke at have samme Ejer, gik i Arv til

Carl Julius Rehling Qvistgaard,

født 1806. I en halv Snes Aar drev han selv Gaarden; derefter blev den bortforpagtet, og Ejeren flyttede til „Jægerhus", som han havde opført i „Simon Stubbe", ogsaa kaldet „Skyttevænget".

Ved Hoveriets fuldstændige Afløsning erhvervede C. J. Qvistgaard Ret til at inddrage en Del Bøndergods til fri Raadighed, og denne Ret blev benyttet til Dannelsen af „Atterupgaard", der, naar Indtagningsretten i sin fulde

Udstrækning kan benyttes, vil blive paa ca. 200 Td. Ld. Der er imidlertid ikke megen Udsigt til, at dette vil ske. Tiderne skifte, og for Tiden er der mere Udsigt til Udstykning af større Avlsgaarde end til Dannelsen af saadanne. Gaarden er senere solgt.

Egeslevmagle Bys Enge ved Aaen er fragaaet Fæstegaardene og beplantede med Gran og Bøg under Navn af „Søhus Plantage". Arealet er 87½ Td. Land. Plantagen er delt ved „Mellemvejen", der fører til Vadestedet og Spangen over Aaen. 1. Juli 1856 var Sogneforstanderskabet samlet for at forhandle om, hvorvidt denne Vej skulde optages blandt de offentlige Biveje; men da Amtet erklærede, at hvis den optoges, skulde den være farbar til enhver Tid, og at det vilde blive nødvendigt at bygge en Bro, saa faldt Sagen, særlig derved, at 31 Gaardmænd fremkom med skriftlig Protest mod Optagelsen.

Ved J. Qvistgaards Død 1877 deltes hans Ejendele imellem hans 4 Døtre.

1) Datteren Tofa Alvilda (f. 1852), der var gift med Peter Frederik Fabricius til Skovsgaard i Kirkerup Sogn, fik Lyngbygaard med Søhus Plantage, 2 Gaarde — Højstrupgaard og Søborggaard — i Egeslevmagle, Boslunde Kirke, Atterupgaard og noget Fæstegods i Boslunde Sogn. Efter hendes Død, 1895, ombyttedes Fæstegodset i Boslunde med noget lignende i Erdrup, Hemmeshøj Sogn.

P. F. Fabricius, f. 22. Sept. 1842, ejede derefter Gaard og Gods til sin Død i December 1917, hvorefter den overtoges af Sønnen Holger Fabricius, og Lyngbygaard og Gerdrup fik saaledes atter fælles Ejer.

2) Datteren Jenny (f. 1847), der var gift med Hofjægermester Charles de Neergaard til Gyldenholm, arvede Frankerup By, der nu nævnes „Frankerupgodset".

3) Datteren Mary (f. 1848), gift med Proprietær Bay til Folderupgaard i Herslev Sogn i Jylland, arvede Fæstegods i Egeslevmagle. Det bestod af 6 Bøndergaarde, der

siden er købt af Fæsterne. Af Kanehøjgaard er en Part solgt til Gerdrup.

4) Datteren, Frøken Hertha Johanne Qvistgaard, (f. 1849), arvede Jægerhus og noget Fæstegods, og er nu ved Ombytning i Besiddelse af Sønderup, Simon Stubbe og Apager Skov.

Gimlinge Kirkegods — Kirken, 4 Gaarde og nogle Huse, gik i Arv til Præsten Christen Schow Qvistgaard, f. 1804, der først var Sognepræst i Boslunde, hvortil hans Moder kaldede ham, byttede 1840 Embede med Sognepræst Theodor Emil Clausen i Gimlinge, hvorved han blev Præst ved sin egen Kirke. Han havde ikke let ved at forene Præsten og Jordegodsejeren i een Person, og var særlig bydende overfor Beboerne af Vemmeløse By, der var Fæstere under Gerdrup. 1867 tog han sin Afsked, efter at han havde haft Kapellan i nogle Aar, og døde i København 1879. Han var gift med Henriette Emilie, f. Guldberg, og havde med hende en Søn, Harald H. Qv., der blev Landmand. Han solgte Kirkegodset til Ejeren af Gyldenholm.

Særlige Forhold.

Egeslevmagle Sogn var tidligere noget større, end det er nu.

Efter Provst Sejer Mahling Beyers „Topografie" over Sognet havde Smidstrup tilforn 7 Gaarde og over 30 jordløse Huse. Deraf laa 2 Gaarde og 24 Huse, hvor Skelskør nu har sit Nytorv. Fra Østerport, der laa, hvor Ahlgade nu munder ud i Nytorv, gik en Gade ned mod Klinten og endte ved Hesselby Mark, ved „Strandporten". Paa den ene Side af denne Gade laa Skelskør Huse, paa den anden Smidstrup. 1805 brændte de 2 Gaarde og de 24 Huse. 4 Gaarde blev ved den Lejlighed flyttede ud paa Markerne og 3 Gaardes Jord blev udparcellerede til 12 Huse. General Castenschiold til Borreby gav nu Brandpladsen til Skelskør Borgere til Udvidelse af Byen, og

Egeslevmagle Sogn fik som Erstatning en øde og ubeboet Plads paa 1 Td. Land — til stor Sorg for Provsten, „der stred og modsatte mig dette Magelæg uden synderlig Vederlag, men Magten var mig imod".

Magten var ogsaa imod, da Skelskør Borgere ved Aar 1880 forlangte en Del af Smidstrup Jord og fik den, trods Sogneraadets Modstand. Ved kgl. Resolutioner af 25. Novbr. 1881 og 1. August 1884 blev 6 Tdr. 3 Skp 1 Fdk. Hrtk. med 26 Bopladser indlemmet i Skelskør. Dette i Forbindelse med de unges Bosættelser i Købstæderne maa anses som Grunden til Folkemængdens Dalen.

Folkemængden.

Ved Tællingen	1906	var den	1143.
—	1901	—	1169.
—	1890	—	1221.
—	1880	—	1364.
—	1840	—	1181.
—	1801	—	879.

Det samlede Areal er nu 4642 Td. Land, deraf Landareal $4627{,}_{7}$ Td. L., Damme $8{,}_{6}$, Vandløb i Sognet $4{,}_{1}$, Vandløb i Sognegrænsen $1{,}_{6}$ og Øen Fugleholm $1{,}_{3}$.

Hartkornet: 63 Td. 4 Skp. 1 Fdk. $1^{3}/_{4}$ Alb. priviligeret og 410 Td. 1 Skp. 1 Fdk. $2^{1}/_{2}$ Alb. upriviligeret, samt 4 Skp. Skovskyld.

Gammelskatten, 7850 Kr., bortfaldt ved Lov af 15. Maj 1903.

Sognets Tiender, der blev afløste i Henhold til Lov af 15. Maj 1903 fra 1. Januar 1913 at regne, opgives saaledes:

Kongetiende (til Slagelse Hospital)	309	Td.	7	Skp.	0	Fdk.	Byg.
Kirketiende (Universitetet)	309	„	3	„	$3^{3}/_{8}$	„	„
Præstetiende	328	„	0	„	$3^{5}/_{48}$	„	„
Kvægtiende til Præsteembedet	28	„	4	„	$1^{5}/_{48}$	„	„
Degnetrave til Skolevæsenet	28	„	2	„	2	„	„
— —	21	„	6	„	$3^{5}/_{8}$	„	Rug.
Smaaredsel —	16	„	6	„	$1^{3}/_{4}$	„	Byg.
Refusioner	9 Kr. 33 Øre.						

Ejendomsskyld: Det afgiftspligtige Beløb var ved 1ste Vurdering 1904 2844780 Kr.; ved 2den Vurdering 1909 2883550 Kr.

Arealets Anvendelse paa Tællingsdagen den 15. Juli 1912:

	Td. Ld.		Td. Ld.		Td. Ld.
Hvede	230 —	Sukkerroer (1ste Cang).	63 —	Eng	60 —
Rug	245 —			Græsmark	519 —
2-radet Byg	544 —	Ren Bælgsæd	18 —	Grønfoder	59 —
6-radet „	11 —	Tobak	1/32 —	Høslet	348 —
Havre	486 —	Havesager	1/2 —	Vedvarende	
Blandsæd	349 —	Frøavl?		Græs	116 —
Kartofler	46 —	Hundegræs	48 —	Lucerne	10 —
Gulerødder	11 —	And. Græsart.	46 —	Skov og	
Runkelroer	196 —	Runkelroer	7 —	Plantage	183
Kaalroer	58 —	Kaalroer	5 —	Moser	100 —
Turnips	31 —	Haver	47 —		

Kreaturhold:	15. Juli 1898:		15. Juli 1909:	
Hingste	3		3	
Vallakker	145		153	
Hopper	172		203	
Plage	56		64	
Føl	27		42	
		403		465
Tyre	70		86	
Stude	0		2	
Køer	1149		1303	
Kvier	232		347	
Kalve	305		482	
		1756		2220
Geder	40		52	
		40		52
Vædere	25		?	
Beder og Faar	184		85	
Lam	124		34	
		333		119
Svin	1790		2269	
Kaniner	69		229	
Bistader	41		73	
Høns	4139		4572	fr. R. 782
Kyllinger	2829		4284	
		8868		11427
Kalkuner	17		41	
Ænder	813		823	
Gæs	33		13	
Heste under 60“	12		25	

Egeslevmagle By.

Navnet Egeslevmagle skal altsaa betyde: Hvad der er Egge overladt, og burde rettelig skrives Eggeslev som i Erik Lams Skrivelse af 21. Marts 1140.

Det højeste Punkt i Byen er Kirkebakken, der ligger 16 Meter over Havet. Øst for denne har tidligere ligget en lille, hesteskoformet Sø, som baade N. og S. for nævnte Bakke har strakt sig omtrent til den nuværende Landevej. Ved Opførelsen af Skolen 1906 maatte Grunden i Nordsiden føres 7 Fod ned i opfyldt Jord, og senere har det samme Forhold vist sig ved Bygningen af Grunden til Præstegaardens ny Staldlænge, S. for Kirken.

I Tiden før Stavnsbaandets Løsning laa alle Gaarde samlede i Byen, og Bymarken blev drevet i Fællesskab. De længst bortliggende Jorder — bag „gammel Long" — benyttedes som Overdrev og gav Fællesgræsning for alle Byens Kreaturer under Byhyrdens Tilsyn.

I Egeslevmagle ophævedes Fællesskabet 1781, hvorved det viste sig, at Lyngbygaards Gods havde 623 Tdr. Land, foruden Part i Moserne „Tjærebæk Long og gammel Long". I Stedet for dette Areal blev der til Godset udlagt 421 Td. Ld. Ager og 237 Td. Ld. Engbund. Desuden udstykkedes Højstrup Bys Jorder, hvori Godsets Gaarde i Egeslev og Frankerup samt Degnen var lodtagne, saaledes at Degnen fik Vederlag andetsteds for 14 Td. Ld. i Matr. Nr. 24 ved Præstemarken, Egeslev Gaarde 83 Td. Ld. og Frankerup 145. Først et Par Aar senere deltes Jorderne Mand og Mand imellem. Af Højstrup fremkom en Gaard, som udflyttedes fra Egeslev, og en Lod paa 2 Td. Ld. blev tillagt Højstruphuset, der blev opført 1789 og var Ledvogterhus mod Høve i den følgende Tid. De andre Gaarde i Egeslevmagle erholdt hver en Hovedlod og en Græsningslod, foruden deres Parter i Moserne, og til Huslodder udlagdes ialt 29 Td. 2 Skp. Ld.

Kirken.

Vore Forfædre hentede Byggemidler til deres Gudehove og Høvdingsgaarde fra de vidtstrakte Skove, og da Kirker blev bygget, skete det gerne paa de Steder, hvor der havde staaet et Gudehov, og de blev ligeledes fra først af byggede af Træ. Først i Tiden omkring 1050 synes Stenen at være bleven brugt i Kirkerne, og Bygningsstilen for disse blev delvis hentet fra sydlige Lande og kaldes nu den romanske. Dog blev Bygningens Form tillempet efter vore Stenarters særegne Beskaffenhed og de klimatiske Forhold.

Blandt de Enkeltheder, der knytter sig til den romanske Stil, maa fremhæves den Bueform, som danner Afslutning for Vinduer og Døre og kaldes „Rundbuen". Som Byggemiddel her hjemme var vi henviste til Kamp og den porøse, svamplignende Fraadsten (Kildekalk, som den ogsaa kaldes), der fandtes i Egnen omkring Roskilde og Holbæk Fjorde, i Stevns, i Jylland og paa Bornholm. Den romanske Stil og de nævnte Bygningsemner findes i Egeslev Kirke.

Kirkernes svære Mure byggedes i Regelen ikke kompakte, men opførtes med en forholdsvis tynd ydre og indre Skal, hvis Mellemrum udfyldtes med mindre Sten og grusblandet Kalk. Stenenes ulige Størrelse maatte bevirke, at der i Stedet for vandret løbende Fuger blev bølgeformede med skraatstillede eller afvekslende skraatstillede og vandret liggende Sten, saaledes som det ses i Kirkens ældste Del. Skibet og den større Kordel er bygget af Kamp og Fraadsten; i Taarnet og den Del af Koret, hvor Alteret staar, af Munkesten, i det saakaldte Munkeskifte, hvor Teglen ligger saaledes i Muren, at to Løbere veksle med een Binder i hvert Skifte.

Den ældre Del af Kirken har sikkert været større, end den nu er. Et Stykke Fraadstensmur i Taarnets nordre Side, og Murværk af Fraadsten i Jorden, V. for Taar-

net, viser, at der har staaet en smallere Tilbygning til Skibet af 10 m Længde og 7,4 m Bredde — muligvis til Bolig for Præsten i den ældre katholske Tid.

I Sommeren 1913 har en bygningskyndig Arkæolog i Muren mellem Taarnet og Kirkens Skib fundet 3 tilmurede Lysaabninger — 1,5 m høje. Den midterste 1 m, de to andre 0,34 m brede, der synes at antyde, at der gennem dem er faldet Lys ind paa en Tid, da Taarnet og Hvælvingerne manglede, ja før det tidligere Bjælkeloft var til. Dettes gamle Egebjælker findes nemlig endnu, men de ligger over Hvælvingernes Buer og lidt over Midterpartiet af Lysaabningerne og viser, at disse er blevne tilmurede, da Træloftet blev lagt over Kirkerummet.

Der kan altsaa med Sikkerhed paavises tre Afsnit i Kirkens Historie.

Det første, da Kirkerummet kun havde Taget til Overdække; thi der findes ikke Spor paa de gamle Mure af, at der har været Loft, som har ligget højere end den øverste Kant paa Lysaabningerne.

Det andet, da der var Træloft,

det tredje, da Hvælvingerne var blevne opførte og byggede af Tegl.

Det er sandsynligt, at Egeslev Kirke, der vel fra tidligst Tid har været opført af Træ, senere af Fraadsten, har været bygget som en Hal, hvor Menigheden samledes, og at de tre Lysaabninger har været til at lukke med Lemme, naar Natten faldt paa, saaledes som det er skildret af Saxo, naar han omtaler Blodbadet i Roskilde ved Kongemødet mellem Svend, Knud og Valdemar.

Selvfølgelig hørte Koret ogsaa den Gang med til Kirkerummet, og længst mod Øst — i Tilbygningen til det oprindelige Kor — har man, 1907, fundet den buede murede Grundvold til Alteret, under det nuværende Alter.

De gamle Mure kunde ikke bære Hvælvingerne, derfor maatte disse i Skibet hvile paa 3 Søjler midt i Rummet og 4 Murpiller ved Siderne, saaledes at der blev 6

Hvælvinger. I Koret, der har halvanden Hvælving, der hviler paa Ydermurene, er anbragt Støttepiller for disse udvendig. Der er det ejendommelige ved disse Søjler og Hvælvinger, at de alle er bygget i forskellig Form. Paa enkelte Steder har der i Hvælving og Søjle været anbragt Kalkmalerier, der dog ikke værdsættes særlig højt.

Under Koret, der ligger højere end Skibet, findes to Gravkamre. Det største har givet Hvilerum for 12 Personer; begge er nu utilgængelige.

Fra Skibet fører to spidsbuede Aabninger i Muren ind til Taarnrummet, hvor Orgelet nu er anbragt. Vaabenhuset er opført med en mærkelig Blanding af Kampesten og Tegl, og har Bjælkeloft. I dets indre Mur har jeg for en Række Aar tilbage indsat en Runesten, der tidligere sad i Kirkegaardens Ringmur. Den bærer Runetegnene *u. l. n. aa. th.* †.

Efter D. R. Historie anføres angaaende Navnet „Vaabenhus“: „Bønderne blev indbudte, naar der var Anledning til det, og mødte da med Armbrøster (Balister), som tilhørte deres Sognekirker“. Armbrøster var stærke Buer (som vore Flitsbuer), der spændtes ved Hjælp af en Krog og oftest udskød Jernkugler. Vaabenhuset var altsaa Lægdets Vaabenkammer, og er opført, da Teglsten kom i Brug.

Kirkens Prædikestol er smuk, prydet med Universitetets Vaaben og Aarstallet 1604, der viser, at Universitetet den Gang var Ejer.

En gammel Døbefont midt i Koret er savet ud af Sten og bærer et meget smukt Daabsfad af drevet Messing med et Billede i Bunden — Savls Vaabendrager, der lader sig falde i sit Sværd. Ved hans Fod ligger Savls Krone og en sørgmodig Hund som Billede paa Troskab. Paa Randen findes Dyrebilleder. Samtidig vil jeg nævne et Billede, der findes paa Søjlen ved højre Opgang til Koret. Det forestiller Kristoforus, der bærer Kristusbarnet.

Altertavlen er gammel og Provst Beyer meddeler, at der paa hans Tid fandtes det Sagn, at den skal være

funden paa et strandet Skib ud for Skelskør for 3—400 Aar siden, „hvor den blev optagen og derpaa bestemt opsadt i Egitzlef Kirke". Den er tredelt og indeholder Jesu Lidelseshistorie, fremstillet i Billedskærerarbejde. I Midten er et større Billede, der viser Korsfæstelsen, og paa de to Sidefløje seks mindre Billeder.

Paa Alteret har Fru Conradine Sophie Rostgaard, gift med Oluf Brun til Gerdrup, henlagt en Bibel fra Kr. IV Tid — ved Aar 1750.

Foran havde hun egenhændig skrevet:

„Min Vandrings længste hvile Roe,
Ved Gjerdrop-Gaar har været.
Gud gav mig der i Lye at boe,
Og fjorten Aar har næret,
Fuld af Bekymring kom jeg her,
Med Mand og Barn tillige,
Dog holdt vi fast ved Gud især,
Og kand med Tak nu sige!
Hans Forsyns milde Øje har,
Fulgt med os alle Dage,
Skjøndt tidt vi Sygdoms Byrden bar
Og tilmed maatte klage,
At de os nest i Byrd og Blod,
Som Fjender sig bekendte,
Vor Ære ikke skaane lod,
Vort Gods til andre vendte,
Vi Lande Plagens bedske Skaal
Tilfulde maatte smage,
Ja fire Gange var det Maal*)
Gud bød os deraf tage;
Ved alt det Kaars var Gud vor Gud
Hans Ord vor Sjæles Føde,
Hand gav os Kraft at holde ud
Gik os med Trøst i Møde,
Naar for hans Fod paa dette Sted
Vi tømte vores Hjerte,
Saa gav hand af sin Miskundhed
Forlindring i vor Smerte;
Thi lægges denne Gave ned

*) Kvægsyge 1745 og 1750. Orkanagtig Storm 1737 og 1745.

Her i hans Tempels Kiiste,
Med Tak for ald den Trofasthed,
Hand daglig os beviiste,
Med Bøn, at hand ved Jesu Blod
Aldeles vil udslette
Den Haandskrift, som var os imod
Og samme plat forgjette
Med Bøn, at hand som været har
Vor Fader alle Dage
Og kjærlig Omhu for os bar
Fremdeles vil ledsage
Os paa vor Vandrings Vej og Stie
Nu afskeeds Timen minder,
Hands Forsjun staae os stedse bie
I hvor vi Bopæl finder."

Digtet forsvandt af Bibelen, da Bogen for ca. 25 Aar siden blev istandsat i København, men er paany skrevet paa sin Plads af mig efter Sehusens Bog.

Kirkens Klokker har en meget smuk Klang og stemme godt sammen. Om den største gaar det Sagn, at da den skulde støbes — paa Brydedige paa Heldgaards Mark — kom Fru Thite, som ejede Gaarden, med sit Forklæde fyldt med Sølvpenge og kastede dem i Digelen; derved fik Klokken „sin høje og fine Klang og Resonance", siger S. M. Beyer. Den mindre Klokke bærer en latinsk Inskription og skal være støbt 1620.

I Muren paa Taarnopgangen sidder en firkantet Granitsten, som er mærket med et Hjul og kan være Kirkens Bomærke.

Paa Vestsiden af Kirkegaarden fandtes indtil Begyndelsen af dette Aarhundrede en Række store Sten i Jorden — den sidste Rest af Kirkeladen, hvori Tienden i Kærven blev indsamlet. Den skal, som før omtalt, være bleven solgt til Peder Wibe for 10 Rdl. og brugt til Udlænger paa Gerdrup 1654.

Orglet er købt 1885 for 1600 Kr., hvoraf Menigheden gav 800 Kr., Konsistorium 800 Kr. Begravelses-

kapellet er bygget for 900 Kr., hvoraf Beboerne gav Halvparten.

I Stølen, ved Kirkegaardsmuren, er fundet en oldnordisk Guldring, som blev sendt til Nationalmuseet. Samme Sted gemmes et Bomærke, støbt i Bly, fra en Gravplads N. for Kirken. Det var forsynet med Navn, et Hjul og en opgaaende Sol.

Kirken ejes af Universitetet, der med megen Omhu og Kunstsans vaager over dens Vedligeholdelse. Det vil være at beklage, hvis dette Forhold skulde blive afbrudt ved Afløsningen af Kirketienden.

Et Minde fra Kirkens ældste Tid.

Egeslevmagle Sogns Beboere elsker deres gamle hyggelige Kirke, og i Aarhundreder har der været en stadig Strøm til den paa de hellige Dage, og til andre Tider, naar Sorg eller Glæde kaldte. Der blev de smaa Børn døbte, de store Børn fik Velsignelse lyst over deres Ægteskab, og naar Livet var sluttet, blev deres Legemer sænkede i den fredlyste Jord omkring den.

Tider skifte. Der har været Dage, hvor Strømmen af Kirkefolket har vist Ebbe eller Flod, men set i det hele i de mange Aarhundreder, den har staaet, har mange søgt den. En og anden vil vel — ved at læse dette — sige, at det er en dristig Tale, som ikke kan bevises, og sandt er det, at der ikke er skrevne historiske Vidnesbyrd, som kan vise langt tilbage, men

Stenen taler.

Det er ikke en Sten i Kirkens Mur, der fortæller om Kirkebesøget, men den, som alle maatte træde paa, naar de vilde ind eller ud af Kirken. For nogle Aar siden bestod Dørtærskelen mellem Kirkegaarden og Vaabenhuset af kantstillede røde Munkesten, der skulde give Plads for den nuværende brede, smukke Granitsten, og da Arbejderne havde fjernet disse Mursten og den underliggende

Fyld, blev en lang Granitsten afdækket og det var Kirkens gamle Dørtærskel. Hvor var den dog medtaget af Aarhundreders Slid, og af de Stød og Slag den nylig havde faaet, og hvor lyste dens gamle Ansigt i Solen, som den ikke havde set i mange Aar.

„God Dag, gamle Sten!" sagde jeg og anede ikke, at den forstod mig, og endnu mindre, at den kunde tale.

„Tak for det!" sagde den. „Jeg synes nok, I kunde have taget mig forsigtigt op fra mit Leje, hvor jeg har hvilet og tjent jer ærligt i saa mange, mange Aar, og I behøvede allenfals ikke at slaa mig i Stykker, men I mangler Pietet!"

„Godt Ord igen, ærværdige Kampesten; det var ikke mig, der tog Dig op, og jeg skal gøre, hvad jeg kan for at frede om Dig. Men jeg hører, Du bruger fremmede Ord, hvoraf kommer det?"

„Det kommer af, at saa mange lærde Mænd har færdedes over mig i mine Velmagtsdage; der falder af og til noget af ved de bærende Principer".

„Er Du virkelig Kirkens gamle Dørtærskel? Dig havde jeg aldrig tænkt at mødes med".

„Ja, I kalder mig Dørtærskel eller Dørtæskel, men mit oprindelige, gamle Navn er Spangen, fordi jeg spændte fra den ydre, travle Verden, hvor Tankerne spredes, til den stille i Kirken, hvor de kan samles, og bar unge og gamle frem og tilbage. Derfor, naar vore prægtige Klokker ringede til Samling, naar Luften var fyldt med Toner, og alt — ogsaa jeg — bævede og blev gennemrystet, saa tog Mændene gerne Hatten af for mig, før de traadte paa mig".

„Det gør de endnu, selv om de ikke aner, at Du laa gemt under det moderne Murværk; men Ærbødigheden stammer nok fra Din Bæretid. Hvor naar blev Du ansat her ved Kirken og hvor kom du fra?"

„Jeg kom ude fra Egeslevmagle Mark, hvor jeg havde ligget i Tusinder af Aar. Da Kirken her blev bygget, tog Folk de Kampesten, der laa nærmest ved Byggepladsen

og rejste Fraadstensmurene paa dem; først da der skulde bygges Taarn, Korafslutning, Hvælvinger og Vaabenhus, kom jeg med, og da jeg i de Dage havde en køn Skikkelse, blev jeg anbragt som Spang".

„Kan Du sige mig paa hvad Tid, det skete?"

„Tid forstaar jeg mig ikke paa. Aar blev der ikke talt saa meget om, som nu til Dags, men prøv nu selv. Den Gang den Sten blev trukket frem, som laa under den firkantede Murpille, der bærer Hvælvinger i Kor og Skib, da blev jeg opmærksom paa, at vi var fra samme Bygningstid, fordi jeg havde set dens mange smaa Huller i den Stund, den blev sænket i Grunden. Du fandt Stenen, da der skulde skaffes Plads til Tunnelen — kender Du saa Tiden?"

„Ja, jeg tror det nok. En Stenhugger har forklaret mig, at naar de i tidligere Tid skulde skyde Sten, saa lavede Bysmeden „Borene" og prøvede deres Haardhed ved at slaa eller bore Huller i en temmelig stor Sten. En saadan Prøvesten var den, jeg fandt i Kirken, og Hullerne er fremkomne paa en Tid, da Krudtet var opfundet — altsaa i Tiden fra 1400 til 1536. Du har altsaa tjent her i 4—500 Aar; det har været en lang Tjeneste for Dig".

„Ja, meget har jeg oplevet; meget har jeg baade set og hørt, for det skal Du vide, hvis Du ikke ved det, at naar man har haft saa meget at gøre med Mennesker, som jeg har haft, saa lærer man at faa baade Ører og Øjne aabne — og sommetider ogsaa at holde dem lukkede; for ikke alt, hvad Mennesket giver til Kende, er godt!"

„Det giver jeg dig Ret i, men vil Du saa ikke være saa god at fortælle mig noget om de Tider, der har gjort mest Indtryk paa Dig. Paa dit Sind, ikke paa dit Skind, uagtet der er slidt godt paa det".

„Gerne vil jeg fortælle Dig om svundne Tider; især om det, der havde stor Betydning for hele Danmark. Det indensogns har jeg i Forbindelse med det udensogns, og vil nu have vanskeligt ved at lokalisere det, men det kan

Du besørge. Hvad der stærkest rinder mig i Sinde, er den forfærdelige Tid, der oprandt ved Frederik I Død og som først afsluttedes ved Aar 1539. Forfærdelig ved, at Danske kæmpede mod Danske, og dog befriende ved Kirkeforbedringen, der ogsaa kaldes Reformationen.

Dronning Margrete var en gudfrygtig Kvinde, og hun arbejdede snildt og trofast for Fred og Enighed i Norden. Hun bandt med Lempe de tre nordiske Riger sammen, men hun manglede den, der kunde tage Arven op efter hende, og saa blev Arbejdet spildt. „Efter en Samler kommer en Spreder", siger et gammelt Ord og her kom mange. Her skal vi kun tale om Kirken, der blev forraadt af sine Tjenere for Rigdoms Skyld.

Paven forstod at afpresse den danske Kirke Afgifter af mange Slags, og den danske Gejstlighed fulgte i hans Spor. Umaadelige Rigdomme blev samlede hos den. Nærmest før Reformationen skal den have ejet 40 % af alle Landets Bøndergaarde, hvortil kom talrige Slotte og Hovedgaarde, mangfoldige Afgifter og Tiender, og med misundelige Øjne saa Adelen paa denne Godsrigdom.

Med den store Rigdom fulgte Hovmod, Usædelighed og meget andet ondt; men det er der skrevet meget om, som ikke skal gentages her.

I Almindelighed saa Folket op til Kirken med stor Kærlighed og Ærefrygt, og Kristendommens milde Aand bredte sig videre end nogen Sinde. Naar Kirkeklokkerne om Søndagen kaldte til Gudstjeneste, samledes Menigheden i stort Tal; ikke at høre Messe den signede Søndag omtales i Folkevisen som en svar Brøde, der al Tid drager Straf med sig, Kirketjenesten bestod vel overvejende i at synge Messe; dog oplæste Præsten Dagens Evangelium og udlagde det for Menigheden, vistnok oftest paa Dansk. Salmer og Bønner lød derimod alene paa Latin, men Oversættelser af dem fandtes, indledede ved de latinske Begyndelsesord, saa at Menigmand kunde følge Tankegangen.

Kirkebesøget øgedes meget ved den Aflad, der love-

des enhver, som kom til Kirken. I Roskilde Graabrødre-Kloster lønnedes f. Eks et fromt Besøg i Klosterkirken med Aflad for 440 Dage; men den, der ofrede paa et eller andet af Kirkens Altre, fik dertil endnu 960 Dage; den, der hørte Messen for den hellige Jomfru, erhvervede Aflad for 7 Aar 200 Dage.

Helgendyrkelsen stod i fuldeste Flor, og ligesom Kirker og Altre var viede til hver sin Helgen, havde ogsaa hvert Menneske sin særlige Værnhelgen. Af Helgenlevninger fandtes der en umaadelig Mængde i Landet. At opsøge Helgenlevninger og vise dem sin Ærefrygt, helst ved en Gave, var en Hovedpligt for de troende; men Pilegrimsrejserne førte ogsaa til hellige Kilder, der bragte de syge Lægedom. Af saadanne var her paa Egnen den hellige Kilde i Kirkerup, der senere skal blive omtalt.

En Pilegrimsrejse var noget ud over det dagligdags, men en Sjælegave maatte enhver være betænkt paa at give. Naar man tænkte paa Døden og Menneskets Skæbne efter den, stillede man sig klart, hvor lidet dette Livs Goder betød i Sammenligning med de evige; man huskede, at det, man ejede, var en Gave fra Gud, og med glad Sind ofrede man da det jordiske Gode for at vinde det himmelske, „det døde Menneske medfører jo her fra Verden intet andet end de Gerninger, ved hvilke det enten retfærdiggøres eller fordømmes". Men det gjaldt i Tide at have Tanken vendt herimod; „Livet er kort, intet er vissere end Døden, og intet uvissere end Dødens Time".

Vigtigst af alt var Sjælemesserne, der bades for den afdøde og hjalp til at forkorte Lidelserne i Skærsilden.

Ved at holde sig til Skyggesiderne eller de reformatoriske Forfatteres Skildringer af Tilstande og Personligheder faar man dog et ensidigt Indtryk af den daværende Kirkes Tilstand. Hos Folket selv rørte sig i al Fald en religiøs Trang, og Kirken kom paa sin Vis denne Trang i Møde. Den fulgte Mennesket lige fra Fødselen, indtil „Sjæleringningen" over den afdøde lød for at sprede Mør-

kets Magter og skaffe Sjælen lettere Adgang til Himlen; ja selv efter Døden fulgte den ham gennem Sjælemesserne. Kirkerne stod aabne hele Dagen; fra Altrene opsendtes Bønner for den afdødes Sjæl. Mange Processioner henledte stadig Tanken paa noget højere end Jordelivet. Ved Sommertid drog Præst og Degn, ledsagede af Sognefolket, under den saakaldte „Korsbyrd" med Kors og Fane fra By til By og signede Ageren, Hus og Hjem, Folk og Fæ under Bønner om et frugtbart Aar.

Naturligvis maatte Jordbunden være beredt, inden Luther kunde lægge sin Sæd i den, og mange var de dygtige Mænd, som havde kæmpet mod de pavelige Vildfarelser. Af disse Hædersmænd skulle vi nævne Morten Borup, Hans Mikkelsen, Poul Helgesen og Christen Pedersen. Denne sidste formede det danske Skriftsprog og oversatte fra Latin den danske Bibel efter Kristian III.s Opfordring og med hans Understøttelse, hvorfor den ogsaa fik Navn af „Kr. III.s Bibel". Det var dog særlig Hans Tavesøn og Peder Plade, der gjorde Sagen klar for Folket, og dette kom under Vejr med, at baade Helgendyrkelsen, Skærsildstruslen, Skriftemaalet, Fasten og mange andre Lærdomme, som ingen Hjemmel fandt i Bibelen, alle var møntede paa at fylde Gejstlighedens Pengekasser.

Dog maa man ingenlunde tro, at alt straks var saare godt, saa snart Kirkerensningen havde fundet Sted. Det var en Selvfølge, at Katolicismen ikke paa een Gang ved Lovbud kunde fortrænges af Luthers Lære. En stor Del af de katolske Præster forblev i deres Embeder efter at have forpligtet sig til at lære „efter den nye Reformats", som det hedder i Beskikkelsesbrevene, og i Folkets Sæder og Skikke og hele Tankegang havde Katolicismen sat saa dybe Mærker, at den i Aarhundredet efter Reformationen spores overalt. Trods Bispernes og Provsternes Visitationer vedblev Tilbedelsen af de hellige Billeder, man tændte Lys for den hellige Jomfru, anraabte hende i sin Nød og

bragte hende Gaver; man søgte endnu i Skarevis til de berømte undergørende Billeder, og til de hellige Kilder vedvarede Valfarterne til ind i det 19de Aarhundrede. Provst Beyer fortæller 1818, at der „ved Kirkerup findes en rig Kilde med sundt og velsmagende Vand, som mange Syge har besøgt og derved blevet hjulpet, hvorfor de og har givet Almisse i Kirkens Blok. Af de indsamlede Penge er i Amtmand Rustgaards, Provst Olivarii og Sognepræsten Mag. Hansens Tid opbygt et Hospital til 8 Fattig-Lemmer, som hver faar maanedlig 4 Mark. De indsamlede Penge bliver hver St. Hans og Frue-Aften talte af Amtmanden, Provsten, Gyldenholms Herskab og Præsten, som hver har sin Nøgel til Blokken, og det Overblevne fra Fattig-Lemmernes maanedlige Distributz Aaret igennem udsættes paa Rente af Amtmanden. Da Kildens Besøg er paa en behagelig Aarstid, samledes mange Mennesker, Sunde og Syge, Rige og Fattige, dels for at købe og sælge adskillige Varer, saa det blev i endel Aar anset som et Marked*). Jeg har selv set mangen Offrende nedlagt sin Gave paa Alteret og i Kirkeblokken med Andagt og nedbøjet gjort sin Bøn til Gud — —, men at Almuen i Almindelighed i Enfoldighed og Fordom ofrede just ulige Penge, ved jeg ej anden Grund til, end Oldtidens bekendte Ordsprog i Numero Deus impari gaudet.“ **)

1688 begyndte denne Kilde at blive besøgt, tidligere søgtes Kjeldstrup Kilde i Stillinge Sogn — føjer Beyer til. Om et andet Folkeminde fortæller han: „En dum Fabel fortæller om Martir Kilde paa Sønder-Jellinge Mark ved Aaen, som har været flittig besøgt ved St. Hans Aften. En Bondepige, som rev Hø paa Marken, blev beskyldt for noget, hun var uskyldig i. I sin Ivrighed forlader hun

*) Markedet blev forbudt efter kgl. Befaling af 14. April 1747, saalydende: „og alle selvgjorte Markeder med Kiøb og Salg i Sjelland ved Kirkerup og Menstrup, Giershøi og mørke Killer ophæves“. Fandtes dog i Kirkerup 1818.

**) Guden glæder sig over et uligt Antal.

Stedet, tager en Ven med sig og siger under Vejs: Jeg hører Himmerigs Klokker ringe. Den anden antog det for Fantasi, men hun svarede, at saa vist som Himmeriges Klokker ringede, skulde der paa Stedet springe en Kilde, der aldrig skulde blive tør, hvorefter hun stødte sin Rivestage i Jorden og Kilden sprang frem".

Det var en „Jærtegns" Kilde, og den bærer hendes Navn, Martis eller Mærtis Kilde.

Det var først efter at den gamle Slægt var uddød, Reformationen kan siges at have sejret fuldstændigt blandt den oplyste Del af Befolkningen; paa Landet gik det mere langsomt. Ordningen af den lutherske Gudstjeneste blev fastslaaet ved Kirkeordinansen af 14. Juni 1539, og det blev derved bestemt, at den skulde foregaa udelukkende paa Dansk. Den lagde Hovedvægten paa Prædikenen, der skulde være ordnet saaledes, „at Talen ej skulde hid og did vige og hverken have Hoved eller Hale". Fremfor alt skulde Prædikanterne vogte sig for mørk og uforstaaelig Tale, som enfoldige Mennesker ikke kunde fatte, for „allehaande Skænden og Forhaanelse" eller hadsk Tale mod Papisterne (Katolikkerne). Ikke heller skulde de søge at glimre ved Visdom og Skarpsindighed, men kun lægge Vægt paa Klarhed i Talen og Enhed i Lærdom, „paa det, at der maa høres altid det samme af alle".

Alt blev ordnet meget omhyggeligt og Ordningen gælder endnu i vor Kirke.

Nytaarsdag 1559 døde Kong Kristian III. Han havde været pligttro, gudhengiven og aldrig forsagt.

Over for Kirken og Gejstligheden gik Frederik II i sin Faders Fodspor. Han tillod ingen Forandring i den kirkelige Ordning fra Faderens Tid. Al Strid om Troen og Forhandling med anderledes tænkende skulde undgaas.

Den 1ste lutherske Præst i Egeslevmagle, Hans Ibsen, var i Embedet til 1562; den 2den, Michel Hansen, den førstes Søn, til 1585, og det maa regnes dem til Ære, at Søn fulgte efter Fader. Ellers kan man ikke sige, at

Præsterne i Frederik II Tid fik et godt Skudsmaal. Tidens Raahed og Udskejelser havde ogsaa smittet den gejstlige Stand; selv Mord og Drab var ikke ualmindelige. Efterhaanden som det trængte igennem, at ingen kunde modtage gejstligt Kald uden at have studeret ved Universitetet, udbredte dog større Dannelse sig blandt Præsterne. I den Tids Danmark var der omtrent 2500 Sognekirker og Antallet af Præster har ikke været meget mindre; den Skik at lade den samme Præst besørge flere Kirker, var ikke saa almindelig i Middelalderen, som den blev efter Reformationen, da man skulde skaffe Underhold for en hel Præstefamilie. Den (ugifte) katolske Sognepræst stillede kun beskedne Krav til Livet; han sad paa sin skattefri Præstegaard, Menigheden ofrede til ham ved alle mulige Lejligheder, og dertil oppebar han sin Tredjedel af Tienden.

Sognefolket havde Indflydelse paa Præstens Valg; den egentlige Afgørelse laa dog hos Bispen, sjældnere hos en eller anden Kirkepatron.

„Hvorledes blev det saa med Folks Kirkegang?"

„Ja, den tabte sig! Bondestandens Stilling blev mere og mere ulykkelig, baade i økonomisk og social Henseende, og deraf fulgte religiøs Ligegyldighed. Der gik meget Uvæsen i Svang paa Søndage og kristelige Festdage, og alvorlige Kristne kunde have Ret til at klage over, at letfærdige og forargelige Lege rundt omkring var Yndlingsfornøjelser.

Det var paa den Tid, at Pietismen, som trængte frem fra Tyskland, vakte Bevægelse her i Landet. Den fremhævede mere det religiøse Liv end den retlinede lutherske Lære, og da den havde en Forkærlighed for at hævde, hvor stærk Modsætningen var imellem dens egne Tilhængere — de opvakte og genfødte, og de andre „ugenfødte" Kristne, kom den her i Strid med den strenge Statskirke. Kongen, Frederik IV, var i en tidligere Del af sin Regering, efter Gejstlighedens Opfordring, optraadt imod den ved at forbyde de religiøse Forsamlinger, men i Virkelig-

heden nærede han næppe personlig Uvillie imod den. Der var noget i dens Vækkelse, som tiltalte ham, og særlig samstemmede han med den Iver, den viste for Hedningemissionen og for Oprettelsen af Vajsenhuse.

Det var et lidet heldigt Skridt, han foretog, da han den 21. April 1730 udstedte en streng Sabbatsordning. Denne Forordning indskærpede nemlig endnu stærkere, end det tidligere havde været Tilfældet, at alle havde den Pligt at gaa i Kirke, med mindre uoverstigelige Hindringer gjorde det umuligt for dem. De, der undlod det, skulde straffes med Mulkter, og naar „de gemene Bønder" paa Landet ikke formaaede at udrede saadanne Bøder, skulde de sættes i Gabestokken. Foruden at alt Arbejde paa Søn- og Helligdage enten blev forbudt eller i det mindste stærkt indskrænket, gjaldt noget lignende med Hensyn til Gilder og Gæstebud, ligesom der heller ikke paa slige Dage maatte spilles Komedie, holdes Maskerader, Julestuer eller lignende Forsamlinger. Det kunde siges med Sikkerhed, at en saadan Forordning ikke lod sig strengt gennemføre, og at den, hvor det forsøgtes, vilde fremkalde Hykleri.

Kong Kristian VI var en religiøs Mand af pietistisk Farve, og han stod i Begyndelsen noget usikker under Striden. Hvor stærkt han end fængsledes af Inderligheden i det religiøse Liv hos Pietisterne, spillede dog ogsaa Tanken om Nødvendigheden af Orden i Statskirken en vigtig Rolle hos ham. Han forbød 1732, at der nogensteds i København maatte holdes „saadan Forsamling, hvor nogen paatager sig at forklare den hellige Skrift", Folk skulde „til den Ende" søge Kirkerne. Men 1734 forbød han, at nogen af Københavns Præster paa Prædikestolene maatte berøre de religiøse Meninger, hvorom Striden stod, og samtidig gav han Befaling til, at der ikke maatte skrides ind imod dem, som holdt religiøse, private Forsamlinger.

Den 12. Marts 1735 udstedte han en ny Sabbatsanordning — Faderens havde han hævet straks efter sin Tron-

bestigelse. Den var paa enkelte Punkter mildere end den gamle, men havde beholdt Mulkter og Gabestok. Samtidig befalede han Katekisation i Kirkerne, hvor den blev et vigtigt Led i Søndagsgudstjenesten, og 13. Januar 1736 indførtes Konfirmationen.

Disse to Bestemmelser blev til megen Gavn, da en ordnet Religionsundervisning derved blev indført, men der var Mangler nok tilbage".

„Du tænker vel nærmest paa Læsefærdigheden. Jeg kunde have Lyst til at høre lidt om den og om, hvilke Bøger der var at lære i, og hvad de sang efter. Som nu f. Eks. her i Egeslevmagle".

„Ja, naar jeg særlig skal holde mig til Egeslevmagle, saa blev der ikke meget til Brug. Kristian III. Bibel var for stor; men saa var der Luthers Katekismus, som Biskop Peder Plade oversatte 1537, og som han kaldte en herlig lille Bog, og dernæst Claus Mortensens 1ste evangeliske Salmebog, der udkom allerede 1528. 1569 udgav Hans Thomissøn en anden Salmebog, og senere havde vi Thomas Kingos Salmer (han døde 1703) og Hans Adolf Brorsons (død 1764), der rigtig gav Folk Lyst til at synge. Baade Hans Tavesøn og Peder Plade arbejdede meget paa at faa Folk til at synge, og da Luther ogsaa havde vist Vej i den Henseende, oversatte de flere af hans Salmer, ja Peder Plade oversatte endog en Salme af Johan Hus (død 1415), Nr. 442 i den ny „Salmebog for Kirke og Hjem", og det er en dejlig Salme. Af Luther har I Nr. 1 og 2, af 130 Vers 1, 279, 289, 316 o. fl."

„Og af Hans Tavesøn Nr. 81".

„Det er rigtigt. Det lader ellers til, at Præsterne nu til Dags har haft travlt med at vrage Reformatorernes Salmer".

„Kan nok være! men glem ikke at sige mig, hvorledes det gik med Læsningen".

„Med Læsningen — det gik naturligvis galt. Hvorledes skulde Folk paa Landet kunne lære at læse, naar

der ikke var nogen til at lære dem det. De kunde selvfølgelig heller ikke skrive. Naar de skulde sætte, hvad I kalder Navn under noget, saa tegnede de et saakaldt „Bomærke", det var det hele.

Der var ingen Skolebygninger, og de Lærere, der flakkede om fra By til By, havde ondt ved at finde et Rum, hvor de kunde samles med Ungdommen. Det var ved Sommertid, at Skolemestrene, der vidste lidt nok selv, samlede Børnene i Hytter af Græstørv, med Tage af sammenflettet Løvværk. Om Vinteren var der slet intet Skolehold. Da hørte Kong Frederik IV paa det Raad, som Peder Hersleb, Sognepræst i Frederiksborg, gav ham, og trindt omkring paa Ryttergodset begyndte han 1721 Opførelsen af 240 grundmurede Skolebygninger, satte Lærere ved dem, gav disse faste Indtægter og fastsatte en bestemt Undervisningsplan. Flere af disse Skoler staar endnu, f. Eks. den i Gimlinge, og over Døren staar en Sten, hvori er indhugget følgende Indskrift:

Halvtredsindstyve Aar
Gud har Du mig opholdet,
at Sygdom, Krig og Pest
mig intet ondt har voldet;
thi yder jeg min Tak
og breder ud Dit Navn
og bygger Skoler op
de fattige til Gavn,
Gud, lad i dette Værk
Din Naades Fylde kende,
lad denne min Fundats
bestaa til Verdens Ende,
lad altid paa min Stol
en findes af min Æt,
som mener dig, min Gud,
og disse Skoler ret.*)

Det Vers kender Du. Du er jo selv født i Gimlinge Skole".

*) Verset er forfattet af Jørgen Friis.

„Ja, det var noget af det første, jeg lærte at læse, og det er et kært Barndomsminde, som jeg rigtig holder meget af".

„Det gør Du Ret i, for Kong Frederik IV blev Skaberen af vor Folkeskole, og fra den Tid begyndte Kirke og Skole at gaa Haand i Haand. Mange Herremænd gik i hans Spor, deriblandt Oluf Brun til Gerdrup, der 1741 byggede Skoler i Egeslev og Sønderup.

Foruden ABC Tavler og en Bibel, fik Børnene Katekismus at læse i, og 1737 udgav Biskop Erik Pontoppidan en Forklaring til denne, der brugtes, til Biskop Balle udgav sin Lærebog 1791, ja paa Steder endnu længere hen i Tiden. Pontoppidan udgav ogsaa en Salmebog og en lang Række gudelige Smaaskrifter. Endvidere „Danske Mindesmærker", „Norges Naturhistorie", „Danske Atlas" (en Beskrivelse af Danmark) o. m. fl. Skrifter, der udbredte megen nyttig Kundskab i Folket, som læste med Lyst og Iver, da de udkom.

Der skulde dog mere til at rejse Bondestanden end en Smule Læsning; der skulde personlig Frihed. Og den gav Kronprins Frederik den 20. Juni 1788, da han løste Stavnsbaandet ved en „uigenkaldelig og uforanderlig" Forordning,

Men nu vil jeg slutte med mine Meddelelser om Reformationen og Tiden derefter. Hvad der tildrog sig i Begyndelsen af det 19de Aarhundrede, er der skrevet meget om, og det kender Du i Hovedsagen. Nu er der kun tilbage for mig at bede Dig om: Lov mig, at Du vil hjælpe til at frede om min gamle Kirke og om mig gamle Sten, der har været berørt af saa mange Slægter".

„Det skal jeg med Glæde, og hvis Du saa, hvor smukt min Dørtærskel fra den gamle Skole ligger omkranset af Vedbend i min Have, saa vil Du kunne forstaa, at jeg vil vise eder al den Hæder, jeg formaar."

„Det tror jeg gerne, og Du skal have Tak, fordi Du henledte Opmærksomheden paa mig, ellers var jeg vel

kommen i Affaldsdyngen, og det vilde dog have været en sørgelig Slutning for mig".

En sørgelig Slutning fik den alligevel, men ikke ved min Skyld; den ligger i Præstens Have i mishandlet Tilstand.

Skolevæsenet.

Egeslevmagle Skole blev, som tidligere omtalt, opført af Assessor Oluf Brun til Gerdrup. Ved Fundats af 3. August 1741 blev Skolevæsenet ordnet, og det blev fastslaaet, „at disse to nye Huse til evig Tid var bestemt til Skoler". Det ene Hus blev Lærerens Bolig, og det stod til 1844. Da var det saa skrøbeligt, at en nylig ansat Lærer en Morgen blev vækket ved, at hans Ko brølede ham lige ind i Øret. I Nattens Løb havde den væltet et Stykke af Væggen mellem Soveværelset og Stalden. Dagligstuens Højde til Loftet var saa ringe, at han, der mødte med et bornholmsk Stueuhr, maatte grave Hul i Gulvet, for at det kunde komme til at staa oprejst. Den Bolig, der blev bygget, staar endnu til Brug for Førstelæreren, men ogsaa den begynder at blive skrøbelig. Hvor Skolehuset har ligget, vides ikke, men det er senere byttet med et Hus paa 9 Fag, som Morten Qvistgaard lod indrette til Lære- og Husflidsskole for det Rybergske Spindeselskab, der var i Forbindelse med Køng Fabrik. Enkefru H. E. Qvistgaard gav dette Hus til Skoledistriktet og det brugtes som Skole — bogført under Navnet „Spindehuset" — indtil 1906, da den nuværende Skole blev bygget. Til Bygningens Vedligeholdelse svarer Lyngbygaard aarlig 13 Kr. 33 Øre og til Førstelæreren 30 Kr. 67 Øre — fastslaaet ved Dom i en Sag, som Godsejeren anlagde mod Sogneforstanderskabet ved Aar 1848.

Oluf Brun forsynede Skolelokalet med en Bilægger-Kakkelovn, et stort Bord og 4 Bænke, 1 Bibel og 10 ABC-Tavler. Lærerens Løn sattes til 12 Rdl. i Penge, 5 Td. Rug, 7 Td. Byg, 25 a 30 Læs Tørv, Græsning til 2 Køer

og 6 Faar om Sommeren og 3 Læs Hø og 3 Læs Halm til Vinterfoder.

1848 blev Andenlærerembedet oprettet og Spindeskolen indrettet til Skolestue. Hellesen var den første Andenlærer. Han døde 1888, 94 Aar gammel, og ligger begravet paa Kirkegaarden ved Høve Frikirke, hvor Venner satte ham en smuk Mindesten.

Skolen i Hesselby, kaldet Smidstrup Skole, er bygget paa Matr. Nr. 1 af Hesselby. Det vides ikke, naar den er opført, men da der ved Udskiftningen 1783 er udlagt Jord til den, maa det være sket før den Tid. Jorden er Dele af Borreby og Basnæs Godser, til hvilke der svares henholdsvis i Afgift 2 Td. 5 Skpr. og 5 Td. 7 Skpr. Byg aarlig. Efter en Skoleplan af 16. April 1825 var der den Gang 2 Td. Land, „hvortil den manglende Jord bliver at anskaffe". Denne Jord, 4 Td. Land, blev taget fra Nysøgaard, Matr. Nr. 5 af Hesselby, den Gang under Basnæs Gods, og Godtgørelsen for udlagt Jord blev paalignet Beboerne 1842 med 26 Rdl. 71 Skl. Da selve Skolen laa under Borreby Gods, er den sandsynligvis bygget af en af denne Gaards Ejere.

Den 4. Juli 1899 blev Højtidsofferet afløst med 327 Kr. til Førstelæreren i Egeslevmagle og 140 Kr. til Enelæreren i Smidstrup.

Brændselsydelsen til begge Skoler blev afløst 31. Januar 1907 med 186 Kr. til hver Skole, men Ministeriet tilføjer „at man kun kan tillade, at den gælder for Lærernes Embedstid, og saaledes, at Lærerne til enhver Tid maa kunne fordre det dem tilkommende Brændsel leveret in natura".

Den 15. Sept. 1908 blev Fouragen afløst for bestandig for Egeslevmagle Skoles Vedkommende — efter at Jordlodden var solgt 1905.

* * *

Belært af Erfaring vidste jeg, at en Dørtærskel er

en fortrinlig Iagttager, en Portner, der ser alt, og er fast nok i Hukommelsen til at kunne bevare det. Jeg gik derfor til min Skoledørtærskel og spurgte:

„Kære, gamle Sten, kan Du fortælle mig noget?"

„Ja, jeg kan, men Du maa først spørge; det er jeg vant til fra Skolen".

„Det et rigtigt! kan Du saa fortælle mig noget fra 1814, om den fortrinlige Skolelov?"

„Skoleloven af 29. Juli 1814 foreskrev, at vi — det vil sige Børnene — skulde lære en forskrækkelig Mængde, men . . . ."

„Men?"

„Men det blev ikke til meget. Der skulde læres Katekismus, Pontoppidans Forklaring, Bibelhistorie, Salmer, Naturhistorie, Fædrelandshistorie, Forstandsøvelse, Geografi, Skrivning og Regning, men . . . men vi manglede Bøger — og saa var Børnene pakkede sammen i et lille Lokale og manglede baade Lys og Luft".

„Det var slemt; hvormange Børn var der da?"

„I ældste Klasse var der gerne 40 eller derover, og i yngste 20 til 30".

„Var de saa rolige?"

„Det vil jeg ikke sige, for de fik mange Kløe".

„Du taler saa rart tydelig. Holdt den gamle Provst Beyer Eksamen?"

„Ja, det var han flink til. 2 Gange om Aaret efter Loven og een Gang hver Maaned udenfor Loven".

„Ser vi det; saa var Børnene vel flinke, naar de skulde konfirmeres?"

„Ikke alle, men saa maatte somme blive ved at læse til de blev 18 Aar, og andre blev først konfirmerede, naar de gjorde Soldatertjeneste. Men saa fandt Kongen paa noget, der var meget fornøjeligt. De kaldte det „indbyrdes Undervisning". Først kaldte Læreren, han hed Petersen, paa et flinkt Barn og gav det en Pegepind i Haanden, og saa paa et eller to, der ikke kunde læse, og saa-

dan blev han ved til alle Børnene var ordnede i Række som Bihjælpere og Elever. Saa fløjtede han i en lille Benpibe og Børnene gik i den bestemte Orden til deres Tabeller, der var ophængte i Trælister paa Væggene, og stillede sig med Ansigtet mod Læreren og Ryggen til Tabellerne. Naar han fløjtede 2den Gang, vendte de sig alle omkring og stod ganske stille; 3die Gang Fløjten gav Signal, begyndte de alle at læse højt. Kom der Uorden i Rækkerne, fløjtede han, og saaledes gik det med Fløjten hele Tiden — og Liv var der i Tøjet".

„Det tror jeg! men hvad skrev de med?"

„Med Gaasefjer, som de selv bragte med i Skolen og som Læreren skar til".

„Kunde han overkomme det?"

„Daarligt nok, han maatte skære Fjer hele Timen, og maatte have to Knive til det Brug, en grovere og en finere".

„Hvad bestilte Læreren om Eftermiddagen efter Skoletid?"

„Han passede Køer, Svin og Faar, og havde forskellige Arbejder i Mark og Have efter Aarstiden".

„Og om Aftenen?"

„Saa samledes den konfirmerede Ungdom, Piger og Karle, een Gang om Ugen i Skolen, hvor de blev overhørte i Lærebog, Bibelhistorie og Salme, og derefter oplæste Læreren et Stykke af en nyttig Bog om Agerdyrkning, Humlehavers og Frugthavers Anlæg, Fædrift og Staldfodring m. m. „Forretningen" endtes med Bøn og Sang. Andre Vinteraftener brugtes til en „Industriskole", hvor der blev forfærdiget Grimer, Seler, Dækkengjorde, Uldnæt, Hægter, Reb, Træsko, Trætøfler o. m."

„Hm, det var meget".

„Ja, men Petersen fik først en Sølvmedaille af Landhusholdningsselskabet og siden et Sølvbæger med Inskription til en Værdi af 50 Rdl."

„Det fortjente han ogsaa, den flittige Myre! Havde han en god Løn?"

„Han havde 8 Td. Rug, 10 Td. Byg, 24 Lispund Brød, 24 Lispund Ost, 24 Snese Æg, 8 hele og 4 halve Gæs, 3 Flæskebørster, 14 Rdl. Sølv, 3½ Fv. Brænde, 11 Læs Tørv, Fourage og en Jordlod paa 6 Td. Ld., samt Offer og Accidenser".

„Hvorlænge kunde han leve af det, og hvordan kom de halve Gæs op til ham, og hvad er en Flæskebørste?"

„Han døde vist først henved 1840. Hvor naar han blev født, ved jeg ikke. 2 halve Gæs blev til 1 levende Gaas hvert andet Aar, og en Flæskebørste var en Svineryg med vedhængende Sul".

„Gaas og Svineryg kunde jeg nok lide at faa".

„Ja, der blev snakket om røget Gaasebryst, saltede Gaaselaar, Gaasefedt, Gaasepølse og Hvidkaalssuppe".

„Hm, nu er det ikke værd at snakke mere om de Ting; men jeg erindrer fra min Barndom, at der boede en mild, gammel Kone paa det Sted, hvor Andenlæreren siden fik Bolig — var det Lærer Petersens Enke?"

„Ja, hun boede der til Hellesen blev Lærer".

„Hvorledes fik hendes Mand dyrket sin Jord? Holdt han Hest?"

„Bymændene pløjede og tilsaaede hans Jord; Hest var der heller ikke Plads til, Udhusene var smaa og skrøbelige. Skolelodden var meget vandholdig, og først naar andre var færdige med at saa, var den tjenlig. Saa kom Gaardmændene og spurgte, hvad Dag de maatte komme, og naar de saa fik Bud derom, var Arbejdet udført i en Fart. De kørte ogsaa Sæden hjem i Høst og Gødningen ud, naar den gamle Græsjord skulde brydes, og paa den Maade slap han meget snildt med Driften. Det værste ved Lodden var, at den laa saa langt borte, at Læreren blev ked af at vandre den lange Vej, og saa — ja saa var det nok Dig, der brød med den gamle Skik".

Den gamle Dørtærskel begyndte at se mismodig ud, og efter en Stunds Forløb forlod jeg den. Det var tydeligt at se, at den ikke syntes om den nyere Tid.

Fattigvæsenet.

I Købstædernes Tilblivelsestid havde det stor Betydning (efter D. R. Historie), at Beboerne sluttede sig sammen i Gilder, da Gildebrødrene skulde hjælpe hverandre i alle Livets Anliggender, men det selskabelige Samkvem i Gildet øvede en stor Tiltrækningskraft og førte til Indstiftelsen af nye Gilder. Paa Landet havde Præsterne i eet eller flere Herreder deres Gilde, som kaldtes „Kalende", fordi de mødtes paa Maanedens første Dag, og Bønderne kunde ogsaa træde sammen til et Gilde. Som Regel findes i Gildernes Medlemslister, at de var tilgængelige for alle uberygtede Mænd og med dem deres Hustruer, Døtre og Tjenestepiger. Den gensidige Hjælpepligt tabte efterhaanden sin Værdi og viste sig særlig kun over for Brødre, der kom i Nød. Kom det saa vidt, at de ligefrem maatte tigge deres Brød, skulde Gildebrødrene hver efter Evne yde dem et Maaltid om Dagen, og endda sende det hjem i Huset til dem, om Sygdom eller Alder hindrede dem i selv at hente det. Som Aarene randt, viste det sig mere og mere nødvendigt at ordne Fattig- og Sygeplejen, og ved Udgangen af det attende Aarhundrede blev Sagen nøje undersøgt og Arbejdet gav sig Udslag i Forord. af 5. Juli 1803. Der blev fastsat Straf for Betleri, der var ved at tage Overhaand, og for Betler blev enhver anset, „som paa Veje eller Gader, i Huse eller Gaarde, ved Ord og Gebærder, eller ved at fremvise legemlige Bræk, anholde om Almisse eller modtage samme". Præsten skulde være Formand i Sognekommissionen, der forøvrigt bestod af Stedets Politimester, een af de største Lodejere og 3 eller 4 af „de bedste Sognemænd". Vende vi os nu til Egeslevmagle Sogn, da træffer vi Provst Beyer som Formand i Kommissionen. I sin Bog om Egeslevmagle skriver han 1820: Fattigvæsenet er i bedste Orden til de fattiges Tarv. Disses Antal er 20 à 30, og de er inddelt i hel og halv fattige. Hver hel fattige faar pr. Kvartal 4

Skp. Mel til Brød, 1 Skp. Gryn, 1 Skp. Malt, 1/2 Skp. Ærter, 4 Pd. Ost, 4 Pd. Smør, 4 Pd. Flæsk og 3 Mark i Penge. De saakaldte halv fattige fik halvt af hver Slags af Naturalier og 2 Mark i Penge. De vanvittige derimod, „som er graadige med Andre saadanne", fik dobbelt Portion mod hel fattige.

Sognets Gaardmænd maatte hvert Kvartal give 1 Skp. Mel, 1 Skp. Gryn, 1/2 Skp. Malt, 1/4 Skp. Ærter, 1 Pd. Ost, 1 Pd. Flæsk og 1 Pd. Smør, og desuden 1 Læs Tørv aarlig. Hver Husmand gav aarlig 2, 3 eller 4 Mark, hver Tjenestekarl 1 Mark, hver Tjenestepige 8 Skl. Hertil kom Kirkens Tavlepenge, som indsamledes ved et af Kommissionens valgte Medlemmer ved Ombæring i Kirken (§ 46). Provsten skriver endvidere: „Der er altsaa sørget faderlig for de Fattiges og Nødlidendes Underholdning, ved den fortræffelige Forord. af 5. Juli 1803; dog mangler endnu en væsentlig Ting for Fattige, som er Husly, der er saare vanskelig for den Fattige at faae; thi bliver en Inderste Stue eller sligt usselt Hus ledig hos en Gaardmand, er der, af Folkemængdens Storhed*), og de mange unge Mennesker, som løber sammen i Ægteskab, 100 Hænder om dem, og den Ene byder over den Anden, og Gaardmændene ser ikke saa meget paa at faae Avgivtspenge, som paa at faa ugentlige Arbejdsdage til Afbetjening derfor i Husleje, og herved maae den Gamle, Usle, Nødlidende staae tilbage og ej faae Huus over Hovedet, hvorfor og Præsten maa sørge for, at denne ikke skal ligge paa Gaden og af Fattigkassens Penge betale kostbar leje for dem". Han ender sin Beretning med at sige, at „det er bedre at yde sin Almisse til Venner og Bekendte, end som forhen til omløbende Folk, der ej er Almisse værdig, og saa derhos betænke: Det er bedre at give end at tage".

At han var omhyggelig for de fattige og tillige for Kassens Midler, derom vidner hans Mundheld: „De fattige

*) 1818 var der 952 Personer i Sognet.

skal fødes, men varagtigen ikke fedes". Provsten var 80 Aar, da han skrev sin lille Bog, og han fortsatte sin Virksomhed endnu i en halv Snes Aar — til han fik en Kapellan. At det kneb for ham i den høje Alder at holde Orden i Kassens Forhold, derom vidner følgende mundtlige Meddelelse af en ældre, endnu levende Kone: Der var ingen Penge i Fattigkassen og der blev aldrig aflagt Regnskab. Provsten blev vred, da der i et Møde blev talt om Regnskab, men han blev dog god igen, da et Medlem sagde: „At der ingen Penge er i Kassen, ligger i, at Fattigkassen staar oven paa Provstens Kasse. I den øverste er der ingen Bund, og i den nederste intet Laag — saadan er det!"

Saaledes som Kommissionen havde ordnet Fattigforsørgelsen, førtes den frem, til Lov af 6. Juli 1867 gav Anledning til en ny kommunal Ordning, hvorefter Sognepræsten ikke var „født" Formand for Fattigforsørgelsen. Om det var til Gavn eller Skade, skal jeg ikke udtale mig om, det var jo meget afhængigt af de lokale Forhold; men efter min Erfaring var Forandringen til Gavn. En Ting skal jeg dog endnu berøre, selv om det er af ældre Dato, nemlig det ejendommelige Forhold, at Sogneforstanderskabet var Herre over, hvem der skulde oplæres til at være Skrædder paa Landet. I Forstanderskabets Protokol er anført under 1. Febr. 1843: „En Ansøgning for en Dreng, Peder Andersen af Rude, om at Skrædder Lars Christensen i Egitslevmagle maatte meddeles Bevilling til at oplære ham i Skrædderprofessionen, blev Forstanderskabet enig om at give saadan Paategning: „Forstanderskabet kan ikke samtykke i, at bemeldte Dreng oplæres hos Skrædder Lars Christensen, da der er Udsigt til, at Sognets eget Fattigvæsen har flere at anbringe paa denne Maade, og naar bemeldte Dreng kommer i Lære hos anførte Skrædder, bliver Lejligheden derved stoppet for Fattigvæsenet til at faae dets egne Børn anbragte."

15. Marts 1843: „En Ansøgning fra en Skrædder

om at erholde Bevilling til at nedsætte sig i Sognet kunde ikke anbefales, fordi Sognet er rigelig forsynet med Skræddere."

6. Decbr. 1843: En Skrædder faar Bevilling til at nedsætte sig i Sognet, fordi han er oplært paa dets Regning.

En Piges Ansøgning blev henlagt, indtil hun kunde godtgøre sin Helbredstilstand ved Lægeattest.

Fra 1843 forsvinder Skrædderansøgninger fra Bogen, men helt hen i Tredserne træffer man i Fattigregnskaberne Benævnelser som „den eenbenede Skrædder" — han havde ikke en Gang et Navn. I det hele træffer man i Regnskaberne en forbausende Mængde Øgenavne, hvormed de fattige er bogførte, saaledes „Bagsmækken" (hun faldt en Gang bag af en Vogn, og da en Mand raabte til Kusken: „Du tabte Bagsmækken!" fik hun det Navn at bære al sin Tid), „Gunillen" (hun hed Gunild), „Hans Rok", „Mads' Tøs", „Bukken", „Borre" o. m. fl.

I Aarene efter 1870 var Ordenen i Fattighuset saa uheldig, mildt sagt, at Sogneraadet, for at raade Bod derpaa, besluttede at bygge en Fattiggaard i Hesselby. Kragegaard, Matr. Nr. 6, blev købt og den 1. April 1876 begyndte Virksomheden der. Gaarden kostede med Nybygninger og Inventar 46000 Kr. og Gælden skulde afdrages til 20000 Kr., der skulde henstaa uopsigelige i Ejendommen. 30 Personer fik Hjem der og god Forplejning, men lykkelige følte de sig ikke, „thi søde er egne Gløder, derfor ryge de mange smaa Huse".

Ved Lov af 9. April 1891 om Alderdomsunderstøttelse skete der en Forandring i Gaardens Forhold. Loven medførte Oprettelsen af et „Alderdomshjem"; et Asyl for de Personer, der foretrak at blive forsørgede fuldt ud under hjemlige Forhold. Alderdomsforsørgelsen blev til stor Glæde for de gamle, som den gav fri for Trang og Tvang.

Endnu skal berøres, at Grunden til Fattigvæsenets Stigning efter 1850 var den store Arbejderbefolkning, ca.

50 Familier, der boede paa Marie-Kirkegaard. I den kraftigste Alder søgte de Arbejde i Skelskør, men naar de blev gamle og svage, skulde de forsørges her, hvor de havde erhvervet Forsørgelsesret. Da Husene brændte og ikke blev opførte paany, forsvandt dette uheldige Forhold, men i lang Tid var den sydligste Del af den store Brænderistald bygget paa Egeslevmagle Sogns Grund, og dette gav Anledning til en ganske morsom Undersøgelse: En ung Mand kom til Sogneraadet og forlangte Forsørgelsesattest; han skulde giftes og var født i Egeslevmagle Sogn paa Marie-Kirkegaard. Den eneste Beboelse, hvor han kunde være født, var i Kreaturpasserens Hjem ved Stalden, men ved denne Lejlighed var den Mærkelighed, at den laa paa begge Sider af Sognegrænsen. Hvis Fødestedet var ved nordre Væg, var han født i Skelskør, ved den søndre i Egeslevmagle Sogn. Den unge Mands Fader levede, men han var ved Sygdom bleven stum; der var ingen Klarhed at faa. Sagen blev i Hast ordnet saaledes, at baade Borgmesteren og Sogneraadets Formand afgav fælles Erklæring om, at han var født enten der eller her, og saa blev han ad den Vej lodset ind i Ægteskabets Havn.

Vejvæsen.

Den ny Landevej fra Højstruphus til Skelskør blev aabnet 1848 og gjorde det muligt, at der kunde nedlægges en Del Veje. Den gamle Landevej fra Egeslevmagle gik østen om Karethmagerhuset ad den nuværende Mosevej og derpaa over Kanehøjgaards Mark Vest om Kanehøj. Derfra førte en Vej til Baadslunde, en anden til Kanehøj Mølle, og mellem disse to Steder var der ogsaa Vej. Om disse Veje var der megen Forhandling i Sogneforstanderskabet, og det endte med, at de to førstnævnte Veje blev nedlagte, tillige med Vejen fra Kanehøj Mølle forbi Vinterkrogshuset til Hesselby.

Frihedsbevægelser (Udskrift).

„I Forstanderskabets Møde den 26de Juni 1848 fremlagdes Justitsministeriets Cirkulære af 18. Maj f. A. angaaende Forebyggelse af al ulovlig Selvtægt og eventuelle Forsamlinger i lovstridigt Øjemed. I den Anledning vedtoges, at alle i Sognet boende Sogneforstandere, mod at forsynes med Polititegn, skulle paa hensigtsmæssig Maade assistere Politiet i at oprette Orden.

Peder Hansen. C. Thorkildsen. Falck. Niels Jensen. Peder Berthelsen. Claus Hansen. Morten Pedersen. Søren Christensen."

Præstegaarden

i Egeslevmagle By, Matr. Nr. 1 og 24, udmærker sig ikke ved sine Bygninger eller sin heldige Beliggenhed, men ved sin gode Jord og Arealets Størrelse. Den har 111 Td. Land og er skyldsat for 72,000 Kr., hvoraf de 10,000 for Præstens Bolig og Have.

Efter Beyers Skrift skal den vestre Længe ud mod Gaden have været Bolig for Præsten indtil 1753. Samme Aar blev Hr. Sevel, en rig Student, kaldet til Embedet, og da han var „vant til høje Boliger", opgav han den vestre Længe som Bolig, fordi den var gammel og ikke laa ved Haven, og ombyggede den østre Længe til Præstebolig. Ved hans Død 1759 var kun det halve Stuehus færdigt; Resten blev bygget af Hr. Harrebow. Han døde 1762 og efterfulgtes af Magister Faber, der 1787 fik sit sidste Hvilested under den store Gravsten N. for Sakristiet. Hans Eftermand blev Provst Beyer, der var Præst i Bringstrup-Sigersted Pastorat. Den nuværende Præstebolig blev bygget af Pastor N. Hansen 1871; det gamle Stuehus er Bolig for Forpagteren.

Paa Marken findes Levninger af to Oldtidshøje; Stenene, der fandtes i dem, brugtes til Murværk i Gaardens store Lade i Pastor Thorkildsens Tid. Gaardspladsen er

lille og dog fandt Provst Beyer Plads til af nyt at bygge „Vognremiser i det Hus midt i Gaarden". Matr. Nr. 24 i Marken er den gamle Degnelod, ca. 12 Td. Land, som Pastor Holst købte for 200 Rdl. og lagde ind under Embedet.

Præster efter Reformationen.

1. H. Ibsen 1562.
2. M. Hansen 1585.
3. N. Lauritzen 1589.
4. Chr. Nielsen 1592.
5. I. B. Bang 1602.
6. H. Christoffersen 1635.
7. C. N. Sandberg 1657.
8. J. Motsfeldt 1676.
9. M. B. Drachardt 1685, død i Sæby 1715.
10. E. G. Sandro 1703.
11. A. T. Toxværd 1729.
12. H. Flejsker 1753.
13. S. Sevel 1759.
14. Fr. Horrebow 1762.
15. M. A. Faber 1787.
16. S. M. Beyer 1840.
17. Holst 1848.
18. Thorkilsen 1870.
19. Niels Hansen 1872.
20. N. V. Hunderup 1882.
21. A. A. B. Hansen 1903.
22. J. S. F. Jørgensen.

Præsten Toxværd førte, som før omtalt, Proces med Fru Anne Elisabeth Wind, men blev overvunden.

„Gamle Beyer", som han endnu kaldes i daglig Tale, fortæller, at Præstegaardens Mark blev udskiftet 1783 — med Undtagelse af Stølen, hvorom han skriver: „Et dejligt Græsvænge østen for Haven, kaldet Stølen, forhen Gadeplads, har Sognepræsten, Hr. Hans Christophersen, 1629 (se en gammel Herredsprotokol) faaet af Bønderne ved at skjenke dem en Tønde Øl, stor i Begreb 10 a 12 Skp. Land, hvor kan avles 4 a 6 Læs Høe og slaas 2 Gange, om man vil, det er godt indhegnet og conserveret med Grøft at trække Vandet fra det sumpige Sted, hvoriblandt og groer det saakaldede Calmus, som kan bruges til Bindsel, at binde Korn i, da det vokser med høje og brede Blade og har den ypperlige Egenskab, at det Korn som bindes dermed, afholder Rotter og Muus fra Laden at skære Kornet, da det har en stærk Lugt, som sligt Utøj

ikke kan fordrage og derfor skyer Korn Negerne, som er beviist, bekendt og en erfaren Sandhed."

Til hans Person knytter sig det Sagn, at da et Hus brændte i faa Alens Afstand fra Heldgaard, kom Provsten til Stede og gik een Gang rundt om Huset, hvorefter han vandrede ned i Stormarken, fulgt af Ilden, der truede med at fortære ham. Fra den Tid havde han bundet Ilden, saa der ikke kunde opstaa Ildsvaade i Byen. Den Mand, der fortalte mig Historien, forsikrede, at der heller ikke i over 50 Aar havde været Ildløs i Egeslevmagle.

Paa de følgende Sider anføres Gaarde og Huse med Areal og Hartkorn (Album udeladt). E. betyder Ejer, A. Arvefæster, F. Fæster og L. Lejer.

Af Ejendomsskyld er opført det afgiftspligtige Beløb.

Matr. Nr. 2a Nord for Kirken, tæt ved Ringmuren, var tidligere Degnebolig. Den sidste Degn hed Kirkerup.

Skolen, Matr. Nr. 3a, 28a, 61 og 62 har 1 Td. 4 Sk. Land, der benyttes til Bygninger og Haver. Nr. 62 er et lille Vænge paa ca. 4 Skp. Land, tidligere Gaardsplads for Kanehøjgaard. Enkefru A. H. E. Qvistgaard skænkede det til Skolevæsenet, der i Herredets Jordebog staar opført som Ejer, men Lyngbygaards Ejer har vedblivende udøvet Brugsretten, medens Kommunen har betalt Skatter af samme.

Skolens Jordlod blev solgt 1905 uden Angivelse af Købesum, men med en aarlig Afgift paa 180 Kr. til Kommunens Kasse.

1906 blev der bygget en Skole med gode Undervisningslokaler. I Tagetagen er foruden Andenlærerens Lejlighed en Forsamlingssal for Sogneraadet.

Af ældre Lærere kan nævnes Petersen, der var Lærer til 1837. Derefter Peter Petersen, der døde 1862; Lars Hemmingsen, der tog sin Afsked 1874 og døde 1876. 1874 blev Theodor Johan Spange, f. 1843, ansat.

Af Andenlærere siden 1848, da Embedet blev op-

(Fortsættes Side 75)

Matr. №	Stedets Navn	Bruger	Areal Td.	Ld.	Hartkorn Td.	Sk.	Fk.	Afgiftspl. Ejendoms-skyld	Ejer A F L
			Td.	Sk.	Td.	Sk.	Fk.	Kr.	
1,24	Præstegaarden	P. H. Petersen, Forp.	111		15	5	3	72000	
2 a		Chr. Pedersen	„	3	„	„	3	1940	E
2 b		Lars Hansen	„	3	„	„	1	fri	E
3a 28a 61 62	Elmely	Skolen	1	„	„	1	„	fri	
4,50	Sandagergaard	M. Nielsen	84	„	8	„	3	40000	A
5 a	Byagergaard	Chr. Fisker	28	5	3	7	1	25000	A
5 b 29a		Jens Lund	14	6	1	5	1	13500	A
5 c		Anders Jensen	11	4	1	3	1	10000	A
5 d	Møllen	Peter Ibsen	„	2	„	„	1	5000	A
6	Toftegaard	Johs. Petersen	66	„	7	3	„	49000	A
7	Hønager	P. Mortensen	61	„	6	4	2	43000	A
8 ac	Røjlsgaard	Chr. Petersen	91	„	9	6	2	51000	A
9	Holmegaard	Frederik Nielsen	69	„	6	7	„	43000	A
8 b		H. Kr. Jacobsen	10	„	„	6	3	8500	A
10 a fl.	Stenmaglebjerg	Niels Madsen	60	„	5	„	3	38000	A
10 b r q 30 a 31 a		Niels Larsen	8	4	„	3	3	4000	A
10 d		Carl Hansen	4	„	„	1	3	1500	A
10 efg	Hulebæk	Aksel Sonntag	16	4	„	7	„	13500	A
10 h		H. Christensens Enke	6	„	„	1	1	2000	A
10 i		Hans Nielsen	5	6	„	1	2	2000	A
10 m		Lars Larsen	„	4	„	„	„	fri	A
10 p		H. Christensen	„	2	„	„	„	fri	A
11 ab	Maglegaard	Chr. Sørensen	79	„	8	2	1	51000	A
11 cd		Jens Larsen	5	6	„	4	„	3700	A

Matr. №	Stedets Navn	Bruger	Areal Td. Ld.		Hartkorn			Afgiftspl. Ejendoms-skyld	Ejer A F L	
			Td.	Sk.	Td.	Sk.	Fk.	Kr		
12 a	Fruergaard	Anders Pedersen	70	„	6	6	3	38000	E	
13 a	Hyldetoft	Jørgen Madsen	59	1	6	3	1	35000	E	
14 a	Lykkebjerg	Niels Dinesen	58	„	6	7	2	36000	E	
15 a	Lykkegaard	Aage Lønstrup	61	„	6	6	„	40000	E	
13 d	Egedal Mejeri	Beboerne i Byen	„	2	„	„	„	9000	E	
16 a	Fladmose	Jens Olsen	63	4	7	„	1	40000	E	
17 a	Søborggaard	Hans Hansen	79	4	7	4	2	31000	F	
18	Højstrup	L. A. Andersen	84	4	8	7	3	44000	F	
19 a	Maglebjerggaard	J. Madsens Enke	62	4	6	4	3	38000	E	
20	Kanehøjgaard	H. P. Christiansen	67	4	6	2	„	30000	F	
21 a	Dybkærgaard	N. C. Larsen	46	6	5	6	1	34000	E	
21 b		Simon Ellegaard	21	„	1	„	3	7000	E	
22 a	Heldgaard	N. Bendtsen	65	„	7	4	„	39000	E	
23 a	Brogaard	Christen Hansen	74	„	7	2	2	37000	E	
25		Mads Pedersen	3	„	„	2	„	1000	E	
26 a		Jørgen Christensen	6	6	„	4	1	5000	E	
27 a		H. Pedersen	2	4	„	1	2	500	E	
29 b		Peder Jacobsen	„	3	„	„	1	500	E	
30 c		H. P. Andersen	„	1	„	„	„	2500	E	Tømr.
53 a		P. Jensen	„	1	„	„	„	4500	E	do.
53 c		Chr. Pedersen	„	2	„	„	„	1500	E	Smed
57 a		J. J. Jensen	„	2	„	„	1	2500	E	
64 e		Brugsforeningen	„	2	„	„	„	8000	E	
64 a		Søren Larsen	„	1	„	„	„	1800	E	
64 b		Johs. Larsen	„	1	„	„	„	4000	E	Smed
64 c, 65, 60, 66, 67		H. P. Olsen	„	4	„	„	3	7000	E	Bager

Matr. №	Stedets Navn	Bruger	Areal Td.	Ld.	Hartkorn Td.	Sk.	Fk.	Afgiftspl. Ejendomsskyld	Ejer A F L
			Td.	Sk.	Td.	Sk.	Fk.	Kr.	
13 g		Peder Hansen	2	2	„	2	2	500	E
7 bd	Karethmagerhuset	C. L. Hemmingsen	„	1	„	„	„	500	E
40,41	Raabjerg	A. H. Andersen	4	„	„	1	2	1500	L
38,39		Johs. Larsen	4	„	„	1	3	1500	L
42,43		H. M. Nielsen	4	„	„	1	3	1500	L
36,37		A. P. Hansen	4	1	„	2	„	1500	L
44,45		Frederik Hansen	4	„	„	1	3	1500	L
46,47		N. Pedersen	4	2	„	2	„	1500	L
34,35	Bremerholmshus	Frederik Pedersens Enke	5	4	„	3	„	2000	L
3e, 17d	gl. Skolelod.	Carl Jensen	6	„	„	3	3	4000	E
13e		P. Madsens Enke	„	2	„	„	1	4500	E

rettet, skal jeg nævne Hellesen, Christophersen, Becker, Johannesen, Jeppesen, Larsen, Andersen, Skov, Nielsen og Weiersøe, der nu — 1913 — forlader Skolen.

Sandagergaard, Matr. Nr. 4 og 50*), blev udflyttet efter Udskiftningen 1783. Nr. 50 er den gamle Gaardsplads i Byen. Paa Marken ligger en Udløber fra Kanehøj, 31 m høj, ved Foden af den en god Kilde. Øst for Gaarden ligger „gammel Long", 16 m over Havet — altsaa i Højde med Kirkebakken.

Af ældre Ejere nævnes 1843 Niels Nielsens Enke. Derefter Niels Nielsen (f. 1825, d. 1882) og Hustru Kirsten Andersdatter (f. 1820, d. 1897), senere gik Gaarden i Eje til Sønnen Niels Nielsen (1847—1910) og ejes nu af hans Søster Maren Nielsen.

Byagergaard (Kommunitetsgaard) er delt i 4 Parceller. 1843 tilhørte den Niels Kristensen (1792—1856) og Hustru Karen Jacobsdatter (1792—1885). 1856 blev Gaarden delt mellem Børnene i 3 Parter. Nr. 5a fik Svigersønnen Niels Larsen (1824—1892) og Datteren Bodil (1837—1913). Hun overdrog Gaarden til Sønnen Kristen Larsen (1864—1906) og Hustru Maren Holgersen, f. 1861. Som Enke blev denne 1912 gift med Christen Christensen Fisker, f. 1884.

Nr. 5b fik Sønnen Niels Nielsen (1830—1903), der blev gift 2. Gang med Lærer Hellesens Datter Bine. Næste Ejer blev hans Svigersøn Jens Lund, f. 1857 og Hustru Nikoline, f. 1863.

Nr. 5c gik i Arv til Christen Nielsen (1823-1891); efter ham til Svigersønnen Hans Peter Hansen, der solgte Stedet til Anders Jensen, f. 1867, og Hustru Nielsine Nielsen, f. 1867.

Nr. 5d er taget fra 5c. Chr. Nielsens Søn Hans Søren Christensen købte Jordstykket og byggede Møllen, der nu ejes af Peter Ibsen, f. 1878, og Hustru Anna, f. 1879.

Toftegaaard, Matr. Nr. 6 (Kommunitetsgd.) tilhørte 1843 Peter Hansen (1810—1869) og Hustru Maren Han-

*) Kommunitetgaard.

sen (1813—1875). Den gik i Arv til Sønnen Hans Pedersen (1835—1907) og Hustru Karen Nielsen (1851—1899) og efter dem til deres Søn Johannes Petersen, f. 1876, og Hustru Ida Sabina Meta Madsen, f. 1890.

Hønagergaard, Matr. Nr. 7a og 32b (alt Arvefæste i Egeslevmagle er under Kommunitetet). 1843 tilhørte Gaarden Klavs Hansen (1805—1857) og Hustru Maren Jensdatter (1811—1880), og gik i Arv til Sønnen Jens Klavsen (1831—1894) og Hustru Dorthea Christensen, f. 1839. 1909 afstod hun Gaarden til Peter Mortensen, f. 1879, og Hustru Anna E. Kr. Nielsen, f. 1878 — hendes Broderdatter. Gaarden blev udflyttet 1874.

Matr. Nr. 8ac, Røjlsgaard betyder formentlig „Storgaard". Den skal tidligere have ligget i Byen, hvor „Egeshus", Matr. Nr. 49, nu ligger. Et Vandingssted med Kildevæld paa 8b skal bære Navnet Røjlskær. Til Gaarden hører Matr. Nr. 4a under Egeslevlille. 1843 tilhørte Gaarden Peder Pedersen. Efter ham gik den i Arv til Sønnen Niels Pedersen (1826—1893) og Hustru Johanne Klavsen, f. 1839 paa Hønager. Nu er deres Søn Kristen Petersen, f. 1874, og Hustru Anna Margrete Petersen, f. 1876, Ejer af Gaarden.

Matr. Nr. 8b er et Boelsted paa 10 Td. Land. Her findes en Bakke paa 22 m, og ved dens Fod den under 8ac nævnte Kilde ved Røjlskær. Fra Bakken skal de underjordiske — efter gammel Tro — have haft en Sti til en Dysse paa 5b. En ældre Mand har fortalt mig, at han som Dreng — ved Lag 1840 — blev sendt til Byen og skulde passere over Stien paa Orebyvejen. Det krøb lidt i ham, da han i Mørkningen kom til Stedet og opdagede, at noget rørte sig paa den anden Side Stien. Han fik Hjertebanken og satte sig ned for at se, om det ikke skulde flytte sig, men det blev ved at pusle. Efter en Stunds Forløb samlede han alt sit Mod — han skulde til Byen — og stormede frem over Stien — og traf en Dreng, der akkurat havde det paa samme Maade som han.

Holmegaard, Matr. Nr. 9, var før 1808 Fæstegaard under Kommunitetet, men gik derefter over til Arvefæste. Det er en gammel Sognefogedgaard.

Fæster af Holmgaard, Mads Hansen, fik 30. Novbr. 1808 Arvefæsteskøde paa Gaarden, som det synes, uden at give Vederlag, og lignende Skøder har vist de øvrige Fæstere af Kommunitetsgaarde modtaget i det samme, eller i nær ved liggende Aar. Han var gift med Karen Hansdatter, der ved hans Død 1826 fik Ejendommen overdraget til sig, hvorefter hun giftede sig med Hans Hansen. Hun blev atter Enke 1837 og fik Ejendommen til fri Disposition, men overdrog Gaarden samme Aar til Niels Hansen, der var gift med Datteren Bodil Madsdatter (1819-1895). De to sidstnævnte Mænd var Sognefogeder.

Niels Hansen døde 1861 og efter at Enken havde siddet som Ejer af Gaarden i en Række Aar, overdrog hun den til Lars Nielsen (1834—1908), der var gift med Datteren Sidse Nielsdatter (1843—1908). Disse Ægtefæller døde henholdsvis 18. og 20. Februar 1908 og blev jordfæstede i samme Grav. Lars Nielsen var Sognefoged, og det samme blev hans Søn Frederik Nielsen, f. 1876, der sammen med sin Hustru Karen Pedersen, f. 1881, † 1915, havde overtaget Gaarden, før Forældrene døde.

I Mosen mellem Holmegaard og Røjlsgaard, „Gaasemosen", er opgravet Oldsager af Guld, der gemmes i Nationalmusæet.

Stenmaglebjerg, Matr. Nr. 10acklo, var tidlig bestemt til at udstykkes til mindre Ejendomme, men man hører intet om Gaarden før 1832, da Forpagter af Gyldenholm, Hans Rahlff, fik Skøde paa Hovedparcellen tillige med Parcellerne 8, 9 og 10. 1833 købte han Nr. 11 og 1835 Nr. 3. Han skal have drevet Gaarden fra Gyldenholm, idet han tog ned til Stenmagle med Mandskab, Vogne og Redskaber og udførte nødvendige Arbejder, og det har vel kun været hans Mening at tjene Penge paa den, thi 22. Decbr. 1835 solgte han Ejendommen til Gustav Rejn-

holdt for 2000 Rdl. Sedler. Denne solgte igen Gaarden 1841 til Jørgen Rejnholdt Lüstrup af Appelsbjerggaard for 3500 Rdl. Sedler. Den 15. Juni 1859 solgte Lystrup — som han paa den Tid skrev sit Navn — Gaarden til Niels Madsen for 11200 Rdl., og han ejer den nu og har kunnet holde 50 Aars Jubilæum som Ejer. Niels Madsen er født 1832 og har været gift med Johanne Mortensdatter (1834—1894).

Der siges om denne Gaard, at ingen Ejer er død paa den i de sidste 100 Aar, og det ser ud til at passe; i al Fald er det ikke Tilfældet her som ved de fleste af Byens Gaarde, at den er gaaet fra Ejer til Ejer som Arv.

Stenmaglebjerg, eller som Generalstaben skriver det: Stenbjergmagle, er højtliggende, indtil 32 m. Tidligere skal Bakken have været dækket af en Mængde store Rullesten, hvorfor Gaarden har et lille Hartkorn, uagtet Jordens Beskaffenhed er fortrinlig. Stengærder med store Sten vidner derom.

Hulebækhuset. Matr. Nr. 10efg, er Parcel fra Stenmaglebjerg. 1843 tilhørte dette Boelsted Mathias Mortensen; efter ham Lars Mathiasen (1826—1894) med Hustru Ane Pedersdatter (1831—1890); dernæst Niels Mortensen med Hustru Maren, og nu af Axel Jørgen Vilhelm Correll Sonntag, f. 1881, og Hustru Anna Sine Hansen, f. 1882.

Hele Matr. Nr. 10 har oprindelig været paa ca. 100 Td. Ld. med 6 Td., 6 Skp., 3 Fdk. og $1^1/_4$ Alb.

Maglebjerggaard, Matr. Nr. 11 ab, ligger paa en 33 m høj Bakke, hvorfra der er en meget smuk Udsigt til alle Sider. Marken skraaner mod Syd og Nord og former sig noget nær som et Sadeldækken over en Hesteryg med Gaarden som Rytter.

1843 tilhørte Gaarden Niels Jensen (1799—1863) og Hustru Ane Kirstine Kristensen (1818—1899). Nu tilhører den Christen Sørensen, f. 1854, og Hustru Eline Hansen, f. 1856.

Fruergaard, Matr. Nr. 12a, Selvejergaard, købt fra

Lyngbygaards Gods. 1843 havde Ole Nielsen Gaarden i Fæste. Derefter Peder Andersen (1816—1889) med Hustru Maren Kristensdatter (1824—1883); nu som Ejer Anders Pedersen, f. 1853, med Hustru Kirstine Madsen, f. 1865 i Stenmaglebjerggaard.

Den kendte gamle Jens Kristensen, der boede ved Præstestrædet til Huset paa Nr. 50 brændte, fortalte mig engang paa sin ejendommelige Maade, at der fra en Stensætning fra Oldtiden paa Fruergaards Mark til „den brændte Tjørn" paa Kanehøjgaards Mark gik en Sti, hvorpaa Græsset aldrig groede. Da jeg spurgte, hvem der gik der, svarede han, at „det nævnede man ikke".

En Aften i taaget Vejr hørte jeg paa nævnte Sted nogle afskyelige Hyl, der vist kom fra en sulten Ræv. Længere fremme skimtede jeg noget mørkt paa en Stenbunke og gik hen for at se, hvad det var. Idet jeg rørte ved det mørke med min Stok og mærkede, at det var Tøj, sprang en Kvinde op i stor Forfærdelse. Jeg spurgte, om hun var syg, men hun svarede nej og løb sin Vej. I det samme raslede det i Stenene, og jeg skimtede en lille Dreng fare frem og sætte efter hende. Har de to hørt om Pusleriet paa det Sted, eller har de antaget mig for Trolden fra Kanehøj? Det var sikkert en Moder, der glemte sin lille Dreng! Jeg har aldrig faaet Sagen opklaret, men jeg er vis paa, at de tiltroede mig Evne til at hyle saa „skræksomt", og at de siden har kunnet fortælle, at de baade har hørt og set Trolden — og „det er baade sandt og vist".

Hyldetoft, Matr. Nr. 13a, har tidligere ligget i Byen. Peter Madsen købte som Fæster Gaarden af Lyngbygaards Gods. 1843 havde Mads Jensen den i Fæste. Han efterfulgtes af Sønnen P. Madsen (1836—1903) med Hustru Gunild Marie Rasmussen, f. 1840. Sidstnævnte, der i flere Aar besad den som Selvejergaard, overlod den til Sønnen Jørgen Madsen, f. 1872, gift med Anna D. Andersen, f. 1883, og byggede sig et kønt Hus paa Gaardens gamle

Plads i Byen. En Bruger, før Mads Jensens Tid, fortælles der om, af en gammel Mand, at han havde en „Benrad af en Ræv" hængende paa Loftet ved Sædbunkerne. „Saa fik han en Karl, han hed forresten Kyd-Klavs, og ham formanede han til ikke at røre ved noget, naar han i Mørke kom paa Loftet, men Klavs agtede ikke derpaa. En Nat, han kom derop, pillede han ved Ræven og brækkede et Par Ben paa den; men det skulde han ikke have gjort, for i det samme fik han en saadan en paa Kassen, at han røg paa Hovedet ned ad Stigen. Saa kunde han nære sig!"

Lykkebjerggaard, Matr. Nr. 14a, er købt af Hans Madsen 1907 af Lyngbygaard Gods, og har Navn efter en Bakke, der ligger bag i Marken, vesterude ved Raabjerg. 1843 sad Anders Andersens Enke som Bruger af Fæstet. Hun efterfulgtes af Sønnen Mads Andersen (1811—1877) med Hustru Sabine Jensdatter (1825—1907). I 30 Aar var Gaarden i hendes Brug og da hun døde, købte Sønnen den. Hans Madsen, f. 1850, og Hustru Dina Marie Anna Madsen f. 1862.

Lykkegaard, Matr. Nr. 15a, 26b, 27b og 52 er Selvejergaard, købt fra Lyngbygaards Gods.

Af Byens gamle Agernavne omfattes Nr. 15a i Toften, Bredemad, Lykkebjerg, Brændsholm, Stenvanding, Langager, Tise Toft, Lerbjerg, Tornager, Kukmosen, Gerlændere og den svedne Mose.

1843 var Ole Pedersen Fæster af Gaarden. Den næste var Anders Jensen (1828—1902), gift med Kirsten Olsdatter (1818—1871). Han købte Gaarden til sin Datter Karen, f. 1854, der var gift med Gmd. Jens Johansen af Flakkebjerg (1844—1907), men boede selv paa Gaarden i Egeslev, som han styrede til sin Død. J. Johansen og hans Hustru solgte Gaarden i Flakkebjerg og flyttede til deres egen Gaard i Egeslev, hvor de opførte en smuk Stuebygning og anlagde en meget smuk Have. 1912 giftede J. Johansens Enke sig med Aage Hollitsch Lønstrup, f. 1864 i Roskilde.

Fladmosegaard, Matr. Nr. 16a, 37a, Selvejergaard, købt fra Lyngbygaard Gods. 1843 var Hans Albrechtsen Fæster paa Gaarden. Ved hans Død fæstede Johan Madsen den og flyttede Bygningerne ud i Marken. Han er født 1825 paa Langeland, død 1916, og blev gift med Hans Albrechtsens Datter Karen Marie (1834—1904). Johan Madsen var den første Fæster her i Byen, der købte sin Gaard, og da Alderen tvang ham, efter Hustruens Død, afstod han den til Gmd. Jens Olsen af Gierlev, f. 1850, der var gift med hans Slægtning Hannesigne, f. 1854.

Søborggaard, Matr. Nr. 17a, 40a, 3b og 57b, er Fæstegaard og vil foreløbig ikke blive solgt — for Jagtens Skyld. Af Byens gamle Agre har Gaarden: Søborgagre, Gravengen, Heldingen og Stymperlig. Fortegnelsen og Kortet over Byens øvrige Agernavne, der brugtes Mand og Mand imellem før Udskiftningen 1783, er forgæves søgt paa Matrikulskontoret.

Under Omtalen af Baadslunde vil der blive Lejlighed til at betragte denne Bys Agernavne.

1843 var Jens Kristensen Fæster paa Gaarden. Derefter Hans Eriksen (1826—1897), som var gift med Birthe Jørgensdatter (1814—1895). Nu er Gaarden fæstet af Hans Hansen, f. 1856. Hans 1ste Hustru var Karen Marie Olsen (1871—1911), hans 2den Hustru Anna Jacobine er født 1868.

Højstrupgaard, Matr. Nr. 18, er ligeledes Fæstegaard for Jagtens Skyld, for at frede om Søhus Plantage. Paa Vejen over Gaardens Mark, kort før man kommer til „Hovledet" findes en lille Ophøjning, der af Oldgranskere betegnes som en ældgammel Offerplads, fordi der i samme findes ildskørnede Stene. To andre Gravhøje skal der i ældre Tid have været paa Marken. Langs denne løber Bjerge Aa, over hvilken der fører en Spang og et Vadested. Længere vester paa, ved Skovens nordvestre Hjørne, har sandsynligvis Jerslev Bro ligget. Der er Spor af Vej ved Højstruphus Nr. 2. Højstrupgaards Mark er en Del af den

ødelagde Højstrup Bys Jorder. 1843 var Hans Christiansens Enke i Besiddelse af Fæstet. Hendes Mand døde 1836. Af senere Fæstere nævnes Lars Hansen (1815-1856) og Niels Andersen, f. 1833 (1ste Hustru Karen Eriksdatter, f. 1833, d. 1858. 2den Hustru Kirsten Jensdatter, f. 1839, d. 1866), hvis 3die Hustru er Anna Larsen, f. 1846. Nu har Lars Albrecht Andersen, f. 1871, og Hustru Kirsten Kristine Andersen, f. 1881, Gaarden i Fæste.

Maglebjerggaard, Matr. Nr. 19a, regnes som hørende til Baadslunde By, hvorfra Gaarden blev udflyttet, for at give mere Jord til Deling mellem Byens nuværende Gaarde, efter at Gerdrup havde tilegnet sig Lange- og Smedemarken fra 2 Gaarde; men dens nuværende Jord hører til Egeslevmagle Bymarker. Gaarden, der før var Fæste under Gerdrup, er nu Selvejendom.

1843 havde Mads Sørensens Enke Gaarden i Fæste. Derefter hendes Søn Jens Madsen (1842—1908), med Hustru Karen Marie Jensdatter, f. 1853, der nu ejer Gaarden. Den ligger 27 m over Havet.

Kanehøjgaard, Matr. Nr. 20a, Fæstegaard, har før hørt under Lyngbygaard Gods, men gik i Arv til Fru Mary Bay, f. Qvistgaard, der nu — 1914 — har solgt den til Fæsteren og Gerdrup.

I Kanehøj boede i gamle Dage en Trold, der huserede stærkt i Folks Fantasi. Han var særlig slem til at ombytte nyfødte Børn med sit eget Afkom og derfor var det Skik, naar der hentedes Jordemoder i Skelskør, at sende to Mænd med Vognen. Den ene skulde sidde bag ved Jordemoderen og holde i hendes Overtøj, ellers tog Trolden den Plads og kom derved tilstede ved Barselfærden. Forøvrigt sikrede man sig yderligere ved straks at anbringe en Synaal eller andet Staal i det nyfødte Barns Hue. Og dog kunde der ske Forbytninger; men disse menneskelignende Væsener blev kun smaa og tykke — sa' man.

Kanehøjs Top har været Rettersted og har sidste Gang været brugt dertil omkring Aar 1850. I gamle Dage,

da Landevejen — som nu — gik Vesten om Højen og ind igennem Baadslunde, var der N. for denne By et Led, som kaldtes „Pineled", fordi særlig grove Forbrydere maatte standse der paa Vejen til Retterstedet for at blive knebne med gloende Tænger. Derfor kaldes Marken mellem Gerdrupvejen og Longen endnu „Pineledsmarken".

Da den ny Landevej til Skelskør blev anlagt 1848, blev der fundet Oldsager ved Højens Fod, men de gik til Spilde. Foruden „den brændte Tjørn", som er omtalt under Nr. 15, Fruergaard, fandtes der i Dalen N. for Kanehøj en navnkundig Kilde; men det vides ikke, om det har været en Helligkilde med helbredende Kræfter.

1792 flyttede Fæsteren Elias Nielsens Forældre Gaarden ud fra Egeslevmagle. Han blev født 1792 og skal være død 1829. Henning Larsen (1789—1864), gift med Maren Eliasen, overtog Gaarden nævnte Aar. 1857 blev Christian Hansen Christiansen (1817—1878) og Hustru Karen Henningsdatter (1828—1892) Fæster og deres Søn Hans Peder Christiansen, f. 1860, med Hustru Karoline Olsen, f. 1860, har nu Gaarden.

Dybkærgaard, Matr. Nr. 21, er Selvejergaard, men var tidligere Fæstegaard under Holsteinborg Gods. Tidligst Ejer var Lars Kristensen (1819—1890) og Hustru Kirsten Nielsdatter (1810—1886). Nuværende Ejer er Niels Larsen, f. 1860, der er gift 3die Gang. 1ste Hustru Maren Nielsen (1862—1892), 2den Hustru Helene Marie Friis (f. i Sønderjylland 1859, d. 1915), 3die Hustru Anne Rasmussen, f. 1886.

Om denne Gaard fortæller en ældre Mand, at den tidligere havde to Porte, der laa lige for hinanden, og at „Nattejægeren" havde sin Vej derigennem. Da den ene Port blev flyttet, kom han ikke mere. „Hvad red han der efter", spurgte jeg. „Etter Ellepigerne", svarede han nok saa rask. Lignende Sagn har man fra andre Steder i Landet. Han kaldes ogsaa „Goen".

Heldgaard, Matr. Nr. 22, Selvejergaard, var tidligere

Fæstegaard under Holsteinborg Gods. Det var paa denne Gaards Mark, at den store Kirkeklokke blev støbt.

1843 havde Jens Nielsen (1799—1841) og Hustru Mette Madsdatter (1796—1875) Gaarden. Deres Søn var Bendt Jensen (1830—1874), gift med Ane Kirstine Nielsen fra Holmegaard, f. 1839, d. 10 Febr. 1917. Nu tilhører den Niels Bendtsen, f. 1860, og Hustru Maren Petersen, født 1874.

Brogaard, Matr. Nr. 23, er nu Selvejendom, men var tidligere Fæstegaard under Holsteinborg Gods. 1843 havde Niels Larsen Gaarden i Fæste. Han, der levede fra 1798 til 1870, var gift med Ane Sofie Christensen (1822—1895). Nu er Christen Hansen, f. 1853, og Hustru Anne Kirstine Jensen, f. 1863, Ejer af Gaarden.

Andelsmejeriet „Egedal" tilhører Omegnens Jordbrugere, og er bygget paa Matr. Nr. 13 d. Bestyres af C. Larsen. Bageriet, Matr. Nr. 64c, tilhører og drives af H. P. Olsen. Brugsforeningen er oprettet 1876 og ejer eget Hus paa Matr. Nr. 64e, J. P. Hansen er Uddeler.

Amtskommunens Hus, Matr. Nr. 41 og 58 var Bolig for Jordemoder K. M. Christensen, f. 1839, til 1914; nu af Fru Vestergaard.

Frankerup.

Frankerup By ligger paa et Højdedrag, der tæt ved Byen har en Højde paa 27 m. Derfra sænker Landet sig mod „Øllemosen", som paa hele sin Vej gennem Sognet er 13 m over Havet.

Da Byen kun havde 2 Vange, blev en Del af Højstrup Bys Jorder udlagt til den 3die Vang, og ved Udskiftningen 1794 blev 2 Gaarde udflyttede og 7 liggende i Byen. 5 Huse fik ialt 18 Td. Land, nemlig to tidligere Huslodder og en saakaldt „lille Gaards" Jorder, og Gaardene afgav saaledes slet ingen Jord til Huslodderne.

Af Byens Gaarde er Matr. Nr. 8 solgt og udstykket; af Husene er Matr. Nr. 11, 11b, 12 og 13a solgt. Det øv-

rige af Byen er Fæstegods under Gyldenholm og kaldes nu „Frankerup Godset".

Broen over „Øllemoserenden" ved Bæksgaard hedder „Uglebro" — tidligere kaldtes den „Øglebro".

Længere Øst paa findes en Spang paa Kirke- og Skolestien over samme Vandløb.

Brugere af Frankerup Bys Jorder.

Langgaard, Matr. Nr. 1. 1843 Niels Larsen (1802-1868) gift med Ane Larsdatter (1803—1870). Peder Johansen f. 1840, gift med Maren Nielsen (1848—1915).

Kirkelykkegaard, Nr. 2. 1843 Niels Jørgensen. Jørgen Nielsen (1836—1891), hvis Enke endnu er Fæster af Gaarden, f. 1851.

Kildegaard, Nr. 3, 12b, 13b, 14b, 4b og 6b. 1843 Niels Nielsen, derefter Hans Pedersen (1820—1899) og nu Hans Jensen, f. 1869, gift med Anna Marie Christensen, født 1875.

Stokkebjerggaard, Nr. 4a. 1843 Lars Christensen, hvis Enke afstod Fæstet til Johan Jespersen, f. 1859, gift med Maren Kirstine Jensen, f. 1862.

Bredegaard, Nr. 5ab. 1843 Morten Hansen, hvis Enke besad Gaarden som Fæster i 25 Aar, og døde 1903, 93 Aar gammel. Hendes Sønnesøn Niels Fr. Jensen, f. 1873, fæstede derefter Gaarden og blev gift med Maren Sofie Hansen, f. 1881.

Boldgaard, Nr. 6a og 11a. 1843 Anders Madsen, hvis Enke sad paa Fæstet i mange Aar, derefter fik Jørgen Petersen, f. 1867, Gaarden, gift med Oline Vilhelmine Olsen, født 1869.

Nørager, Nr. 7. 1843 Lars Larsen. Efter ham Peter Olsen, f. 1833, d. 1915, og Hustru Johanne Andersen, f. 1837, d. 1915.

Bæksgaard, Nr. 8, udparcelleret. 1843 Jens Jørgensen, derefter af Bendt Jørgensen, Christian Jensen (1825-79) og Hustru Sidse Kristiansen (1822—1899), Jørgen Kristian-

(Fortsættes Side 87)

Matr. №	Stedets Navn	Bruger	Areal Td.	Ld.	Hartkorn Td.	Sk.	Fk.	Afgiftspl. Ejendomsskyld	Ejer A F L
			Td.	Sk.				Kr.	
1	Langgaaard	Peder Johansen	53	„	6	5	1	36000	F
2	Kirkelykkegaard	Jørgen Nielsens Enke	49	„	6	5	3	30000	F
3fl	Kildegaard	Hans Jensen	58	„	7	4	2	41000	F
4a	Stokkebjerggaard	Johan Jespersen	69	„	7	2	2	42000	F
5ab	Bredegaard	Niels F. Jensen	68	4	7	1	„	30000	F
6a	Boldgaard	Jørgen Petersen	55	3	7	1	2	36000	F
7	Nørager	Peter Olsen	52	6	7	1	1	36000	F
8a	Bæksgaard	Niels P. Christensen	19	„	2	„	1	13000	E
8b		Niels P. Madsen	25	„	2	3	„	20000	E
8c		Niels Olsen	9	6	„	6	„	9000	E
8f		Niels P. Nielsen	4	„	„	2	3	2500	E
8g		Peder Olsen	3	„	„	2	1	2000	E
8i		Søren Christensen	„	2	„	„	„	3000	E
8k		Niels Chr. Larsen	6	„	„	6	1	4000	E
9	Møllemarksgaard	Carl Jensen	80	3	6	2	2	32000	F
10	Vibeholm	Peder Pedersen	4	1	„	3	1	1500	E
11b 12		Carl Bondesen	7	„	„	5	„	4000	E
13a	Bukkedal	Anton Hansen	4	2	„	2	2	1000	E
14a		Niels Hansen	3	5	„	2	2	1000	L

sen (1862—1899) med Hustru Mette Sofie Jensen, f. 1870, Niels Peder Madsen, f. 1876, med Hustru Mette Sofie Jensen, f. 1870, der opgav Fæstet og købte 25 Td. Land af Lodden, hvor han byggede en ny Gaard. Matr. Nr. 8a blev derefter solgt og havde forskellige Ejere, der solgte væk paa Lodden, til der blev 19 Td. Land tilbage. Dens Ejer var Niels Peder Christensen, f. 1869, og Hustru Ane Katrine Dorthea Holst, f. 1870 — der solgte Gaarden til Smed Johannes Larsen, Egeslevmagle, 1914.

Møllemarksgaard, Nr. 9. 1843 Niels Jensen. Siden hen Peder Nielsen (1831—1904) og Hustru Ane Christensen (1830—1907). Nu Carl Jensen, f. 1880, og Hustru Karen Nielsen, f. 1875.

I Frankerup skal — efter mundtlig Beretning — i Vaaningshuset paa Kirkelykkegaard have været Tømmer fra en for ca. 250 Aar siden nedbrudt Hovedbygning paa Gerdrup eller en Del af samme. Bjælkerne var af svært pommersk Fyrretræ, og paa et „Panelværk" i Dagligstuen var skaaret „N. O. S. — B. I. D. 1648".

Gerdrup.

a) Gerdrup Hovedgaard, Matr. Nr. 1 A 2,34 — af Baadslunde Nr. 19, 4 a, 4 d, 15, 3 b og 5 d — har 344 Td. 4 Skp. Land, Hartkorn 33 Td. 2 Skp. 3 Fdk. 1 Alb.; E.-Skyld 270,000 Kr.

b) Matr. 1 D, Skov, 21 Td. 5 Skp. Ld., Hrtk. 4 Skp. Skovskyld, E.-Skyld 8000 Kr.

c) Matr. 1 C, Hus, $2^1/_2$ Skp. Ld., Hrtk. 1 Fdk. $^3/_4$ Alb., E.-Skyld 2000 Kr.

d) Matr. 1 E, Skov, 52 Td. Ld., Hrtk. 4 Td. $2^1/_2$ Alb., E.-Skyld 10,000 Kr.

e) Matr. 2 P, Skov, 14 Td. Ld., Hrtk. 4 Skp. 1 Fdk. 1 Alb., E.-Skyld 13500 Kr.

Gerdrup er en meget gammel Gaard ved Skelskør Nor. Paa et af Historiografen Langebæk, før Aar 1300, tegnet Kort over Sjælland findes baade Gerdrup Gaard og Landsbyen „Ljungbye", hvorimod Hovedgaarden Borreby

skal mangle. Den har tidligere været omgivet af Grave, hvis Sløjfning ligger langt tilbage i Tiden; de sidst nedrevne Bygninger, som var 200 Aar gamle, var byggede over de fyldte Grave. Navnet udledes af Mandsnavnet Gejr, Geiri, Giurd, eller af Kvindenavnet Gerd. Af ældre Former for denne Gaards Navn kan nævnes Gerderup, Gerdorp, Gerethorp.

Om Ejerne af Gaarden er fortalt forud.

Gaardens Marker. „Langemarken" hørte under Baadslunde Bys 3 Vange og udgjorde den ene, men 1795 blev den lagt under Gerdrup. Den bestod af 2 Gaarde, hvoraf „Smedemarken" havde følgende gamle Byagre: Smaa Lerbjerg, Store Lerbjerg, Store Langager, Smaa Langager og Stuemoseagre. „Baadslundemarken": Storkeagre, Byagre, Tofterne og Slatteragre.

Gaardens gamle Marker var: Ellehavemarken, Pattesøe-, Fruerskov-, Hare-, Ravne-, Parke- og Pineledsmarken.

Ravnemarks Huse (efter et Kort fra 1795). De to Gaardlodder fra Lyngbygaard omfattede Agrene: Traneengskrogen, Lundemose, Søndrekrogen, Stavnslod med Stavnshøj (og den mest elendige Sandjord i Sognet). For Lundebjerg (Bakke paa 34 m), Bag Lundebjerg, Eng Land, Lange Lundebjerg, Hvedeland (ca. 13 Td. Ld. Lerjord), Lungeengs Ager og Lungeeng (de to sidste nu Skov).

Lyngbygaard.

Hvorledes denne Gaard blev til er forhen fortalt. Gaarden har følgende Matr. Nr.: 1 A, 1 B, 1 C, 2 A, 2 q og 3. 714 Td. 4 Skp. Ld.; 70 Td. 3 Fdk. Hrtk., skyldsat for 400,000 Kr.

Søhus Plantage bestaar af Matr. Nr. 12 bc, 13 bc, 14 bc, 15 bc, 16 bc, 17 bc og 20 bc og var i tidligere Tid Græslodder til Fæstegaardene i Egeslev. Den er paa 87 Td. 4 Skp. Ld.; 5 Td. 3 Skp. 3 Fdk. 2^{1}_{4} Alb. Hrtk., skyldsat for 25000 Kr.

Matr. 2 b, Søborghus, 1 Td. 4 Skp. Ld., 1 Skp. 1 Fdk.

$2^1/_2$ Alb. Hrtk., skyldsat for 2000 Kr. Huset brændte i 1913 og blev opført paany paa Gaarden Nr. 17 a paa Søborgagre paa 1 Td. 4 Skp. Ld. Den gamle Huslod inddroges under Lyngbygaard, som derved blev paa 716 Td. Ld.

Hovedgaardens Marker er: Tørrekande- eller Tvillinghøjsmarken, Lundebjerg eller Tranehøjsmarken, Stavnshøjmarken, Ravnemarken, Grønhøj-, Ydre-, Indre-, Stenkiste-, Erremose-, Fuglesangs-, Husmandsengen og Sortehulsmarken.

Tørrekandemarken ligger ved Tørrekandehuset, som er opført indenfor Boslunde Sognegrænse. Tørrekande søges forklaret ved, at vejfarende i gamle Dage forsynede deres tørre Kander med Vand ved dette Hus, hvor der var et godt Vandsted; men Forklaringen er vist meget tvivlsom. Paa Marken findes to Kæmpehøje og i Stenkistemarken en Stendysse. Det laveste Punkt i Erremose tæt ved Aaen er 6 m over Havet.

Lyngbygaard kaldes i daglig Tale af ældre Folk for „Lomby".

Baadslunde.

Før Udskiftningen af Byen 1793 havde den efter gammel Skik 3 Vange. Strandmarken, Møllemarken og Langemarken, hvoraf den sidste, der strakte sig fra Byen til Raabjerg, kom ind under Gerdrup. En Gaard var tidligere flyttet ud paa Matr. Nr. 19 under Egeslevmagle for at forøge Arealet for de andre og til Deling blev der 264 Td. Ld. Deraf udlagdes 13 Td. Ld. til Huslodder og 16 Td. 2 Skp. til Kanehøj Mølle.

A. Strandmarken blev delt mellem 2 Universitetsgaarde og 1 Gaard af Gerdrup Gods.

1) Rolighedsgaard (Universitetsgaard), der nok tidligere hed „Kildegaard", fik Agrene: Skovbanke-Vaashøns- (Nabo til Gerdrup Sletteragre i Pattesøemarken), Baune-, Strand- og Smaaagre.

Skovbanken eller Skovbjerg er 29 m. høj. Paa dette

Sted og paa Bauneagre har der været en Række Stensætninger fra Oldtiden (har den forrige Ejer fortalt), og naar man ser den udflyttede Gaards Kampestenslænger, kan man forstaa, hvortil Stenene er brugt.

2) Skydebjerggaard (Universitetsgaard) fik Agre sammen med Galbuegaard derved, at Skellet mellem disse to Gaarde for en Del gaar paa tværs af Agrene. De nævnes derfor under eet som Tofteagre, Fetter-, Sten-, Sænkekær- (med en Dam), Skiftekors- (med en Dam), Loddenhøns-, Skydebjerg-, Klint-, Davs-, Krog-, Galbue- og Skidenagre.

Paa Skydebjerggaards Mark fandtes 1874 Resterne af en Jettestue; kun — og det var desværre meget — Overliggerne manglede, og Resten forsvandt, da Gaarden nogle Aar efter blev flyttet ud fra Byen. Det var et stort, smukt bygget Kammer med vældige Stene i Væggene og stensat Indgang i Øst. Ved Aabningen af Kammeret fandtes Urner, Ben og et Bronzesværd, der blev ødelagt.

3) Galbuegaard er kaldet saaledes efter nogle Agre, der ved et Vandløb havde faaet en uheldig Form.

B. Møllemarken afgav Jord til 3 Gaarde.

1) Gadeholmsgaard, der modtog Gade-, Nordre Gaard-, Stahr-, Gaard-, Sten-, Sarl- og Trorieagre. Af denne Gaard er en betydelig Del lagt ind under Gerdrup Gaard. Tilbage er de 4 sidstnævnte Agre.

2) Kirkebjerggaard dannedes af følgende Agre: Gundmands-, Alboe-, Humper-, Love-, Møllebjerg-, Mellemmose-, Præstebro-, Kirkebjerg-, Tofte- og Ganteholmsagre. Ind under Gerdrup Gaard er nu lagt den første og de 4 sidstnævnte. Til Resten er ved Køb føjet 8 Td. Ld. af Matr. Nr. 19 af Egeslevmagle, men uden Fæste.*)

3) Brennestensgaard er dannet af Agrene: Møllemarks-, Brennestens- (hvor Dyssen ligger) og Trorieagre. Denne Dysse er fredet. Dens Overligger hviler paa 3 store Stene; en 4de Sten danner Tærskelen til Rummet. En

*) I Aaret 1916 har Chr. Christensen købt Fæstegaarden for 12500 Kr.

firkantet Indhegning af meget store Stene danner Ramme om Dyssen. En anden Dysse laa tæt ved Gaarden og var af en tidligere Fæster bestemt til Ødelæggelse, fordi han vilde udvide Gaardspladsen ved at flytte en Udlænge til Dyssens Plads. Han fik skudt Overliggeren, men da hans Køer samtidig blev syge, opgav han Arbejdet og lod Resten af det gamle Minde blive liggende. En Hyld fæstede sig i Ruinerne og er nu bleven en stor Busk, der breder sine Grene ud over Stenene. Efter Brennerdys har Gaarden sit Navn. Generalstaben kalder den for Brændstensgaard og det er muligvis rigtigt, men jeg lader den dele Skæbne med de gamle Agernavne, der er opførte her efter et gammelt Udstykningskort, hvor de er skrevne som de nævnedes i Folkemunde i den Tid — ved Lag 1793.

Kanehøj Mølle fik Lange Maglebjergs Agre. I denne Møllegaard holdtes tidligere Flakkebjerg Herredsting, som derfor ogsaa ofte skal være nævnet som „Kanehøjting". Hvor naar dette har fundet Sted, kan jeg ikke finde Oplysning om, men naar der fortælles, at Skelskør Raadhus faldt sammen 1675, og at der i 60 Aar ikke var noget Raadhus i Byen, er det muligt, at Tingstedet i den Tid har været forlagt til Møllegaarden. Da der endvidere i gammel Tid kun var et lovbestemt Antal Møller, er det sandsynligt, at Fjenderne har skaanet Møllen for Brødets Skyld.

I Møller Lars Hansens Tid brændte den gamle, tjærede Stubmølle — et prægtigt Skue i den stille Aften, da Tusinder af brændende Tjære- og Melpartikler blinkede i den røde Røg, som Guld i et prægtigt Tæppe.

Brugere af Baadslunde Gaarde.

Kildegaard eller Rolighedsgaard, Matr. Nr. 1. 1843 var Lars Nielsen (1799—1888), med Hustru Maren Christiansdatter (1806—1868), Ejer af Gaarden. Derefter Jens Larsen (1834—1896) og Hustru Maren Kirstine Sørensdat-

(Fortsættes Side 93).

Matr. №	Stedets Navn	Bruger	Areal Td. Ld.		Hartkorn			Afgiftspl. Ejendomsskyld	Ejer A F L
			Td.	Sk.	Td.	Sk.	Fk.	Kr	
1a, 14, 18	Rolighedsgaard	Hans Larsen	53	4	6	1	1	35000	A
2a	Skydebjerg	Jens Hansen	53	„	6	2	3	36000	A
1b	Baadsl. Long	Niels Kristensen	4	„	„	1	1	1000	E
2b		H. P. Henningsen	7	4	„	2	1	4000	E
3a	Galbuegaard	Niels Hansen	41	„	5	„	„	30000	F
3fl	Baadsl. Long	Jens Kristensen	10	3	„	2	1	1500	L
4b	Gadeholmegaard	Frederik Hansen	20	5	2	6	3	17500	F
5b, 19b	Kirkebjerggaard	Jens Kristensens Enke	28	5	1	6	„	19500	F og E
6	Brennestensgaard	Kristen Larsen	46	4	5	5	3	28000	F
7	Kanehøj Mølle	H. Christiansen	17	„	1	7	3	25000	Forp.
8, 12	Vinterkroghus	Hans P. Pedersen	3	6	„	3	„	900	L
9, 13, 16, 4c	Smedien	Frederik F. Jensen	5	5	„	4	3	3800	L
10, 11	Vinterkrogen	Niels P. Pedersen	3	6	„	3	1	900	L

ter (1839—1900) og nu Hans Larsen, f. 1873, og Hustru Anna Katrine Hansen, f. 1880.

Skydebjerggaard, Matr. Nr. 2a. 1843 var Jens Hansen Ejer. Efter ham Hans Jensen (1822—1874) og Hustru Hanne Christensen (1819—1893). Nu Jens Hansen, født 1863, og Hustru Anna Petrine Larsen, f. 1872.

Galbuegaard, Matr. Nr. 3a. 1843 var Peder Mortensen Fæster af Gaarden. Siden Morten Pedersen (1801—1868) gift med Maren Madsen (1805—1883), og Kristen Mortensen (1834—1910) og Hustru Karoline Mortensen (1842-1908). Nu Niels Kr. Hansen, f. 1876, og Hustru Ane Marie Mortensen, f. 1880.

Gadeholmegaard, Matr. Nr. 4b. 1843 Christen Rasmussen. Hans Christensen (1828—1890) og Hustru Ane Kirstine Larsen, f. 1832. Frederik Hansen, f. 1864, og Hustru Sara Kirstine Hansen, f. 1864.

Kirkebjerggaard, 5b, 19b. 1843 Rasmus Mogensen. Kristen Jensen (1808—1860) og Hustru Hanne Henriette Miede (1817—1892). Jens Christensen (1847—1899) og Hustru Maren Larsen, f. 1853.

Brennestensgaard, Matr. Nr. 6ab. 1843 Kristen Kristensen. Jens Kristiansen (1807—1894) og Hustru Anna Ivarsdatter (1816—1868). Kristen Larsen, f. 1869, og Hustru Marie Hansen, f. 1874.

Kanehøj Mølle Matr. Nr. 7. 1843 Møller Torm. Lars Hansen. Carl Christiansen (1840—1901) og Hustru Johanne Marie (1833—1908). Hans Christiansen, f. 1864 og Hustru Karoline Berg, f. 1869.

Egeslevlille.

Hvad der har givet Anledning til Navnet, vides ikke, men meget taler for, at den tidligste Befolkning er vandret ud fra Egeslevmagle. Ved Sognedannelsen blev Byen delt mellem Tjæreby og Egeslev, og den nordre Vang blev ved sidstnævnte Sogn. Provst Beyer henlægger Delingen af Byen mellem de to Sogne til Biskop Paladius' Tid, om-

trent 1560, og det er sandsynligvis rigtigt. Egeslevlille By har tidligere været Fæstegods under Basnæs, men alt, hvad der ligger her i Sognet er nu Selvejendom.

Brugere af Egeslevlille Jorder.

Torbjerggaard, Matr. Nr. 1. 1843 nævnes Rejnholdt. Siden Kristen Jørgensen, Fæster. Hans Knudsen købte Gaarden, og solgte den til Christen Petersen, f. 1876, og Hustru Jacobine Marie Hansen Klyver, f. 1882.

Hyldsgaard er delt i to Dele. Matr. Nr. 2a og 2b. 1843 var Hans Kristensen Fæster (1801—1890), gift med Kirsten Christensdatter 1787—1871). Siden fæstede Christen Hansen, f. 1838, og Hustru Malene Pedersen (1839-1909) Gaarden og købte den. Nu er Jens Peder Madsen, f. 1873, og Hustru Maren Hansen, f. 1881, Ejer.

Matr. Nr. 2b har tilhørt Peder Pedersen (1824—1886), hvis Enke, f. 1832, endnu lever. Nu er Niels Hemming Rasmussen, f. 1875, og Hustru Margrete Pedersen, f. 1863, i Besiddelse af Gaarden, som de har udvidet ved Købet af $4^1/_2$ Td. Land fra Tjæreby Sogn.

Sandbjerggaard var delt i 3 Parceller. Grænser op til Tjærebæk Long. 1843 var Morten Sørensen Fæster. Senere Jens Jørgen Birch. Som Ejer nævnes Peder Rasmus Pedersen, der solgte Gaarden til Peter Petersen, f. 1864, og Hustru Anna Margrete Pedersen, f. 1871.

Matr. Nr. 3b. Af tidligere Ejere nævnes Niels Mortensen (1823—1903) og hans Søn Jens Mortensen, der solgte Gaarden til Hans P. F. Larsen Holst, f. 1882.

Matr. Nr. 3c var Huslod, der tilhørte Jørgen Larsen (1823—1896) og Hustru Ane Sørensdatter (1827—1904). Parcellen er nu føjet til 3b.

Trestensgaard blev delt i 4 Parceller. Deraf er 4a drevet sammen med 8ac af Egeslevmagle.

4b blev kaldet „Aabjerggaard". 1843 var Christen Larsen Fæster af Trestensgaard. Som Ejer af 4b nævnes Corfix Nielsen (1841—1906) og Hustru Dorthea Marie Chri-

(Fortsættes Side 96).

Matr. №	Stedets Navn	Bruger	Areal Td. Ld.		Hartkorn			Afgiftspl. Ejendoms-skyld	Ejer A F L
			Td.	Sk.	Td.	Sk.	Fk.	Kr.	
1	Torbjerggaard	Kristen Pedersen	68	„	6	6	3	34000	Ejer
2a	Hyldsgaard	Jens Peder Madsen	39	„	4	6	„	24000	„
2b		N. H. Rasmussen	21	4	2	5	„	16500	„
3a	Sandbjerggaard	Peter Petersen	39	2	4	5	3	26000	„
3bc		Hans L. Holst	25	1	3	„	1	20000	„
4a	drives u. 8a i Egeslevm.								
4b	Aabjerggaard	Jens Peder Rasmussen	20	„	2	1	3	17000	„
4c, 3c		Søstrene Rosenkvist	7	6	„	7	3	5200	„
4d		Hans Martin Pedersen	10	„	„	7	2	7000	„
3d o. fl.		Jørgen Nielsen	12	„	„	3	2	5000	„
5		Steffen Jørgensens Enke	„	3	„	„	„	„	„
14	Smedje	Jens Peder Jensen	„	1¼	„	„	½	600	„

stensen, f. 1845. 1913 købte Jens Peder Rasmussen, f. 1885, og Hustru Hanne Marie Christensen, f. 1886.

Nr. 4d har tilhørt Jens Nielsen, f. 1844, og Hustru Ane, f. 1854, der 1912 solgte til Hans Martin Pedersen.

4c tilhørte Christoffer Rosenkvist (1828—1911) og Hustru Ane Kirstine Pedersen (1831—1901) og gik i Arv til Døtrene Marie og Andrea Rosenkvist, f. 1873 og 1870.

Tjærebæk Long, Nr. 3de og flere, har tilhørt Lars Hansen (1847—1911) og Hustru Karen Andersdatter (1832-1902) og tilhører nu Jørgen Nielsen, f. 1878, og Hustru Maren Sofie Hansen, f. 1877, der ved Køb har forøget Arealet.

Hesselby.

Paa Matrikulsfortegnelsen 1843 blev den kaldt Hesleby, 1820 skreves Hesselby.

I det 16. Aarhundrede lejede Borgerne i Skelskør Agre af Bønderne i Hesselby, der tidligere, i den katolske Tid, hørte under Mariekloster. Byen blev senere fordelt mellem flere Godser. 1843 havde Universitetet Matr. Nr. 2, Basnæs Gods 3, 4, 5, Borreby Nr. 6 og Gerdrup 7 og 8 (der var udlagt til Huslodder). Før 1848 gik den gamle Landevej fra Byen ned over Matr. Nr. 7 til „Strandporten" ved Skelskør. En anden Vej stødte paa Nr. 6 sammen med Vejen fra Tystofte. Af Fæstegods er kun tilbage Nr. 7a, og Husene under Nr. 8 er Lejehuse med Jord, ialt 7. Byen blev udstykket 1783.

Skolen, Matr. Nr. 1, er tidligere omtalt. 1851 vedtog Sogneforstanderskabet at ombygge Lærerens Bolig og Skolestuen; 1867 Udhuset. 1843 nævnes som Lærer Lars Hemmingsen til 1862; Ole Vorm Thorkilsen til 1885; Harald Plesner, f. 1841, til 1913 — død 1916.

Hyldegaard, Matr. Nr. 2a. 1843 nævnes som Arvefæster under Universitetet Christen Nielsen. Derefter Niels Christensen (1813—1890) og Hustru Ane Christensen 1810—1893) — Sognefoged Jørgen Nielsen, f. 1850, og Hustru Maren Sørensen, f. 1856, har nu Gaarden.

Matr. №	Stedets Navn	Bruger	Areal		Hartkorn			Afgiftspl. Ejendoms-skyld	Anm.
			Td.	Sk.	Td.	Skp	Fk.	Kr.	
1	Smidstrup Skole	Læreren	6	„	„	7	2	4000	
2a	Hyldegaard	Jørgen Nielsen	51	„	6	6	1	36000	Arvef.
2b		Carl Jensen	„	3	„	„	2	ej afg.	Ejer
3	Trestensgaard	Chr. J. Jacobsen	47	„	5	2	3	32000	E
4a	Kragemose	Alfred R. Christensen	33	„	3	6	1	24000	E
4b		Hans Kr. Hansen	14	„	1	2	2	12500	E
4c		Frederik Jacobsen	„	2	„	„	1	ej afg.	E
5a	Nysøgaard	Vilhelm V. Andersen	21	„	2	1	2	17000	E
5b		Margrete Larsen	10	„	1	2	2	12000	E
5c		Karen Hansen	2	„	„	2	1	500	E
6a	Pajbjerg	Jens Hvidbjerg	20	„	2	5	2	23000	E
6b	Berthalund	Bischoff	4	„	„	4	2	13500	E
6c		Søren Christensen	12	„	1	5	2	15000	E
7a	Strandgaard	Hans Pedersens Enke	33	„	4	2	3	22000	F
7b	Hesselhøj	Kann	„	3	„	„	1	12000	E
8a	Hesselby Huse	Lars P. Jensen	5	5	„	5	2	3000	L
8b		Julius Schultz	5	4	„	5	2	3000	L
8c		Peder Kristensen	5	5	„	6	1	3000	L
8d		Kristian Hansen	6	1	„	6	„	3000	L
8e		Jens Kristiansen	5	1	„	5	3	3000	L
8f		Vilhelm Johansen	5	2	„	5	3	3000	L
8g		Niels Peder Hansen	„	2	„	„	1	ej afg.	L

Trestensgaard, Matr. Nr. 3. 1843 var den fæstet af Lars Jensen. Senere var Jens Pedersen Ejer og solgte Gaarden til Jens Astrup, der igen solgte til Kristen Jensen Jacobsen, f. 1859, der havde været gift med Christiane Larsen (1862—1894).

Kragemose, Matr. Nr. 4a. Gaarden har 1843 tilhørt Lars Hansen (1808—1876) og Hustru Marie Christensen (1811—1880). Hans Nielsen (1836—1906) og Hustru f. 1836. Alfred Rosenville Christensen, f. 1887, og Hustru Eline Dorthea Nielsen, f. 1868.

Matr. Nr. 4b. Tidligere Ejer Niels Hansen, f. 1845, og Hustru Hanne Mortensen. 1912 solgt til Hans Kr. Hansen.

Nysøgaard, Matr. Nr. 5a. Gaarden er bygget paa Hovedparcellen af Kristen Nielsen (1840—1909) og Hustru Margrethe, f. 1857. Den ejes nu af Martin Vilhelm Valdus Andersen, f. 1879, og Hustru Anna Margrete Nielsen, født 1885.

Matr. Nr. 5b. Ejere Niels Larsen (1848—1912) og Hustru Karoline (1838—1914). Nu af Holten Christensen, f. 1889, og Hustru Margrete Larsen, f. 1874.

Tidligere Beboere af Nr. 5: Jens Henriksen og Hans Jensen.

Kragegaard, nu Pajbjerg, Matr. Nr. 6a, har været Fattiggaard fra 1876 til 1912, og ejes nu af Frøavler Jens Hvidbjerg. Af tidligere Ejere nævnes Peder Berthelsen (1802—1885) og Jens Pedersen, der solgte til Kommunen.

Berthaslund, Matr. Nr. 6b, Handelsgartneri, har haft følgende Ejere: Gronenberg, Truelsen, Gottlieb, Schnell, atter Truelsen, nu Bischoff.

Strandgaard, Matr. 7a, med en Kæmpehøj paa Marken. Tidligere Fæster Niels Sørensen; hans Enke 1843. Fæster Peder Nielsen (1819—1889) og Hustru Margrete Nielsen (1822—1892). Hans Pedersen (1854—1911) og Hustru Ane Margrete Rosenkvist, f. 1862.

Matr. Nr. 6c. Af Ejere nævnes Lars P. R. Stage, f.

1862, og Hustru; solgte til Søren Christensen, f. 1850, og Hustru Ane Kirstine Larsen, f. 1849.

Matr Nr. 7b, Villa Hesselhøj, bygget af Kancelliraad, Godsforvalter P. K. Frederiksen (1840—1907) og Hustru, f. 1842. Tilhører nu Bogholder Julius Kann, f. 1876, og Hustru Thora Anna, f. 1871.

Smidstrup.

Naar man ved det 18. Aarhundredes Begyndelse rejste fra Egeslevmagle til Skelskør, kom man gennem „Strandporten" og ad en Grænsevej mellem Skelskør og Smidstrup, kaldet Strandgade, nu Nytorv. Vejen, som var Byens almindelige Indkørsel i gamle Dage og fra Arilds Tid hørte den til, blev Tid efter anden ødelagt. I „Skelskørs Beskrivelse fra 1759" skriver P. F. Edvardsen: „Man grov Sand og Ler i Klinten. Brolæggerne kunde ikke lægge Stenbro, uden de fik af dette Sand og der blev strøget nogle tusinde Sten om Aaret". Tilsidst blev Vejen saa ødelagt, at den ikke kunde bruges som Vej, og vejfarende maatte køre om ad Hesselby og Smidstrup som nu til Dags. Paa den ene Side af Strandgade laa Smidstrup Gaarde og Huse, paa den anden Købstadens Bygninger, og hvor den endte ved Ahlgade laa Byens „Østerport" og et Bomhus. 1805 brændte Smidstrup og Pladsen, hvor Byen havde staaet, blev af General Castenschiold til Borreby overladt til Skelskør, for at Købstaden „efter sin Beliggenhed kunde have at udvide Byen med, at bygge paa og profitere af", siger Beyer.

Skelskør Borgere har al Tid haft et godt Øje til Smidstrup. Efter „Svenskekrigen," skriver Edvardsen, „blev der opført mange gode Bygninger, men bestandig byggede den ene Borger øst for den anden og tilsidst stoppede Byggeriet ved Smidstrup. Var den Bondeby ikke i Vejen, saa vilde Skjelskør virkelig tiltage mere og mere paa den Kant og om Gud fremdeles velsigner og udbedrer Skjelskør, som jeg visselig haaber, var det en let Sag for Skjelskør Bor-

gere at købe disse Bøndergaardes Grunde og indlemme dem i Byen, for at opføre Købstadsbygninger i Stedet, da Proprietairerne til disse Grunde nok fik Lejlighed til at flytte disse Gaarde et andet Sted hen i Marken, hvor de have deres Jord".

„Om Gud fremdeles giver fredelige Tider, som under denne fromme Regering er at formode, vil Handelen mere tiltage og Stæderne komme op; saa vil den gamle Del af Skjelskør By, som siden Munkenes Tid kaldes Marie Kirkegaard, komme i Betragtning, og hvis Beboere ere hverken Borgere eller Bønder, men et eget Folk med særdeles egne Omstændigheder, hvis Lige ikke findes noget andet Sted. Denne Del af Skjelskør By tillige med Spegerborg vil visselig igen blive bebygget med Købstadsbygninger, thi det kan ikke være andet, end at denne Del af den gamle By jo med Billighed vil komme til sin gamle Frihed og Herlighed, komme til sin gamle Sognekirke og nyde godt af ældgamle Købstadsprivilegier".

Paa Torvedagene holdt Vægteren Vagt ved Østerport for at forhindre „Forprang" af Smidstrup Mænd og Byens Borgere; alt skulde paa Torvet efter Forord. af 1623. Men det hjalp ikke; Smidstrupperne var haarde Halse og ude ved „Lurendal", det Sted, hvor nu Vejen til Egeslevmagle og Tjæreby skilles, havde de deres Stade. Aar 1673 blev 3—4 Borgere satte til i Østerport „at drive til Torvet". Bønderne vilde ikke til Akseltorvet; enhver Bonde havde sin Købmand, til hvem han solgte sit Korn. Brænde, Tørv, Hø o. desl. solgtes paa Gaden, Dør for Dør, eller det blev købt i Smidstrup. Tidligere var Torvet blevet stærkt benyttet. 1652 fik Tranderup Bønder 24 Skilling for at køre 80 Læs Gødning fra Torvegade. Selv paa Markedsdage blev der ikke holdt paa Torvet, men øster ude i Byen, op til Smidstrup; ja, udenfor i Smidstrup gik Handelen med Biværk og alle Slags Frugter. „Man siger ude i Smidstrup og det Navn dominerer alt", skriver Edvardsen.

I Januar 1882 blev 6 Td. 3 Skp. Hartkorn af Smid-

strup indlemmet i Skelskør og Edvardsens varme Ord om Marie Kirkegaard gik i Opfyldelse. 1892 blev atter 5 Skp. 2 Fdk. $^3/_4$ Alb. Hrtk. udlagt til Jernbane, og naar Skelskør bliver rigtig kraftig og trænger til ny Udvidelse, tager Staden nok hele Smidstrup, hvis Beboere saa kan handle af Hjertens Lyst uden at frygte for Gabestokken, der i gamle Dage gav dem Plads fra Sol gik op, til Sol gik ned.

Guldagergaard, Matr. Nr. 1, er udparcelleret.

Lavrbjerggaard, Matr. Nr. 2, er ubeboet og drives i Forbindelse med Nr. 11a, 12, 16 og 17a under Spritfabrikken.

Fra Sognets nordligste Spids til dets sydligste er der en Afstand paa 8,$_8$ km, og efter at have gennemstrejfet det i alle Retninger, er vi komne til „Ladeborgbro", hvor der tidligere var et Vangeled paa Maglebyvejen, kaldet „Ladeborgled".

Matr. №	Stedets Navn	Bruger	Areal		Hartkorn			Afgiftspl. Ejendoms-skyld	Anm.
			Td.	Sk.	Td.	Sk.	Fk.	Kr.	
1agh, 3cd	Guldagergaard	Troelsen	32	„	3	7	1	32000	Ejer
3a	Ejlebæksgaard	samme	20	„	2	6	2	17000	E
1f		Heilmann	„	1	„	„	½	200	Forp.
2, 11a, 12, 16 17a	Lavrbjerggaard	J. Harboes Sønner	42	„	6	1	2	27000	E
3b		Niels Hansen	3	„	„	3	1	2500	E
3ef		Chr. Christiansen	6	„	„	6	„	5000	E
3g		Niels Jensen	3	2	„	3	1	1000	
4a	Topstensgaard	Poul Holst Kjeldsen	42	„	5	2	1	32000	E
5abc	Træbjerggaard		30	„	3	„	„	20000	
5de		Hans Nielsen	16	„	1	3	3	9000	E
6b	Grendalshus	Peder Pedersen	7	2	1	„	„	5500	E
6h	Fremtidshaab	T. A. V. Stæhr	2	2	„	„	2	6000	E
			Sk.	Fk					
6i		Jens Jensen	„	3	„	„	„	6000	E
6k		Maren Thorsen	1	2	„	„	„	5000	E
6l		Hans P. Hansen	„	3	„	„	„	3400	E
6m		Carl Jeppesen	„	3	„	„	„	4000	E
6n		C. I. Christensen	„	3	„	„	„	5000	E
6o		H. Chr. Hansen	1	„	„	„	„	2000	E
6p		H. Plesner	„	3	„	„	„	4000	E
8a		Chr. Jacobsen	30	„	„	3	2	3000	E
8b		Niels Andersen	32	„	„	3	3	2000	
8c		J. P. Pedersen	1	„	„	„	„	1370	
8d		Carl Hansen	1	„	„	„	„	6000	
8e		Chr. Søren Pedersen	„	2	„	„	„	500	

Matr. №	Stedets Navn	Bruger	Areal		Hartkorn			Afgiftspl. Ejendoms-skyld	Anm.
			Sk.	Sk	Td.	Sk.	Fk.	Kr.	
8f		Albert Rasmussen	„	3	„	„	„	ej afg.	
8g		Hans Chr. Olsen	„	2	„	„	„	600	
9a		Hans Mortensen	32	„	„	4	1	3000	L
9b		samme	„	3	„	„	„	ej afg.	E
15bc		Marius Pedersen	„	2	„	„	„	5000	
15cd		Hans Chr. Hansen	„	1	„	„	„	5000	

Gamle Minder fra Gimlinge og Egeslevmagle

fra Tiden omkring 1850.

Landsbyens Ve og Vel.

Midt i Landsbyen laa et stort Gadekær i Sommersol. Det var delt i to Dele ved en Række store Stene, og paa disse hoppede en Flok Drenge, der drev Fiskeri efter Karudser. Længst borte fra Drengene i Kæret tumlede en halv Snes store Gæslinger sig, medens Gaasemor sleb sig en Skraber ved Landkanten og hvilede ved at staa paa et Ben — med Hovedet henslængt paa Ryggen. Pludselig løftede hun Hovedet, satte begge Ben i Vandet, og gav en svag kaldende Lyd fra sig. Hele Flokken samlede sig i Forventning om hende — gæk, gæk, sagde hun med en egen Betoning, og derpaa listede hun afsted med sine Børn efter sig. Gæs er berømte for deres Snakkelyst, men naar Moderen lovede dem noget, der kan lignes ved en Tur til Konditoren, kunde de nok tie.

Efter at have „jokket" ad et smalt Stræde, krøb de gennem et Hul i Risgærdet ind i Gmd. Niels Hansens Vænge og gav sig straks til at æde af hans grønne, saftige Havre. Det var noget bedre end det gamle sejge Gadegræs, som de fik til Hverdagsbrug og nu kunde de ikke tie, men snakkede højt, den ene værre end den anden,

indtil Niels Hansen kom bag paa dem og drev hele Familien ind i sin Gaard. De var „tagne op". Gæssenes Ejer sendte sin 12-aarige Søn, Ole, efter dem, og han nærmede sig forsigtig Gaardens Port, aabnede sagte „Løv'n" og kiggede ind; men aldrig saa snart fik Gæssene Øje paa Drengen, før de skreg højt om Hjælp. Lænkehunden mærkede, der var Ugler i Mosen, for frem af sit Hul i Porten og gjorde Alarm. Ole var opdaget, og nu listede han forsigtigt gennem Porten, gjorde sig tynd ud for Hunden og kom frem i Gaarden. Hunden vedblev at gø, og da Ole var bange for, at den tyndslidte Lænke skulde gaa itu, skyndte han sig ind i Dagligstuen, hvor Boel Niels Hansens stod med Hænderne paa Bordskiven og saa ud i Gaarden.

„Ded er nok gaaet galt med Gæssene," sagde hun med et undertrykt Smil, „sæt Dej paa Bænken, saa kommer vor Far straks".

Drengen satte sig, og da hun gik ud for at tappe et Krus Øl, fik han Lejlighed til at se sig om. Stuen var stor, med 4 Fag Vinduer ud til Gaarden og 1 til Haven. Paa hver Side af dette sidste stod brede Omhængssenge, hvis Gavle naaede til Loftet og var malede med Blomster. Ved Havevinduet stod 2 Stole og foran hver Seng een Stol. Imellem den ene Seng og den store Bilæggerovn stod en Lænestol, hvis Sæde var flettet af Siv og overtrukket med broget, stærkt Tøj, og mellem Ovnen og Køkkendøren en Kasse med Laag, hvori gemtes mindre Stykker Arbejdstøj. Over Ovnen var en Fordybning i Væggen, hvor der var stillet en lille trebenet Kobberpotte til Gløder, som Mændene brugte, naar de skulde have Ild paa Tobakken i Merskumspiberne, Bænken, Drengen sad paa med Ryggen til Vinduet, strakte sig langs Gaardvæggen i hele Stuens Længde, og udfor den var stillet et svært bredt og langt Egetræsbord, der naaede fra Mandens Højsæde til udfor de 3 Fag Vinduer. Bag ved Højsædet, op til Køkkenvæggen, var et højt Panel, der endte foroven i et „Ræk" med blanke Tintallerkener. Paa Panelet hængte

Mandens Lommeuhr, naar han var hjemme; ved dets Side Merskums- eller Gaardmandspiben, og i Krogen mellem Bænkene stod et lille Skab med drejede Søjler, og i det havde Manden sine Penge og vigtigste Papirer bag Laas og Lukke. Gulvet var af Ler og bestrøet med Strandsand, der hentedes i Skelskør. Drengen skottede ned, hvor han sad; der var Gaasebænken med Skodderne for Gaaserederne, hvor Gæssene lagde Æg og udrugede dem. Nu var der ingen Fare, men han vidste af Erfaring, hvorledes Gæssene kunde stikke Næbet ud af de hjerteformede Huller i Skodderne og bide smaa Drenge i Læggene, naar Benene dinglede ned og dækkede Hullet, hvor igennem de skulde have Luft.

Imidlertid var Konen kommen ind med Øllet, og Drengen tog sig en Slurk. Det var „Gammeløl"! Han rørte sindigt om med en Pind, for at Sukkeret kunde blive opløst, tog nok en Slurk og begyndte at føle sig bedre tilpas. For at indlede en Samtale, siger Konen, der stod og saa paa Oles sindige Færd: „Det er kedelig, for je tror, vor lille Per har faaet Orm; han var saa urolig i Nat og kunne itte beholle Dynen paa. Du skulle da aldrig ha hørt et Raad for ded."

„Jo," siger Ole, „je har hørt af erfarne Folk, a Orm ska fordrives, naar man spiller paa Mundharpe; jo større Mundharpen er, desto bedre".*)

„Ded var da et nemt Raad," sa Konen og lo, „saa kunde Du vel være Doktor?" Ja, det kunde han da nok, og det gjorde ingen Skade.

„Gør de ingen Skad'e", sa Manden, som i det samme traadte ind i Stuen, jo gu gør de Skad'e."

„Ded er itte Gæssene, vi snakker om", sa Konen, „sæt Dej ved Boret, saa ska je hente Dej et Krus Øl".

„Naa, la gaa da"!

*) Alle Oles Raad er over 100 Aar gamle og findes paa nogle gulnede Papirer, der er i min Besiddelse.

„Je skulle be om vore Gæs".

„Sku Du ded?" Han saa mellemfornøjet ud.

„Ja, vent nu lidt," sa Konen, som traadte ind med Øllet, „han har gi'et os et udmærket Raad" — og saa fortalte hun om Pers Orm og Midlet derimod.

„Ser vi ded!" kom det fra Manden, idet han sendte et Par poliske Øjne over Randen af Ølkruset, „saa Du er osse Doktor. Ja, saa ska Du osse nok faa dine Gæs; men vent nu lidt, de forædte Tyveknægte ka ha godt a a være arresterede lidt. Ka Du itte osse gi mej et godt Raad? Der staar mine Svin aa æder grønt hele Dav'en, men je har brugt al mit Korn, aa di vil itte rejdi trives".

„Du ska klø dem dygti paa Ryggen; Du ka godt bruge en Strigle".

„Saa . . ., hvor ved Du ded fra?"

„Ded har staaet i Slagelse Avis eller en anden Avis og ded ska stamme fra Nyborg".

„Ded var da et gevalti billig Raad — men ka Du itte gi mej et godt Raad for Jejt?"

„Der har staaet et Sted, at ded uimodstaaeligste Middel var at drikke 48 Glas hedt Vand i 12 Timer, hvert Kvarter 1 Glas, uden at man nød noget andet derimellem."

Konen var segnet ned i Lænestolen bag Ovnen med et Tørklæde over Hovedet og Manden blev ganske rød i Ansigtet af Anstrengelse for at bevare Alvoren.

„Du er den bedste Doktor, je har kendt, mejet bedre end Frejsleben i Skelskør, for hans Midler smaver aldri godt. Vil Du itte ha et Krus Øl til?"

„Ded æ vist itte værd han faar mer," sa' Konen, „han bliv'er saa hed i Hovedet i denne Varme".

„Du skal faa dine Gæs, og skulde Du en anen Gang ha Lyst til at smave vort Gammeløl, saa æ Du velkommen naarsomhelst. Aa kunne Du saa skaffe mej et godt Raad for Tænpine — Tøserne gaar jævnlig og klaver sej, aa et Middel mod Kejhoste; ded ska vær en slem Sye".

„Den faar Du da itte", sa Ole, „men Du ska nok faa et."

Næste Dag kom Drengen igen med nogle Papirer i Haanden; men han vidste ikke, om det havde staaet i Magnus' Avis eller hvor et andet Sted. Og saa læste han op: „Middel mod Tandpine. Man pulveriserer grønt Vitriol og bleger det i Solen, saa er det færdigt; dernæst skærer man sig en Tandstikker af Asketræ, med denne stikker Patienten sig i Tandkødet ved den syge Tand, til der kommer brav Blod; dernæst bestrør man Spidsen af den blodige Tandstikker med Pulveret, hvorefter man tager en linned Lap og fører ind med en Finger til Tandkødet og samler brav Blod paa Lappen; tag den saa ud og bestrø den med bemeldte Pulver, læg saa Tandstikkerens Spids midt i Lappen og vikl den om Tandstikkeren; bind den saa fast med en ny Traad og sæt denne bebundne, blodige og bestrøede Tandstikker ind under Armhullet paa samme Side Tandpinen føles — paa den bare Krop. Naar samme saa er tørret af Patientens naturlige Varme, er den hele Kur færdig."

„Hjælper ded saa?" spurgte Manden.

„Ded ve je itte", sa Drengen.

„Ded æ ellers et svært godt Raad, som ded æ vanskelig at hitte Rede i; men, Mor, gi os et Krus Øl, man bliv'r tør i Halsen a al den Klovskav".

Øllet kom paa Bordet og efter at der var tænkt grundigt paa det gode Raad og med Sindighed rørt Puddersukker i den lækre Drik, siger Manden: „Du har jo da vel et til?" Drengen kom frem med sit Papir og læste.

„Middel mod Kighoste. Nogle Aftener giver man friske Æggeblommer med bruunt stødt Sukker og en Theskefuld raae Bomolie ind. Siden, helst om Aftenen, giver man Hundefedt, opløst i varmt Øl".

„Føj for . . . hade je nær savt, ded var da et ledagtigt Raad — Hundefedt i varmt Øl!"

Ole saa lidt passende forskrækket ud ved Niels Han-

sens Raab, men nød sindigt sit Øl, hvori han vidste — der ikke var Hundefedt.

„Næ, saa kenner je et godt Raad", sa Niels Hansen, „nu ska Du høre; je har hørt ded a en Langelænner: Ta et Aarsskud a en Hyllebusk, ta den graa Overhyd a Grenen aa skrav den grønne Bark a med en Kniv — ned a, bestandi ned a. Tør ded avskravede i Solen, slaa kovende Vand paa ded i en Potte, aa drik ded bare Vand, saa er ded et udmærked Middel mod fast Liv. Skrav op a, bestandi op a, aa behanl ded som nys er foreskreved, aa Midled virker Opbrækning. Den friske avskravede Bark ka osse lægges paa Saar og Hovenskab, men je ved it om ded hjælper".

„Ded ved Du vist it," sa Konen og lo; „saa ved je et bedre Raad mod Tænpine. Ded har Boel Relihed fortalt, aa hun løv itte med Firabler. Hun sa: Mod Tænpine bruer man Tørklæ'er, der blivr bundne en om Hoved' i en bestemt Tid, aa deretter hængt paa Grenene a et Træ. En Mand i Ægsløv køvte et Hus der i Byen. Hav'n var fuld a gamle Trær, aa da han kom deryd, saa han en Mængde Tørklæ'er paa Grenene. Han tov dem nør — aa fik den forfærdeligste Tænpine — al den Tænpine, der var hængt op med Tørklæ'erne".

I det samme kom Tjenestepigens Hoved til Syne i Køkkendøren, og hun raabte: „Je tængte ded nok; nu kommer Per Sørens. Skajn har osse sided i Dav aa hoped aa skræped paa Røgningen, aa stadi vent Stjærten a den Vej, di kom".

Per Søren og hans Kone kom nu ind i Stuen, og efter at have hilst Goddag, fik han Plads ved Bordet og Konen satte sig paa en Stol ved Havevinduet. Bodil kom med Øl i et stort Tinkrus, der paa Forsiden havde et Billede af Frederik d. VI og var forsynet med et kunstfærdigt Laag, som det var Skik at lukke med over Øllet, hver Gang der blev drukket. Derefter satte hun en Kardus Tobak — „Sort G." — paa Bordet og Gløder i Kobberpot-

ten, og medens de stoppede Merskumspiberne — Per Søren havde sin med — begyndte de at tale om det gode Vejr, det pæne Græs og Sæden, der tegnede saa godt. Da de havde faaet Dampen sat op og vædet Munden et Par Gange, siger Niels Hansen: „Ja, Du kenner vel nok vor nye Dokter, som sider der; han har gied os novne goe Raad for flere Slavs Sygdomme, naar vi barsens ka hitte Rede paa dem".

„Har han ded! ja ham kender je godt; la os høre, hvad Raad Ole har giet". Manden fortalte nu rask væk, og Per Søren smaalo, da han sa: Ja, ded med Ormene kunne man vel endda hitte yd a, men ded om Svinene synes je alievel fortræffelig godt om, for saa behøvede vi vel it at senne dem paa Ollen der langt inde i Gerdrup Skov ve Kirkerup. Ded æ alievel en fæl lang Vej eløl ded betaler sej".

Og saa gik Samtalen ad Skovvejen. Ole, som kendte den Sag, og havde opsnappet nogle Ord fra Kvindernes Samtale, henvendte nu hele sin Opmærksomhed paa dem.

„Du har vel hørt," sa Karen Per Sørens, „a di har faaed en lil Tøs ned hos Las Lavs i Nat. I Avertes, da vore Folk sad ydenfor Porten, kørte Kalen og Husmannen asted til Skelskør etter Jordmoren, alt hvad Hestene kunne renne. Konen har ded elles godt".

„Mon ded alievel har noet paa sig me den Trold, der ska vær i Kanehøj. Je har alievel ondt ve a tro ded; saadan sier man osse noed underli om Jørn Frederiks".

„Ded æ der osse, noed unnerli gedulgt. Du ved, a da Kvinnen død fra to smaa Børn, saa givtede han sej paany før Aaret var omme. Fra den Dav a, da den ny Kone kom i Gaaren, var der en unnerli Uro i Huset, sæl om Daven; ded rumsterede hær, aa ded rumsterede dær; Døre sprang op, saa Vinnen for ing og rente rundt i Stuen, aa saa blev Kvinnen bange. Hun gik til en klov Kone, der veste mer end andre om de Dele, aa hun sa, a hun

skul ta „Angerstaal“, aa fæste ded i Dørre aa Sengeomhæng, saa hørte ded nok op, for ded var den døde, der færredes i Hused om di smaa Børn. Ded gjore hun saa, aa saa blev der Ro“.

Ole havde i stor Spænding hørt paa denne Fortælling; nu traadte han rask til og sa: „Hvad er „Angerstaal“ for noet“.

„Ded æ,“ sa Karen, „Stykker a Synaale og Stoppenaale, der har volled Sorg ved a gaa itu“.

I det samme gøede Lænkehunden og Opmærksomheden blev henledt paa Gaarden, hvor en Mand kom frem mod Døren.

„Der har vi den lærde Skræder,“ sa Niels Hansen, „nu ska vi høre hans Mening“.

Skrædderen traadte sindigt ind i Stuen, lagde sin Hue paa Bænken og ønskede „Godav i Stuen“. „Tak,“ sa Niels Hansen, „Godav igen, kom aa sæt Dej ing ved Skiven“.

Da Skrædderen havde sat sig og faaet en Drik Øl, siger Niels Hansen: „Vi sad elles aa deskererede om forskellige Ting. Ole siger, a Svinene trivs saa udmærket, naar man stryer dem henad Røgen, aa a man osse ka gøre ded med en Strigle“.

„Ded tror je“, sa Skrædderen, „ded æ di skjulte Krævter, der kommer i Bevægelse og virker paa Grisen. Stryr vi dem med Haanen, æ ded Krævterne i vos, dæ virker; ded æ ded, som kalles den dyriske Magnetisme. Stryr vi den med Striglen, æ ded den hemmelige Kraft i Jærned, der dravr di hæmmende Krævter bort fra Grisen, saa den trivs. Se nu je! For kort Tid siden køvte je en stor Saks af fineste engelsk Staal, aa da je laae den paa Bored, fløj alle Naalene, som var lagt til Side, hen aa bed sej fast i den, je løvted Saksen aa Naalene fulgte med. Hva sier Du til ded?“

„Je sier, æ ded osse sandt Niels Skræd'er?“

„Lie saa sandt som — a je sidr her!“

„Ka den osse drave andre Ting; la vos sie Søl?"

„Ded tror je it", svarede Skrædderen, „Søl og Guld dravs a Menneskets Begærlighed. Men dæ æ osse novet skjult i Søllet. Ded ka je en Histaarie om".

„La vos høer den", sagde Niels Hansen.

Skrædderen rømmede sig og fortalte.

„Ve Skælskør Kirke æ der en Haare, som min Bedstefaar har set springe om ve Kirken, men han lod som it han saa den. Saa kom der Soldader te Byen aa en a disse, dæ havde hørt om Haaren, blev sat paa Vagt ve Kirken. Haaren kom springende, aa Soldaden la an aa skød — men Haaren satte sej paa Bagbenene aa gloede paa ham. Ded var en Løgge a han hade „Arresøl" i Bøssen, for havde den væt lat med Bly, hade han it slubbet godt fra ded".

„Hva er „Arresøl?" spurgte Ole, der med spændt Opmærksomhed havde hørt paa Fortælleren.

„Ve Dutte ded! ded æ Søl, han har arret — ja Du sier maaske arvet — fra sine Foræller".

„Ded æ unnerlig", siger Niels Hansen, „men dæ var da dravende Magt i di Sølknabber eller hva ded var".

„Næ, men en døllende. Dæ æ osse en dravende. Har Du aldri erfared, a naar smaa Børn ska i Kirke, enten de nu er døvt eller ej, saa faar di en Daler eller Specie, lisom dær nu æ Kaar til, paa Brøsted, for a di aldri ska fattes Penge. Ded æ den dravende Magt, for Søl draver Søl, aa Guld draver Guld; ded æ di dravende Magter, dæ aldri ka ruste".

„Ded æ dov storarted, hvor du æ oplyst", sa Per Søren, „ved Du mere om Jærned?"

„Ja, vi Skræddere kommer viden om, og naar vi nu sider, saaten som je sier, paa Bored, saa hører aa ser vi mangt aa meget, som andre it erfarer noed om. Hva nu ded angaar med Jærned, da haar ded osse en døllende Magt, aa derfor gier vi somme Tider di døde en Kniv el-

ler Saks, eftersom ded æ Mand eller Kvinne, med i Kisten, for a di it ska gaa igen".

„Je haar osse hørt", siger Niels Hansen, „a somme faar en Flaske Brænnevin med".

„Ded skriver sej fra, a Begærliheden haar taet Overhaand," siger Skrædderen, „faar di Brænnevin med, saa behøver di itte a renne op etter ded, aa bliver allenfals itte vredagtige paa di etterlevende".

Der blev et Ophold i Samtalen, hver tænkte sit, og da Himmelen imidlertid var bleven overtrukket af Skyer, blev Sindene noget trykkede. Pludselig for et Lyn ud fra Skyen, efterfulgt af et vældigt Skrald.

„Ded slog ned! Tordenen slog ned!" raabte Ole og for op.

Alle rejste sig; de fremmede bød hurtigt Farvel og skyndte sig hjem, thi som Skrædderen sa: „Hver hytter sit".

Det blev et vældigt Uvejr. Et Lyn slog ned i Gadekæret, efterfulgt af et Tordenbrag, der rystede Døre og Vinduer i alle Gaarde og Huse, og forskrækkede Kvinderne i den Grad, at de slog Forklæderne over Hovederne for hverken at høre eller se. Gæs og Ænder i Kæret fløj rundt og skreg i Angst, men snart blev alt roligt, Trær og Buske struttede af Velvære efter det friske Bad; Uvejret drog hastigt bort, Aftenklokken ringede og snart hvilede hele Byen i Fred og Ro.

Nogle Dage senere, en Søndag Eftermiddag, var Ungdommen samlet til Boldspil i Niels Hansens Hæshave, hvorfra al Halmen var ført hen i en Krog og sat op i Stak. Desuden stod der en „Bod" paa 9 Støtter af $2^1/_2$ Alens Højde, hvorpaa var lagt et „Stænge" og lidt Halm. Under Boden var sat Plove, Harver og andre Markredskaber, som der for Tiden ikke var Brug for, og hvor de i al Fald stod i Skygge. Pladsen over Støtterne brugtes hvert Aar til Havrestakken, der blev hævet højt, fordi Musene var slemme efter de søde Havrekærner og kunde ødelægge meget inden

Foraaret kom, naar Hestene skulde have den til Kraftfoder i Pløjetiden. Nu var den tom, men da den stod noget til Side paa Pladsen, hindrede den ikke Legen, der gik muntert en Timestid. Niels Hansens Døtre, Ane og Maren, og andre unge Piger fra Byen deltog i Legen, men da den var meget anstrengende i det varme Vejr, og det ene af de to Hold havde „faaet Leg", smuttede Pigerne over Havegærdet, strøg Fingrene hen over de duftende Lavendler, stak en Gren af Ambra i Brystdugen og gik ind ad Stegersdøren. Karlene havde sat sig paa Gærdet, der omgav Hæshaven og saa „langeligt" efter Pigerne, til de forsvandt i Døren. Derpaa saa de om til Siderne og en udbrød: „Der kører Nis Kres med den graa; ded æ dov en forskrækkelig dejlig Hest, den kunne godt afrettes til Berider".

„Hvis ded æ en rejti Hest", ytrede en anden.

„Hvorfor skulle ded it vær ded, vi kenner den jo allesammen, aa den gør sit Arbede bedre end noven annen".

„Ded ka nok hæns; men ved Du da it, at der sommetidens æ to graa, aa a man itte er rejti klov paa, hvilken dæ æ den rejtie".

„Hvad ved Du derom? ved Du noet, saa fortæl ded".

„Ja, je ka kun fortælle, hva je har hørt; ander ved maaske novet anned, men ded ska nu it altid vær rejti fat der paa Gaaren. Nu ska I høre".

„En graa Hest var engang kommen ing i Hønsehuset der paa Gaaren, men Inggansdøren var saa lil, a Hesten it kunne komme yd igen. Di maatte slaa en Væg nør for a faa den yd, aa klinte saa Vægen op igen; men et Par Dave etter stod Hesten atter i Hønsehuset. De mente strakst, a ded var dør egen graa Hest, men ded var nok alievel Nissen, der var paa Spil".

„Saa di da it etter, om ded var dør ejen Hest?"

„Næ, di gjor nok it, for di var blev bange. Men hør nu videre. En Avrten kom Søren, Kaalen, ja, I kenner ham nok, han har altid grint aaed, naar vi fortalte

saadan noed; han kom sent hjem, aa saa var der et forfærdeligt Spetakel i Hestestallen. Han gik dering, og Hestene sprang omkring og slog yd, saa han nær var bleven ødelavt, men han slap dog fra dem, og der var osse en graa!"

„Ded va der vel nok, naar di ha'de en; je har nu it let ved at tro paa saadant".

„Saa ska Du høre no'et annet, ka Du forklare ded. Engang om Vinteren stod en Ko aa brølede i Stallen. Folkene tro'de, den ha'de kællet aa gik yd te den, aa ded var om Natten. Di fandt osse Kallen aa fik fat i 'en. Ded va da værre te tungt Asen, sa Mannen. Den blev tyngre aa tyngre, mens di gik aa bar paa den, aa de fik da vælted den ing i Loen. I ded samme ga Kallen sej te aa grine højt: Haa, haa, haa! Saa ville de it ha mer me den aa bestille aa lo den ligge. 8 Dave etter kællede Koen".

Alle tav stille en Stund, saa ytrede en tredje: „Søren va nu it klovere end di andre. Da han kom i Gaare der, hængte der et Rokkehjul paa et Bjælkehoved, aa han grinede. Om Avtenen tov han Hjulet nør, slog ded i Smad'r, saa Stumberne fløj om til alle Sier, aa saa gik han i Seng. Da han var fulled i Søvn, va der noed, der tov ham, trak ham yd a Sengen aa slov ham i Gulled. Han kravlede i Seng igen, men ded tov ham igen aa behandled ham paa samme Vis, aa saadan blev ded ve aa rumstere me ham, te ded blev Dav. Saa tov Søren Klæerne paa aa gik yd i Gaaren aa samlede Stykkerne sammen aa lavede Hjuled igen, aa da Folkene sto op, hængte Hjuled paa sin gamle Plads. Saa kun han nære sej!"

„Ded æ vist Midavten", ytrede en og listede af og de andre med, hver til sit. Humøret var gaaet af dem.

Hen paa Efteraaret „tudede det paa Gade". Det var Tidens Skik at bekendtgøre paa, og Folk kom frem for at høre, hvad der var at melde om Byens Sager. En Mand med en stor Konkylie i Haanden raabte efter at have frembragt nogle anstrengte Lyde: „Ded bekendtgøres her-

ved for Byens Beboere, som har Heste, at der i Anledning af den udbrudte Snive blandt Heste vil blive afholdt Hestesyn Torsdagen den 17. Oktober, Eftermiddag Kl. 1½, ved Gadekæret. Udeblivelse straffes med Bøder". Og saa gik han videre, efterfulgt af Byens Drenge, der bad saa bønligt om at faa Lov til at tude.

Ole var blandt Drengene, og da han paa Gaden mødte Kirsten Hans Sørens, hans Forældres Vadskerkone, der boede bag Gadekæret i et gammelt Hus midt i et lille Vænge, der i Forbindelse med Vejmandsgræsset fra Amtsvejen kunde give Foder til en Ko, spurgte han hende, om han maatte besøge hende og gamle Hans om Aftenen. Det maatte han saa gerne, og glad løb han videre.

Paa Vejen mødte han Gmd. Niels Hansen og to Mænd, en ældre og en ung, der var paa Vej til Præsten for at bestille „Lysning" for Niels Hansens Ane, der skulde giftes med den unge Mand, som havde overtaget en Gaard. Ole forstod straks Betydningen af dette Fællesbesøg, og da han om Aftenen havnede hos Kirsten, fortalte han straks om sin Opdagelse.

„Ser vi ded," sa Kirsten, „saa ska der vær Brylles; ded er no'ed for Dej, Ole".

„Ja, aa for Dej, Kesten".

„Ded ve je it ikke," sa Kirsten, „men ded kaa godt vær, for je arbeder jo en Del for Nis Hans, aa der bliv'r Brug for manne Hænner".

Hele det lille Selskab kom i godt Humør ved den gode Nyhed. Kirsten hentede Ild i Bilæggerovnen ude fra Køkkensiden og tændte Lampen; Rokken kom frem, og Kirsten begyndte at spinde Uld, saa det brummede i Rokken, og gamle Hans fik fat paa Karterne for at lave „Tøjer". Ole valgte sin Plads ved Lampen, den mærkeligste Indretning han havde set. I Loftet var fastgjort en savtakket Jernstang, der hængte lodret ned, og hvis Spidser vendte opad. Langs denne gled en anden Stang, i hvis øverste Ende var anbragt et ringformet Øje, der om-

sluttede den fastsiddende Stang og kunde hage sig fast i forskellig Højde i Takkerne, saa Glidestangen ikke kunde falde ned. I Enden af denne var fastgjort en firkantet Skaal, hvori der var Tran. Deri flød en Væge, som laa frem over det ene Hjørne, hvor den blev tændt, og et langt Søm i andet Hjørne, fastgjort ved en tynd Jernkæde. Under denne Skaal hængte en større, der havde samme Form og var til at samle den Tran i, der flød fra den øverste. Stærk Lysning gav Lampen ikke, men Ole var glad ved at gøre Belysningstjeneste. Han greb straks Sømmet, og hver Gang Vægen var brændt ned, førte han den frem. Kirsten morede sig over hans Iver og da hun vidste, at det vilde volde ham megen Glæde at faa nogle gamle Historier at høre, begyndte hun paa en gammel Vise, og straks var han med og opfordrede hende til at fortælle. Mange af hendes Historier kendte han, for naar Oles Forældre skulde bort paa Besøg en Aften, sendte de gerne Bud til Kirsten og bad hende passe Børnene, til de kom hjem. For at holde dem vaagne fortalte hun Histostorier, saa Haarene var ved at rejse sig paa deres Hoveder. I Søvn faldt de ikke, ud af Stuen vovede de ikke at gaa, alt var Øren og hun fyldte dem.

Rokken susede afsted rundt og Kirsten tog den ene Tøje efter den anden, vædede af og til Fingrene med Tungen og begyndte at fortælle:

„En Avten va der Mandfolkegilde her i Byen, og da Brænnevinen slap op, sendte di Kaalen asted te Hest etter mer. Da han red hjemad fra Skælskør med Dunken og var kommen forbi Kanehøj, fik han Øje paa en Flok Mandfolk, der gik i Kæde tværs over Vejen, aa ded undrede ham at se Gillefolkene komme sig imøde; men han red lige ing paa dem og sprængte Kæd'en. Da han had'e reded lidt, vendte han sig aa saa tilbaves, aa nu opdagede han, a di var ganske bitte smaa. Ded var Trollene i Kanehøj, der var yde aa gaa — aa ded ka nok være han skønte sej".

Der blev stille i Stuen, kun Rokken gav Lyd. Saa fortsatte Kirsten:

„Paa Grænsen mellem Baaslunde og Hæselby, hvor Lannevejen ligger over Vandløved paa Galbueagre, ska ded itte vær frit for a ded spøjer. En langelandsk Skibber, der laa med sit Skib i Skælskør Havn, kom en Nat fra et Besøg i Ægslev. Han var en ædruelig Mand, aa den, han had'e besøgt, va osse en mejed ædruelig Mand. Da han kom te Vandløv'ed fik han plusli et Fedesvin paa Røggen aa maatte slæve a med Bæsted te han kom te Tøffelmaverhused. Forøvrigt had'e han ingen Mén af den Oblevelse; han var kun noet forundred aa benaved.

En annen Mand, osse ædrueli, kom en Avten fra Skælskør aa obdauede noed graat ve den samme Renne. Ded løv ham kaalt nør a Røg'n, men da han var en modig Mand, tov han sin Kniv frem, sprang nør paa Marken aa styrtede ing paa ded graa. Da forvandlede Spøgelsed sej te en graa Tidsel, som han skar a aa sid'en haar ded itte vist sæ".

Der blev atter et Ophold; Rokken snurrede og Karterne skrattede — saa fortalte Kirsten:

„Ded æ it længe siden a der tildrov sæ noed mærkeligt paa Kæregaaren, nøre ve den store Pille. Karen Jespers had'e væt paa Besøgelse, aa da hun gik hjemad sent om Avtenen aa va kommen godt ing paa Kæregaaren, fik hun saadan en paa Kassen, a hun rullede omkuld. „Du haar it nødi aa slaa mej, sejer hun, for Du ve lisaa godt som je, a je passede Dej godt med Renlighed, aa hva der ellers hører til, den Gang Du levede. Ded ka Du it næjte, Maren". Men dæ va it noet der svaarede.

„Jamen min Far sa, da han hørte den Historie, at Karen hade rænt Pannen mod det gamle Lindetræ, der hænger ud over Gangen".

„Gjor han?" sa Kirsten.

Nu rejste hun sig, satte Rokken lidt til Side og gik ud i Skorstenen, hvor hun rumsterede med noget, som

hun satte ind paa Tørvegløderne i Bilæggerovnen. Efter en Stunds Forløb kom hun ind i Stuen med Stegepanden, hvori der var kogte Kartofler, som hun havde varmet op i Stegefedt. Det lugtede dejligt, og medens hun holdt Panden i den ene Haand, flyttede hun en Træstol hen under Lampen, lagde en Sengevarmermursten fra Kakkelovnen paa Stolen og satte Panden paa den. Alle tre fik deres Lommeknive frem, og med den spidse Ende af Bladet fiskede de Kartoflerne op og spiste med god Appetit deres Kvældsnadver. Da Madlysten begynder at tabe sig, siger Ole:

„Jeg læste forleden Dag nogle Vers, der var skrevne a en Præst, som hed Boye. Han fortalte om en lille Dreng, hvis Mor var mejet syg, a han en Nat gik op i Taarnet i Farum for at skrave Rust a Kirkeklokken, fordi no'en hade sagt, a den kunde gøre hans Mor rask. Præsten, som sent paa Natten hørte Klokken tone, tændte sin Lygte og gik op i Taarnet, hvor han traf den lille Dreng, der var forfærdelig bange. Ved a spørre ham ud, fik han a vide, a Drengens Mor var saa syg, og a han ville ha noet Rust til a kurere hende med. Præsten blev rørt ved at høre om hans Kærlighed til Moderen, tog ham ved Haanden og fulgte ham hjem. Næste Dag besøgte han den syge og hendes Søn, fortalte hende om Sønnens Kærlighed og sørgede for, at hun fik al den Hjælp, hun behøvede."

„Ja, ded va en køn Histaarie" sa Kirsten, „men je kenner en lignende fra Ægslev. En Mand hade en Datter, der va mejet syg, aa alt, hva hun kunne tjenne, bruvte han for a faa henner rask, men ingen Ting hjalp. Saa va der noen, der raadede ham til a skaffe Klokkesmørelse fra Taarnet, aa saa gik han den samme tunge Gang som Drengen, Du fortalte om, aa hentede Smørelse, hvormed han smurte Datteren, men ded hjalp ite".

Kirsten rejste sig, bar Panden ud, flyttede Stolen paa Plads og fik Rokken frem paany. Gamle Hans rørte paa

sig og tog til Orde, før han fik fat paa Karterne. „Naar Kreturet bliver sygt, ved man næsten aldri, hva man ska gør ve dem, aa Dyredovtere har man jo itte. Smeden i Gimlinge aa Ebberupmor i Slavelse ska jo vær mejet døjtie, men di bor saa langt borde. Saa va der en Mand her, hvis Kør kastede Kalle, aa saa fik han et Husraad, der skulle hjælpe, ded var Kirkesand, Sand, der var fejed sammen ved Rengøring i Kærken. Je spurte ham, om ded hjalp. „Hjalp! ded hjalp skutte, Køerne nøs aa fnøs, da de fik ded Skit i Munnen, aa je blev saa gal, for je var hopped paa den, a je lovede aldri a bruge di Tossestreger mere".

Alle tre lo en Stund af den Dosis, saa siger Kristen: „Ed lignende Middel har man mod Rotter og Mus i Gimlinge. Je æ jo kendt i den By, aa har hørd ded. En Mand fra en Naboby, la vos sie Bjerup, kom en mørk, sludfuld Avrten, saadan hen ad Jul, aa holdt yden for Degnens Port. Da Sønnen kom yd, bad han ham ta Nøjlen te Kærkegaardsløven aa en Spaae aa følle me ham. Han tov, va Mannen saae, aa di kørte derop. Etter a ha bunned Bæsterne forsvarligt aa taet Skavlerne fra — man ka jo it vide, hva der ka hæns saa nær Kærkegaaren — tov Mannen en Sæk, aa Drengen Spaaen, aa saa gik de ing paa Kærkegaaren. Stiltiende ragde Mannen — je ve it hans Navn — Sækken te Drengen, for a han skulle hulle op, aa begyndte a kaste Jord i den. „Hva ska Du ha den Jord te?" udbryder Drengen i sin Enfoldighed. „Hys!" hvisker Mannen, „vi maa it snagge". Da di hade faaed et Par Skæpper Jord i Sækken, bar di den yd til Vonen, aa saa fortalte Mannen: „Nu ska je fortælle Dej ded, Thevedot. Ham, Gerolimus fra Sørby, kom forleden Dav ing te vort, aa da vi kom te a snagge om, a vi hade manne Rotter, saa sier Gerolimus, a Kærkjord fyldt i Rottehullerne hjalp saa godt, aa saa ville je prøve ded". „Mon ded hjælper, Per?" siger Thevedot, „sae Du it, a Rotterne hade graved netop der, hvor vi tov Jord, for a skyde Gen-

vej fra Nis Mads's Gaar til Præstegaaren". „Ja, ded ka gerne vær", sa Per, aa kørte hjem med Joren, men man hørte aldri sien noed om Rotterne".

„Den va go", sa Ole, sprang op, raabte Godnat og løb hjem. De gamle lo og gik til Ro.

Nogle Dage efter blev der ringet med Kirkeklokkerne. Der skulde være Begravelse, og Drengene samledes paa Pladsen ved Kirken for at holde Heste og derved tjene en 4 eller 8 Skilling. Da „Begravelsen" kørte frem paa Pladsen, søgte Drengene efter Otteskillings-Hestene; de mundhuggedes med hverandre og stak en Næve ud i al Hemmelighed, men da Vognene holdt stille, var der en Dreng til Tjeneste ved hver. Ligvognen var en almindelig Arbejdsvogn, og da Mændene løftede Liget af den for at føre det ind i Kirken, spændte den afdødes Søn Hestene fra, vendte Spandet og førte Hestene til Vognen, saa de stod med Hovederne til Hammelstøjet. Det skulde hindre Døden i at gøre Høst i Hjemmet i længere Tid. Degnen gik foran Toget og sang: „Hvo ved, hvor nær mig er min Ende, se Tiden meget hastig gaar". De unge Koner, „der ventede sig", gik ikke gennem Porten, men listede i al Hemmelighed gennem Laagen ved Porten, og naar de med det øvrige Følge havde faaet Plads i Kirken, hvor Kisten stod paa en Baare, begyndtes der med en Salme. Præsten gik paa Prædikestolen med et Papir i Haanden, og før han begyndte sin Tale, aabnede han „Testamentet", som Skoledistriktets Lærer havde skrevet og oplæste det skrevne — ofte en lang Beretning om afdødes Virksomhed i levende Live, om, naar han eller hun var kommen til Gaarden, hvor mange Børn der blev født — kort sagt en Levnedsskildring, alle kendte forud. Efter at Præsten havde talt om, hvad han vidste af godt om afdøde, omtrent som nu til Dags, uagtet den Skik ogsaa burde falde bort, blev der sunget en Salme, og Liget ført til Graven.

Da Følget var kørt til Sørgehuset, hvor der blev holdt

Afskedsfest, stod Drengene tilbage paa Pladsen. Det viste sig, at de største og stærkeste havde faaet 8 Skilling, som de viste frem. „Sekn mange Vorter Du har paa Hænderne", sagde en 4 Skilling til en 8 Skilling. „Hva kommer ded Dej ved," sagde 8 Skillingen, „pas Du bare dej sæl". „Du skul alievel se a bli a med dem," sa en anden 8 Skilling, „Du behøvr bare a smøre en Flæskesvær paa Vorterne, saa lægge den under en Sten; naar Sværen raadner, gaar Vorterne bort". „Jamen," siger en fjerde, „ded æ for langvarig; næ, Du ska skære lisaa manne Skaar i en Kæp, som Du har Vorter, aa saa smide den paa Gaden. Den, der taar Kæppen, faar Vorterne, aa saa er Du fri — hører Du Søren, saa . . . .". „Hold Mund, din Flab, ve Du ha paa Tuden", og dermed satte Søren efter Drengen og alle de andre bagefter.

Hen i November blev der Bryllup hos Niels Hansens, og baade Kirsten og Ole var tilstede.

Det er muligt, at den unge Mand for et lille Aarhundrede siden selv friede til den Pige, han vilde have til Hustru, men som oftest ordnede Forældrene den Sag saaledes, „at lige Børn lege bedst", og „høj Hest skal have høj Krybbe". Forud for Bryllupet gik Trolovelsen, og med den var Ægtepagten sluttet efter gammel Skik; de unge flyttede sammen som Ægtefolk fra den Dag, da der skete Tillysning første Gang fra Prædikestolen og først nogle Uger efter stod Bryllupet.

Naar Dagen var bestemt, gik der Indbydelse til Brudeparrets Slægtninge og de Familier, som hørte til Byeller Bedelaget, og disse bragte saa „Føring" — Høns, Æg, Smør og Fløde til Brudehuset i Dagene før Bryllupsdagen. Derved kunde Festen fejres uden al for stor Bekostning — den blev et Andelsforetagende — og varede gerne i to Dage med Dans hver Nat til den lyse Dag og „Frokost" den tredje henad Eftermiddagen, naar der var sovet godt ud. Ved Festens Begyndelse stod „Musikan-

terne" ved Indgangsdøren og hilste hver Families Ankomst med Blæsemusik — Trompet, Fløjte og Klarinet.

Ved Middagen fik Brudeparret Plads ved Bordenden i Højsædet, og de kvindelige Gæster besatte derefter de øvrige Pladser ved Bordet, der blandt andet var pyntet med kegleformede Smørstakke, som var smykkede med kunstfærdige Streger og Sving. Smørret var kun til Pryd ved Middagen. Unge Piger bar Maden frem, og samtidig begyndte Musikken at spille, først i Dagligstuen, dernæst i Øverstestuen, hvor Mændene sad. Ved Maaltidets Slutning kom Værten og stillede en Tallerken paa Bordet, og medens Musikanterne spillede deres mest bedaarende Musik, blev der givet „Spillemandspenge" paa Tallerkenen.

Noget, der skulde ligne Taler, blev der ikke holdt.

Naar de unge Piger, som havde besørget Opvartningen, havde spist i Selskab med Spillemændene, og Kaffen var drukket, begyndte Dansen. Brudedansen — et Stykke køn Musik, dansedes i Begyndelsen af et Par ad Gangen. Først dansede Bruden med sin Far, dernæst med sine Brødre, hvis hun havde nogle, og disse overgav hende saa til Brudgommen og hans nærmeste Slægt. Der var Alvor udbredt over denne Dans, og det gjorde et højtideligt Indtryk, naar Bruden paa denne Maade blev danset ud af Pigernes Lag. Naar Brudedansen var forbi, begyndte Dansen for Gæsterne. Der dansedes Totur, Tretur, Firtur og Sekstur, Jødeturen, Bøhmerdans, Generalmarsch, „det lille f", Pigernes Fornøjelse og mange andre Folkedanse. Nutidens hurtige Danse kom først senere hen i Brug, og dem var der heller ikke Plads nok til. Naar Dansen ophørte, blev der atter givet Spillemandspenge af Mænd og Karle, saa Værten i Regelen intet fik at betale for Musikken.

Ud paa Natten blev der trakteret med Punch og Kage. Der blev drukket Skaaler for Brudeparret, Værten og Værtinden, vort Selskab og Musikanterne, alt til en jevn Melodi.

„:: Og dette skal være Brudeparrets Skaal, Hurra ::!
Og Skam faar den som ikke Brudeparrets Skaal vil drikke;
Hurra, Hurra, den Skaal var bra—a, Hurra!"

„Længe leve Brudeparret, Hurra!"

„Nok en Gang, Hurra!"

„De *skal* leve, Hurra!"

„Aa la vos saa lægge Ørene tilbav's aa drikke yd", sa „Lars fra Kroen" højtideligt.